TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE SOSYAL BELEDİYECİLİK: ÜSKÜDAR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Kübra ÇOLAK

Kütahya - 2018

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE SOSYAL BELEDİYECİLİK: ÜSKÜDAR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Eray ACAR

Hazırlayan:
Kübra ÇOLAK

Kütahya – 2018

Kabul ve Onay

Kübra ÇOLAK'ın hazırladığı "Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik: Üsküdar Belediyesi Örneği" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Tez Jürisi	**İmza**	
	Kabul	**Red**
Doç. Dr. Feyzullah ÜNAL		
Yrd. Doç. Dr. Eray ACAR (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Hakan OLGUN		

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik: Üsküdar Belediyesi Örneği" adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2018

Kübra ÇOLAK

Özgeçmiş

Kübra ÇOLAK, 1992 yılında İstanbul'da doğdu ve ilk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 2011 yılında Dumlupınar Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans eğitimine başlayarak 2015 yılında mezun oldu. Aynı yıl Dumlupınar Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Tezli Yüksek Lisans eğitimine başladı ve "Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik: Üsküdar Belediyesi Örneği'' adlı tezi hazırladı.

Tez çalışmamın her aşamasında yoğun çalışma temposuna rağmen bana zaman ayırarak desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan değerli danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Eray ACAR'a, tez yazım süresince sıkıntılarıma ortak olan, benimle birlikte kütüphaneden kitap taşıyan, elini her zaman omzumda hissettiğim değerli arkadaşım Burcu KARAAL'a, beni cesaretlendirerek tezin bitiş sürecini hızlandıran, fikir ve önerileriyle çalışmama katkıda bulunan değerli arkadaşım Betül YESİR'e, Üsküdar Belediyesi'nin gerçekleştirmiş olduğu sosyal belediyecilik hizmetleri ile ilgili gerekli kaynaklara ulaşmam hususunda göstermiş oldukları ilgiden dolayı Üsküdar Belediyesi personeline ve bugünlere gelmemde emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim biricik anne ve babama teşekkürü bir borç bilirim. Tez çalışması kuşkusuz sizlerin desteğiyle tamamlandı.

ÖZET

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE SOSYAL BELEDİYECİLİK: ÜSKÜDAR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

ÇOLAK, Kübra
Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Eray ACAR
Ocak, 2018, 140 sayfa

Tarihin her döneminde insanlar birbirlerine yardımcı olmayı dini bir sorumluluk olarak görmüşler ve varlıklı kimseler hayırseverlik anlayışı doğrultusunda yoksul, yardıma muhtaç kimselere el uzatarak onların insanca yaşamalarına katkıda bulunmuşlardır. Ancak sosyal politika için Sanayi Devrimi ayrı bir önem taşımaktadır. Nitekim Sanayi Devrimi ile birlikte sosyal politika bir bilim dalı haline gelmiş ve devrim sonrası ortaya çıkan işçi sınıfı ile işveren arasındaki huzursuzlukların önüne geçmek için birtakım düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Değişen koşullar, çeşitlenen ihtiyaçlar karşısında ise sosyal politika kapsamını genişletmek durumunda kalmış ve birçok grubu kapsayan politikalar üretmeye başlamıştır.

Günümüzde merkezi yönetimler, dünyada yaşanan değişimlerin etkisiyle birlikte kamu hizmeti sunumundaki görev ve sorumluluklarını yerel yönetimlerle paylaşmaktadırlar. Ülkemizde yerel yönetim birimleri içerisinde ön planda bulunan belediyeler, klasik belediyecilik hizmetlerinin yanında artık kendi sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların huzuru, refahı için çeşitli yardımlarda bulunmakta ve hizmetler sunmaktadırlar. Belediyelerin bu tür sosyal yardım ve sosyal hizmet karakterli uygulamaları ise sosyal belediyecilik anlayışını ortaya çıkarmaktadır. 2004 sonrası değişen yerel yönetim yasalarıyla birlikte belediyeler, sosyal politika taşıyıcısı olma noktasında oldukça önemli sosyal sorumluluklarla donatılmış bulunmaktadırlar. Bu çalışmada; Türkiye'de yerel yönetimlerde sosyal belediyecilik anlayışı Üsküdar Belediyesi örneği üzerinden incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın ilk iki bölümünde sosyal politika, sosyal devlet, sosyal belediyecilik ile ilgili kavramlar geniş bir biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Üsküdar Belediyesi'nin dezavantajlı gruplara yönelik uygulamış olduğu sosyal belediyecilik hizmetleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Sosyal Politika, Sosyal Belediyecilik, Sosyal Hizmet, Üsküdar Belediyesi.

ABSTRACT

SOCIAL MUNICIPALITIES IN LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY: ÜSKÜDAR MUNICIPALITY EXAMPLE

ÇOLAK, Kübra
Master Thesis, Department of Public Administration
Supervisor: Assoc. Prof. Eray ACAR
January, 2018, 140 pages

In every period of history, people regarded helping each other as a religious responsibility, and wealthy people contributed to their human life by extending hand to poor, needy people in the direction of philanthropy. However, Industrial Revolution has a special importance for social policy. As a matter of fact, with the Industrial Revolution, social policy became a scientific discipline and a number of regulations were implemented to prevent the unrest between the working class and the employer, which emerged after the revolution. In the face of changing circumstances, the changing conditions have had to expand the scope of social policy and have begun to produce policies covering many groups.

Today, central governments share the duties and responsibilities of public service provision with the local administrations, as well as the influence of changes in the world. The municipalities in our country which have the preliminary plan within the local administration units offer various services and services for the peace and well-being of the citizens living within their borders besides the classical municipality services. Such social welfare and social service applications of the municipalities reveal the concept of social municipality. Along with the changing local government laws since 2004, municipalities are equipped with considerable social responsibilities at the point of being a social policy bearer. In this study; The concept of social municipality in local governments in Turkey has been studied through Üsküdar Municipality. In the first two chapters of this study, social policy, social state, social municipality concepts have been tried to be explained in a broad way. In the third part, social municipal services applied by Üsküdar Municipality to disadvantaged groups were evaluated.

Keywords: Local Governments, Social Policy, Social Municipality, Social Service, Üsküdar Municipality.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**
KISALTMALAR ..... **xii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
SOSYAL POLİTİKAYA İLİŞKİN GENEL ÇERÇEVE VE SOSYAL POLİTİKANIN GELİŞİMİ

1.1. SOSYAL POLİTİKA KAVRAMI **5**

1.1.1. Dar Anlamda Sosyal Politika 6
1.1.2. Geniş Anlamda Sosyal Politika 7

1.2. SOSYAL POLİTİKANIN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ **9**

1.3. SOSYAL POLİTİKANIN TEMEL HEDEFLERİ **17**

1.3.1. Sosyal Denge 18
1.3.2. Sosyal Adalet 18
1.3.3. Sosyal Gelişme 19
1.3.4. Sosyal Barış 21
1.3.5. Sosyal Bütünleşme 22

1.4. SOSYAL POLİTİKANIN TAŞIYICI KURUMLARI **22**

1.4.1. Merkezi ve Yerel Yönetimler 23
1.4.2. Sivil Toplum Örgütleri 24
1.4.3. Dini Kurumlar 25
1.4.4. Özel Sektör 26

1.5. SOSYAL POLİTİKANIN ARAÇLARI **27**

1.5.1. Sosyal Yardım 27
1.5.2. Sosyal Hizmet 29
1.5.3. Sosyal Sigorta 30
1.5.4. Sosyal Tazmin 32

1.6. YEREL YÖNETİMLER VE SOSYAL POLİTİKA İLİŞKİSİ **33**

1.6.1. İl Özel İdareleri ve Sosyal Politika 34
1.6.2. Belediyeler ve Sosyal Politika 35
1.6.3. Köy İdareleri ve Sosyal Politika 35

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE SOSYAL DEVLETİN YERELE YANSIMASI: SOSYAL BELEDİYECİLİK

2.1. SOSYAL DEVLET KAVRAMI 38

2.2. SOSYAL DEVLETİN GELİŞİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ 41

2.3. YENİ KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI 51

2.4. GELENEKSEL SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI İLE NEO-LİBERALİZM ARASINDA BİR DENGE UNSURU: ÜÇÜNCÜ YOL 54

2.5. TARİHSEL PERSPEKTİFTEN TÜRKİYE'DE SOSYAL DEVLET 55

2.6. TARİHSEL PERSPEKTİFTEN TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA 60

2.6.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Türkiye'de Sosyal Politika 60
2.6.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politika 62
2.6.2.1. 1920-1945 Arası Dönem 63
2.6.2.2. 1945-1960 Arası Dönem 64
2.6.2.3. 1960-1980 Arası Dönem 65
2.6.2.4. 1980 Sonrası Dönem 66

2.7. SOSYAL BELEDİYECİLİK KAVRAMI 68

2.8. SOSYAL BELEDİYECİLİĞİN TEMEL FONKSİYONLARI 70

2.8.1. Sosyalleştirme 70
2.8.2. Sosyal Kontrol ve Rehabilitasyon 71
2.8.3. Yardım Etme ve Gözetme 71
2.8.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma 71
2.8.5. Yatırım 72
2.8.6. Yönlendirme ve Rehberlik Etme 72
2.8.7. Yerel Yönetim-Halk İletişimi 72

2.9. TÜRKİYE'DE SOSYAL BELEDİYECİLİĞİN GELİŞİMİ 73

2.10. KAMU YÖNETİMİ REFORMU SONRASI BELEDİYE KANUNLARINDA SOSYAL BELEDİYECİLİK 76

2.10.1. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda Sosyal Belediyecilik 76
2.10.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda Sosyal Belediyecilik 80

2.11. TÜRKİYE'DE DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK BAŞLICA SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI 82

2.11.1. Engellilere Yönelik Uygulamalar 82

2.11.2. Yaşlılara Yönelik Uygulamalar 83
2.11.3. Çocuk ve Gençlere Yönelik Uygulamalar 84
2.11.4. Kadınlara Yönelik Uygulamalar 85
2.11.5. Yoksullara Yönelik Uygulamalar 86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI KAPSAMINDA ÜSKÜDAR BELEDİYESİ'NİN UYGULAMALARI

3.1. ÜSKÜDAR İLÇESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER 89

3.1.1. Coğrafi Konumu 89
3.1.2. Demografik Yapısı 89

3.2. ÜSKÜDAR BELEDİYESİ 90

3.2.1. Üsküdar Belediyesi'nin Misyonu ve Vizyonu 90
3.2.2. Üsküdar Belediyesi'nde Sosyal Belediyecilik Anlayışı 91

3.3. ÜSKÜDAR BELEDİYESİ'NİN DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK BAŞLICA SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI 92

3.3.1. Engellilere Yönelik Uygulamalar 92
3.3.1.1. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi 92
3.3.1.1.1. Özel Eğitim Birimi 93
3.3.1.1.2. Rehabilitasyon Birimi 94
3.3.1.1.3. Engelliler Koordinasyon Birimi 96
3.3.1.1.4. Evde Sağlık Birimi 97
3.3.1.2. Tebessüm Kahvesi 99
3.3.2. Yaşlılara Yönelik Uygulamalar 100
3.3.2.1. İkinci Bahar Kahvesi 100
3.3.2.2. Yaşlılar Koordinasyon Birimi 101
3.3.3. Çocuk ve Gençlere Yönelik Uygulamalar 101
3.3.3.1. Çocuk Eğitim Merkezi 101
3.3.3.2. Üsküdar Gençlik ve Eğitim Merkezleri (ÜSGEM) 102
3.3.3.2.1. Üsküdar Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri 103
3.3.3.2.2. Üsküdar Çocuk Üniversitesi 104
3.3.3.2.3. Üsküdar Gençlik Akademisi 105
3.3.3.2.4. Üsküdar Gençlik Merkezi 105
3.3.3.2.5. Üsküdar Genç Enderun 106
3.3.3.2.6. Üsküdar Robot ve Teknoloji Araştırmaları Merkezi (ÜROTAM) 107
3.3.3.2.7. Yedi Güzel Adam ve Öncüler Kütüphanesi 107
3.3.3.2.8. Üsküdar Fikir Sanat Merkezi 108
3.3.3.2.9. Üsküdar Bilim Merkezi ve Gözlem Evi 108
3.3.3.3. Üsküdar İstihdam Merkezi (ÜSİM) 109
3.3.4. Kadınlara Yönelik Uygulamalar 109
3.3.4.1. Kadın El Ürünleri Pazar Yerleri (KÜP) Projesi 109

3.3.4.2. Kadın Konuk Evi 110
3.3.4.3. İstanbul Kadın İstihdam ve Girişimcilik Merkezi Projesi 112
3.3.5. Yoksullara Yönelik Uygulamalar 112
3.3.5.1. Nakdi Yardımlar 112
3.3.5.1.1. Eğitim Yardımı 112
3.3.5.1.2. Muhtaç Durumda Bulunan Asker Ailelerine Yapılan Yardım 113
3.3.5.1.3. Destek Kart 114
3.3.5.2. Ayni Yardımlar 114
3.3.5.2.1. Gıda Yardımı 114
3.3.5.2.2. Aşevi Yardımı 115
3.3.5.2.3. Giyecek Yardımı 115
3.3.5.2.4. Ev Eşyası Yardımı 116
3.3.5.2.5. Yakacak Yardımı 116

SONUÇ 118

KAYNAKÇA 122

DİZİN 140

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1: Belediye Personeli Cinsiyet Dağılımı....90
Tablo 3.2: Belediye Personeli Eğitim Durumu....90
Tablo 3.3: 2013-2015 Yılları Arası Özel Eğitim Birimi'nde Öğrenim Gören Öğrenci İstatistikleri....94
Tablo 3.4: 2013-2015 Yılları Arası Fizik Tedavi Eğitimi Verilen Engelli İstatistikleri....95
Tablo 3.5: 2013-2015 Yılları Arası Spor Eğitimi Verilen Engelli İstatistikleri....95
Tablo 3.6: 2013-2015 Yılları Arası Evde Sağlık Hizmeti Verilen Kişi İstatistikleri....98
Tablo 3.7: 2013-2015 Yılları Arası Bilgi Evi ve Çocuk Akademisi İstatistikleri....104
Tablo 3.8: 2013-2015 Yılları Arası Çocuk Üniversitesi'ne Kayıtlı Öğrenci İstatistikleri....105
Tablo 3.9: 2013-2015 Yılları Arası KÜP Projesi İstatistikleri....110
Tablo 3.10: 2013-2015 Yılları Arası Kadın Konuk Evi'nde Kalan Kişi İstatistikleri .111
Tablo 3.11: 2013-2015 Yılları Arası Yardım Alan Asker Ailesi İstatistikleri....113
Tablo 3.12: 2013-2015 Yılları Arası Destek Kart Yardımı Alan Aile İstatistikleri....114
Tablo 3.13: 2013-2015 Yılları Arası Gıda Yardımı Yapılan Aile İstatistikleri 115
Tablo 3.14: 2013-2015 Yılları Arası Giyecek Yardımı Yapılan Aile İstatistikleri....116
Tablo 3.15: 2013-2015 Yılları Arası Ev Eşyası Yardımı Yapılan Aile İstatistikleri ...116

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
akt.	Aktaran
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
BAĞ-KUR	Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
md.	Madde
OECD	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
RP	Refah Partisi
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
vb.	Ve Benzeri
vd.	Ve Diğerleri
vs.	Vesaire
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
WB	Dünya Bankası

TEZ METNİ

GİRİŞ

Sosyal politika olarak değerlendirilebilecek uygulamalar geçmişten günümüze var olagelmiştir. Sosyal politikanın bir bilim dalı olarak ortaya çıkışı ise Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiş, bu devrim ile birlikte sosyal politikaların uygulanması bir zorunluluk haline dönüşmüştür. Devletlerin sosyal politika uygulamalarına her dönemde benimsemiş oldukları ekonomi politikaları yön vermiştir. Bu doğrultuda kimi zaman oldukça yaygın olan sosyal politika uygulamaları, kimi zaman ise darboğaza girmiştir.

1920'lerin sonlarına kadar hakimiyet süren klasik liberal anlayış, 1929 yılında dünyanın her yerinde birtakım olumsuzlukların yaşanmasına yol açan ekonomik bunalım ile birlikte eleştirilere maruz kalarak alaşağı edilmeye başlanmıştır. Böylelikle devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahalesini gerekli gören Keynesyen anlayış ön plana çıkmış ve bu anlayış, sosyal refah devletinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan önemli etkenlerden biri olmuştur. Literatürde sosyal refah devletinin altın çağı olarak nitelendirilen 1945-1970 arası dönemde; sosyal politikaların uygulama alanı genişlemiş, sosyal harcamalara oldukça fazla pay ayrılarak sosyal yardım ve hizmetler etkin bir biçimde sürdürülmüş, ekonomik büyüme oranlarına ulaşılmış ve sosyal refah devletleri hem ekonomik hem de sosyal alanda büyük gelişme göstermişlerdir.

1970'li yıllara gelindiğinde bahsedilen iyimser tablo değişime uğramaya başlamıştır. Bretton Woods sisteminin çöküşü ve yaşanan petrol krizleriyle birlikte yeni bir ekonomik bunalımın içerisine girilmiştir. Enflasyon, kâr oranlarındaki düşüş ve işsizlik gibi etkenler krizin büyümesine yol açmış ve kriz bir nevi sosyal refah devleti uygulamalarının sonunu hazırlamıştır. Ortak görüş; sosyal refah devleti anlayışının piyasadaki dengeyi alt üst ettiği ve yaşanan krizin sosyal refah devleti uygulamalarından kaynaklandığı fikri etrafında birleşmiş, 1980'li yıllarla birlikte yeni bir ekonomik yapılanma modeline gidilmesi gerekli görülmüştür. Neo-liberal dönem adı verilen bu dönemde ekonomi politikalarında köklü değişiklikler gerçekleştirilmiş ve devlet, sosyo-ekonomik alandan elini çekmeye başlamıştır. Böylelikle özelleştirme vb. uygulamalar hızla artmıştır. Sosyal politika uygulamalarında sosyal refah devleti döneminin aksine, bu dönemde daralma görülmüştür. Nitekim sosyal harcamalar azaltılmak istenmiştir. 1990'lı yıllarda ise Bill Clinton ve Tony Blair öncülüğünde "Üçüncü Yol" adı verilen

bir anlayış ortaya çıkmıştır. Geleneksel sosyal devlet ile neo-liberalizmin bir anlamda sentezine dayanan bu anlayış da sosyal politika alanına çare olamamıştır. Yine neo-liberal politikaların etkisini sürdürdüğü dönemde hızla artan küreselleşme furyası ve dünya konjonktüründe yaşanan yoğun değişim ve gelişmeler, yerelleşme eğilimlerini ön plana çıkarmış ve devlet yönetiminde de değişimleri beraberinde getirmiştir. Böylelikle kamu yönetimi alanında birtakım değişiklikler söz konusu olmuştur. Merkeziyetçi devletten, adem-i merkeziyetçi devlete doğru bir dönüşüm yaşanmış ve devlet, sosyal politika oluşturma sorumluluğunu uluslararası aktörler, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler gibi kuruluşlarla birlikte üstlenmeye başlamıştır.

Merkezi yönetimler öteden beri sosyal politika uygulayan kurumların en önemlisi olmuşlardır. Ancak dünyada yaşanan küreselleşme olgusu bir yandan yerelleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Küreselleşme ile birlikte neo-liberal politikalar benimsenmiş ve bu da devletlerin sosyal politika alanındaki görev ve sorumluluklarını azaltarak, yerel yönetimler gibi kuruluşlarla paylaşmalarını gerekli kılmıştır. Ayrıca hızlı kentleşmeyle birlikte artan nüfus, yoksulluğa, işsizliğe de zemin hazırlamış ve merkezi yönetimler sosyal sorunların çözümünde yetersiz kalmaya başlamışlardır. Böylelikle halka en yakın kuruluşlar olan yerel yönetimler ve bilhassa belediyeler, kendi bölgelerinde ikamet etmekte olan hemşehrileri için çeşitli sosyal yardım ve sosyal hizmet çalışmaları yürütmeyi sosyal sorumluluk olarak görmeye başlamışlardır.

Yerel yönetimler, sınırları belli bir alanda faaliyet gösterdikleri için bölgesel eksiklikleri daha kolay fark ederek giderebilme avantajına sahiptirler. Aynı zamanda yerel yönetimlerin halkla iç içe olan konumları, kendi sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların sorunlarını daha yakından takip etme olanağı elde etmelerini sağlamış ve bu durum merkezi yönetimin en büyük kurtarıcılarından biri olarak görülmelerine neden olmuştur.

Türkiye ele alındığında sosyal belediyeciliğe yönelik ilk nüvelerin 1970'li yıllarda belirmeye başladığı söylenebilmektedir. Ancak yaşanan dönemin koşulları nedeniyle, sosyal belediyecilik adına atılan zayıf adımlar, birkaç belediye başkanının girişimleriyle sınırlı kalmış ve gelişme imkânı bulamamıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri öncülüğünde sosyal belediyecilik faaliyetleri yürütülmüş ve daha sonraki süreçte bazı belediyeler bu

çalışmaları referans almışlardır. 2000'li yıllarla birlikte sosyal belediyecilik anlayışı yükselen bir değer olarak görülmeye başlanmış olup; mevzuatta meydana gelen değişikliklerle de hemen hemen her belediye mali imkânları ölçüsünde gerek dezavantajlı kesimlerine gerekse tüm vatandaşlarına yönelik hizmet sunmaya başlamışlardır. Belediyeler, sosyo-kültürel hizmetler sunan, kendi bölgelerinin gelişmesine yönelik politikalar üreten, vatandaşlarının refahını artırmayı ve yaşam kalitelerini iyileştirmeyi görev bilen kuruluşlar haline gelmişlerdir. Böylelikle sosyal belediyecilik anlayışı doğrultusunda yerel yönetimler, merkezi yönetimin ulaşmakta sıkıntı yaşadığı bölgelere sunmuş oldukları hizmetlerle, sosyal politikanın temel hedeflerini mikro ölçekte yerine getiren önemli bir aktör olarak görülmeye başlanmışlardır.

Bu çalışmanın amacı; yerel yönetimlerin sosyal politika alanındaki rol ve önemini, son yıllarda oldukça sık duyulan sosyal belediyecilik kavramı ekseninde incelemek ve sosyal belediyecilik uygulamalarını Üsküdar Belediyesi örneği üzerinden değerlendirmektir. Bu amaca yönelik olarak belediyenin resmi internet sitesinden, faaliyet raporlarından, belediyenin yayımlamış olduğu broşür vb. kaynaklardan yararlanılmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda belediyenin dezavantajlı gruplara uygulamış olduğu sosyal yardım ve hizmetler ortaya koyulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKAYA İLİŞKİN GENEL ÇERÇEVE VE SOSYAL POLİTİKANIN GELİŞİMİ

1.1. SOSYAL POLİTİKA KAVRAMI

Sosyal politika kavramı ilk kez 19. yüzyılın ikinci yarısında Almanya'da Prof. W. H. Riehl tarafından ortaya atılmış, ancak bu yıllarda bilimsel amaçlar için kullanılmamıştır. 1873'te "Alman Sosyal Siyaset Derneği''nin kurulması ile birlikte kavram iyiden iyiye yaygınlaşmış ve bilimsel bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Kavramın bilimsel bir disiplin şeklini alışı ise 1911 yılında Alman bilim adamı Otto v. Zwiedineck-Südenhorst'un kaleme almış olduğu "Sosyal Politika'' adlı eser ile birlikte gerçekleşmiştir. Ülkemizde bu kavramın ilk kez 1917 yılında Ziya Gökalp'in başında bulunduğu "İktisadiyat'' mecmuasında kullanıldığı görülmüştür (Tuna ve Yalçıntaş, 1999: 20-25). Kavramın Türk terminolojisine girişi ise 1933-1934 yılında üniversite reformu ile ülkemize gelmiş olan Alman profesörlerden Prof. G. Kessler aracılığıyla olmuştur (Aydın, 2008: 23). Bu bağlamda sosyal politika kavramının kullanılmaya başlanması ve bir bilim dalı haline gelişi, görece daha yenidir. Kavram, 19. yüzyılda gerçekleşen ekonomik ve toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2007: 13).

Sosyal politika, gerek kavram olarak gerekse de içeriği bakımından üzerinde bir türlü uzlaşıya varılamayan konulardan biridir (Ersöz, 2003: 119). Sosyal politikanın ekonomi ve toplum bilimi ile olan yakın ilişkisinden dolayı tanımı hiçbir zaman ne yansız ne de teknik bir içerik taşıyamamış ve bu da ciddi bir tanımsal sorunu ortaya çıkarmıştır (Tuna, 2015: 7). Sosyal politika kavramı incelediğinde kavramın iki kelimeden oluştuğu görülmektedir. Politika, eski Yunanca bir kelime olan polisten gelmekteyken, sosyal kelimesi ise Latince socius kökenlidir ve ortak arkadaş, dost anlamına gelmektedir (Tokol, 2000: 1). Bu iki kelimenin birleşimi Almanya'da bilimsel bir disipline verilmiştir. Literatürde sosyal politika "sosyal ekonomi'', "sosyal siyaset'' ve "çalışma ekonomisi'' gibi pek çok isimle kendisine yer bulmuştur (Aydın, 2008: 24). Dolayısıyla kavram çeşitli isimlerle anılmış ve birçok bilim dalıyla ilişkilendirilmiştir.

Avrupası kıtasında kendisinden "sosyal politika'' olarak bahsettiren kavram, Amerikan literatüründe "sosyal refah politikası'' olarak kullanılmıştır. Bazı yazarlara göre bu iki kavram aynı anlamı ifade etse de bazıları sosyal politikanın sosyal refah politikalarını da kapsayan geniş bir kavram olduğunu belirtmişlerdir (Ersöz, 2003: 119-120).

Sosyal politika; bir işverene bağımlı olarak çalışan toplumun, ekonomik olarak zayıf, özel olarak yardım ve desteklenme ihtiyacı duyan kesimlerinin ve gruplarının karşılaştıkları veya gelecekte karşılaşabilecekleri risklere karşı korunmalarına yönelik kamusal özellikli politikalar olarak tanımlanabilmektedir (Altan, 2004: 4). Bir başka tanıma göre sosyal politika, bir ülkede toplumsal sorunlara yönelik olarak uygulanan politika ve önlemler bütününü ifade etmektedir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 1). Ören'e göre ise sosyal politika, çalışma ilişkilerinin yanında toplumsal hayata yönelik düzenleyici ve iyileştirici politikaların tümü (Ören, 2013: 25) olarak tanımlanabilmektedir.

Sosyal politika konuları ve uygulamaları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Nitekim, ülkelerin kanunları, toplumsal yapıları vb. nedenler bu farklılıkların oluşmasında etkili olmaktadır. Ancak, herkese insan onuruna yaraşır bir yaşam kalitesi sunabilmek ve bu gayeye ulaşabilmede rol oynayacak işsizlik ve istihdam, sosyal yardım, sağlık, sosyal sigorta gibi genel başlıklar ortaktır (Karataşoğlu, 2009: 52). Buradan anlaşılmaktadır ki; toplumsal yapıları, yasaları, inanışları ne olursa olsun devletler vatandaşlarının yaşam kalitelerini en azından asgari düzeyde tutacak bir dizi önlemler almak zorundadırlar. Bu, devletlerin vatandaşlarına olan bir görevidir. Devletler aynı zamanda toplumsal suçların artmaması için de bu önlemleri almalıdırlar. Bu önlemler alınmadığı takdirde toplumsal suç eğiliminin artacağı yadsınamaz bir gerçektir.

Bazı tanımlarda sosyal politika, devletin toplumsal olaylara müdahale şekli olarak geniş bir perspektiften değerlendirilirken, bazılarında sadece çalışma ilişkileri temel alınarak değerlendirilir. Kimi bilim insanları sosyal politikanın kapsamını sadece çalışanlar olarak sınırlarken, kimileri ise toplumdaki dezavantajlı kesimleri de dahil ederek genişletmektedir (Çelik, 2014: 4). Bu bağlamda sosyal politika kapsamına göre iki şekilde değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki dar anlamda sosyal politika, ikincisi ise geniş anlamda sosyal politikadır.

1.1.1. Dar Anlamda Sosyal Politika

Dar anlamda sosyal politika, işçi sınıfına ve onun temel sorunlarına yönelik dar kapsamlı ve sınırlı amaçlı bir politikadır (Koray, 2005: 24). Sanayi Devrimi'nin yaşandığı Batı Avrupa ülkeleri ve bilhassa Almanya'da 19. yüzyılın ikinci yarısı sonrası

ortaya çıkan ve işçi sorunlarını çözmeyi hedefleyen politikaları içeren sosyal politika anlayışı, dar anlamda sosyal politikayı doğurmuştur (Güven, 1997: 10). Bu yüzyılın sonuna kadar sosyal politika; işçileri sanayileşmenin ortaya çıkardığı tehlikelere karşı korumak maksadıyla toplumun çalışma ve ekonomik hayatında alınan önlemlerin bütünü olarak anlaşılmaktaydı (İzveren, 1968: 4). Dolayısıyla dar anlamda sosyal politika kapitalist sistem içinde işçi ve işveren arasındaki adaletsizliği ve mücadeleyi barışçıl yollarla sonlandırarak, ekonomik ve toplumsal düzenin devamlılığını sağlamaya yönelik politikalar oluşturmak amacıyla ortaya çıkmıştır (Serdar, 2012: 3). Bu anlamıyla sosyal politikanın daha net bir ideolojiye (işçi-işveren çatışmasını azaltmak), daha belirgin, daha açık bir gruba (işçi sınıfına) yöneldiği ve işçi sınıfının ekonomik ve toplumsal güvenliği gibi daha somut hedefler benimseyerek politikalar ürettiği görülmektedir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 3).

Dar anlamda sosyal politika (Güven, 1997: 11):

- Kapitalist düzeni esas almaktadır.
- İşçi sınıfı ve sermayedar arasındaki ilişkilerden ve sosyal sınıf çelişkilerinden yola çıkmaktadır.
- Sanayi Devrimi ile başlayan hızlı sanayileşmenin meydana getirdiği sosyal içerikli problemleri çözme ve işçi sınıfını bu sorunlardan muhafaza etme yönünde çalışmaktadır.
- Sosyal adaleti; toplumsal düzenin sürdürülmesinde ön şart olarak görmektedir.

Dolayısıyla dar anlamda sosyal politika geniş kitleleri hedef almamakta, ilk ortaya çıktığı zamanın koşullarına bağlı olarak yalnızca işçi sınıfının haklarını güvence altına almaya çalışmaktadır. Ancak değişen koşullar, çeşitlenen ihtiyaçlar karşısında dar anlamda sosyal politika uygulamaları yetersiz kalmış ve bu durum da sosyal politikanın kapsamında genişlemeye gidilmesine yol açmıştır.

1.1.2. Geniş Anlamda Sosyal Politika

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde artık sadece sosyal güvenlikten değil, refah devletinden ve geniş anlamda sosyal politikalardan bahsedilmeye başlanmıştır (Koray, 2005: 26). Sosyal politikanın gerek kavram gerekse uygulama alanı olarak

genişlemesi şüphesiz toplumsal değişme ve gelişmelerin sonucunda olmuştur. İnsan haklarının gelişmesi, refahın artması, eşitlik, adalet gibi anlayışların değişmesine paralel olarak sosyal politikanın hedefleri değişmiş ve uygulamaları ise çeşitlenerek zenginleşmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 3-4). Sosyal politikanın bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı süreçte, kapsamı işçi sınıfıyla sınırlıyken; daha sonraları çalışma hayatının değişmesi, kamu kesimi ve hizmetler sektörünün gelişmesiyle birlikte yalnızca işçi sınıfı değil, sözleşmeli çalışanlar, kamu görevlileri, memurlar ve başka statüler altında bağımlı olarak çalışanlar da sosyal politikanın kapsamına dahil edilmişlerdir (Bedir, 2012: 7).

Sosyal politikanın kapsamının genişlemesiyle birlikte ekonomik yönden güçsüz kesimlerin korunmalarına yönelik olarak da çalışmalar düzenlenmiştir. Ekonomik yönden ihtiyaçlarını giderebilecek ölçüde geliri olmayan; işsizler, sermayesi sınırlı esnaflar, topraksız köylüler vb. bu kesimlerin içerisinde yer almaktadırlar (Altan, 2004: 6). Ayrıca toplumsal hayatta özel olarak korunma ihtiyacı duyan çocuklara, yaşlılara, tüketicilere, kadınlara, gençlere, eski hükümlülere, engellilere, göçmenlere yönelik olarak da sosyal politikalar üretilmektedir. Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde bu gruplar, birtakım özel uygulamalar ve politikalar ile birlikte koruma altına alınmaktadırlar (Bedir, 2012: 8). Dolayısıyla dezavantajlı hiçbir grup günümüzde sosyal politika önlemlerinin dışında tutulmamaktadır. Toplumsal refahı artırmak adına devletler; herkesin insan onuruna yaraşır bir kalitede hayatlarını idame ettirebilmeleri için, imkânları ölçüsünde gereken önlemleri almaya çalışmaktadırlar.

Sosyal politikanın kapsamı genişledikçe konularında da genişleme görülmüştür. Toplumsal refahı ve kalkınmayı sağlamaya yönelik her konu, sosyal politika biliminin de konusu olmaya başlamıştır (Bedir, 2012: 8). Eğitim, sağlık, sosyal güvence, sosyal yardım, bakımevi hizmeti, aktif ve pasif istihdam politikaları, ailevi yardım gibi çeşitli alanlar sosyal politikanın ilgilendiği ve çözüm üretmeye çalıştığı konular arasına girmiştir (Yorgun, 2013: 359). Bu anlamıyla bakıldığında sosyal politika; toplumu bir bütün olarak gören, toplum içinde tek bir sınıfı değil de bütün sınıfları ilgilendiren, çeşitli konuları hiçbir sınıf farkı gözetmeksizin ele alan bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır (Talas, 1992: 15-16). Böylelikle sosyal politika 19. yüzyıl Avrupa'sının yalnızca işçilerle sınırlı olan anlayışından ve kapitalist düzenin şartları

içinde değerlendirilmekten kurtulmuş, her dönemde ve her ülkede geçerli olan önlemler şeklinde ele alınmaya başlanmıştır (Çubuk, 1986: 11).

1.2. SOSYAL POLİTİKANIN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Sosyal politika biliminin ortaya çıkışının anlaşılabilmesi adına öncelikle, 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra İngiltere'de doğan ve zaman içerisinde diğer Batı Avrupa ülkelerinde de hızlı bir şekilde gelişerek, siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda pek çok dönüşümün yaşanmasına yol açan Sanayi Devrimi'nin ele alınması gerekir (Güven, 1997: 29). Sanayi Devrimi, birtakım yeni buluşlar aracılığıyla emeğin yerini makinelerin aldığı, üretimin küçük atölyelerden fabrikalara taşınmasıyla birlikte kitle üretimine geçişin yaşandığı bir dönemdir. Sosyal politikaların uygulanması gerekliliği bu dönemle gün yüzüne çıkmıştır (Gürel, 2009: 9). Dolayısıyla Sanayi Devrimi sosyal politika açısından bir milattır denilebilir (Arı, 2015: 25). Sanayi Devrimi döneminde yaşanan olayların ve sosyal politikanın ortaya çıkışının perde arkasını daha iyi analiz edebilmek için, öncelikle o dönemin hukuki yönteminin ve ekonomik prensibinin bilinmesi gerekmektedir.

Sanayi Devrimi'nin yaşandığı dönemin hukuki ve ekonomik düzenine 1789 Fransız İhtilali'nin temel düşünceleri egemen olmuştur. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde yer alan özgürlük, eşitlik gibi ilkeler döneme bir nevi damgasını vurmuştur (Tokol, 2000: 5). "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler'' anlayışıyla ekonomik hayatta tam bir serbestliği savunan liberalizmin temelleri atılarak (Serdar, 2012: 11), bireyci bir anlayışla hareket edilmiştir (Tokol, 2000: 5). Liberal anlayışa göre; birey kendi menfaatlerini maksimize etmek için çalışmakta ve başka insanlara da fayda sağlamaktadır (Ören ve Yüksel, 2012: 46). Dolayısıyla birey ile toplum çıkarları arasında bir çelişki söz konusu değildir (Güven, 1997: 42). Liberal politikalarla birlikte devlet müdahalesinden uzak bir ekonomik düzen öngörülmüştür. O dönemde işçi sınıfı ile sermayedarlar arasındaki çalışma ilişkileri ise özel hukuk alanında sözleşme serbestisi ve hukuki eşitlik prensiplerine göre düzenlenmiştir (Altan, 2004: 50-51).

Sanayi Devrimi, yüzyıllardır sürüp gitmekte olan zanaat yaşamını ve aynı zanaatı yapanların kendi menfaatlerini korumaya yönelik olarak kurdukları lonca düzenini sarsmıştır. Kitle üretiminin başlamasıyla birlikte ekonomik imkânlarını kaybeden usta ve kalfalar artık fabrikalarla boy ölçüşemeyeceklerinin farkına varmış ve

kendi işlerini bırakarak fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Bu usta ve kalfalar fabrikaların nitelikli iş gücünü oluşturan kesim olurlarken (Tokol, 2000: 4); bu kesimin karşısında herhangi bir mesleğe ve deneyime sahip olmayan ve genel olarak kırdan kente göç yoluyla gelenler ise fabrikaların niteliksiz işçi kesimini oluşturmuşlardır. Böylece sanayi üretiminde nitelikli ve niteliksiz birçok insan çalışmaya başlamış ve bu durum üretim araçlarına sahip olmayıp, geçimlerini yalnızca emekleri karşılığında aldıkları ücretle sağlayan yeni bir sosyal sınıf yaratmıştır. Bu sınıfın karşısında ise üretim araçlarına sahip olan sermaye sınıfı yer almıştır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 6). Dolayısıyla Sanayi Devrimi yeni sosyal sınıflar ortaya çıkarmış, mevcut olan sosyal sınıfları ve tabakaları değişime uğratmıştır (Tokol, 2000: 4). Sanayi Devrimi'nin yaşandığı dönemde mevcut olan hukuki yöntem ve ekonomik prensip, işçilerin kötü ve bir o kadar da zor koşullar altında çalışmalarına yol açmıştır.

Liberal düşüncenin etkisiyle işçilere bireysel sözleşme özgürlüğü sağlanmış, ancak işçilerin sendika kurmaları yasaklanmıştır (Güven, 1997: 37). Sermayeyi elinde bulunduran fabrika sahiplerinin istedikleri kişilerle, çok ağır dahi olsa istedikleri şartlarda iş sözleşmesi yapmalarına engel olacak hukuki bir sınırlama o dönemde var olmamıştır (Altan, 2004: 51). Bu durum işverenleri oldukça güçlü bir konuma getirmiş ve işçilerin sözleşmeye itiraz etme hakkından mahrum kalmalarına neden olmuştur.

Liberal anlayışı savunanlar; siyasi özgürlükler üzerine oldukça fazla yoğunlaşarak gelirin yeniden dağılımı konusunda bir fikir belirtmedikleri için, ortaya çıkan zenginlik adil olarak paylaşılamamıştır. Gelirden en az pay alan kesim işçi sınıfı olurken; en fazla pay alan kesim ise burjuva sınıfı olmuş ve bu sınıf adeta zenginliğine zenginlik katmıştır (Serdar, 2012: 11). Devrin tek taraflı özgürlük anlayışı kısa sürede sermaye sahiplerinin işçi sınıfını sömürmesine ve istismar etmesine yol açmıştır (Özaydın, 2012: 35). 18. ve 19. yüzyıllar, emeğin oldukça fazla sömürüldüğü yıllara şahitlik etmiştir (Talas, 1995: 60). Sermayedarlar kendi menfaatleri için işçileri adeta köle gibi çalıştırmış, ancak hak ettikleri ücretleri vermekten geri durmuşlardır. İşçiler, alın terlerinin karşılığını alamayarak boğaz tokluğuna çalıştırılmışlardır.

Böylelikle kapitalizmin hakim olduğu düzen içinde liberalizmin hukuki eşitlik ilkesi işlememiş, ekonomik koşullar eşit olmadıkça özgürlükten bahsedilememiştir. Geleneksel üretim çökmüş, kentlere yoğun göç sonucu işsizlik artmıştır. Gerek emek

arzının talepten fazla olması, gerekse piyasadaki aşırı rekabet karşısında, işverenler maliyetleri indirmek için ücretleri düşürmüşlerdir (Tokol, 2000: 5). Kadın ve çocuk iş gücünün ucuz olması kâr elde etmekten başka hiçbir düşüncesi olmayan sermaye sınıfının ilgisini çekmeye başlamış (Güven, 1997: 39) ve bu gruplar, erkeklerin aldıkları ücretin hemen hemen yarısı kadar bir ücretle çalıştırılmışlardır. Ayrıca işçilere verilen ücretler yalnızca çalıştıkları günler için söz konusu olmuş, hastalık durumunda veya herhangi bir nedenle çalışılmadığında işçiler gelir elde edememişlerdir (Koray, 2005: 52). Tüm aile fertlerinin çalışma hayatına girmesine rağmen elde edilen gelir düşük olduğundan yoksulluk ve sefalet artmıştır. Günlük çalışma sürelerinin 15-18 saat gibi uzun süreleri bulması ve gece çalışılması aile huzurunu da bozmaya başlamıştır (Tokol, 2000: 5-6). İşçilerin giderek artan biçimde sefalete düşmesi işçi ve işveren arasındaki uçurumu iyice büyüterek, işçi hareketlerine yol açmış (Tokol, 2000: 6), dönemin olumsuz çalışma koşullarına işçiler, farklı şekillerde; makineleri kırma, iş bırakma ve protestolarla tepkilerini göstermeye başlamışlardır (Deniz, 2012: 248). Zaman içerisinde bu hareketler örgütlü hale gelmiş ve işçiler, kader birliği içerisinde hareket etmeye başlamışlardır (Güven, 1997: 40).

Geniş toplum kesimlerinin durumlarındaki bu kötüleşme ve liberallerin artan huzursuzluk karşısındaki duyarsızlıkları, toplumsal tepkilere ve muhalefet hareketlerine de yol açmıştır (Serdar, 2012: 12). Bu hareketlerden biri olan Ütopik Sosyalistler, Fransız Devrimi'nin getirmiş olduğu özgürlük, eşitlik ve kardeşlik düşüncesinin etkisinde kalarak, ideallerini bu doğrultuda gerçekleştirmeye çalışmışlardır (Tuna ve Yalçıntaş, 1999: 178). Onlara göre ideal toplum olarak nitelendirilen; herkesin kargaşa ve gerilimlerden uzak, barış ve huzur içerisinde iş birliği esasına dayalı olarak yaşayacağı bir toplumdur. Bunlar, her türlü sınıf savaşını ve diktatörlüğü reddederek, ideal toplumu ikna ve eğitim yoluyla gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır. Ütopik Sosyalist düşünürlerden biri olan Saint Simon; fırsat eşitliği temelinde her bireyin sosyal hiyerarşi içerisindeki yerini kendi yetenek ve çalışmasına göre belirleyeceği bir sosyo-ekonomik düzen oluşturmayı hedeflemiştir. Ona göre, herkes yeteneğine göre, her yeteneğe de yaptığı işe göre ücret ödenmeli ve devlet tek başına üretici mülkün sahibi olmalıdır (Serdar, 2012: 13-14).

O dönemin önemli düşünürlerinden bir diğeri olan Sismondi de Sismondi; liberal düşüncenin gerçek hayatla uyuşmazlık içinde bulunduğunu ileri sürerek,

liberalizme ilk tepkiyi gösteren kişi olmuştur. Kapitalist toplumlarda, emek ile sermayenin birbirinden ayrılması sonucu emek sermaye tarafından sömürülmeye başlanmış ve sermaye kendi gelirini gittikçe artırırken, emeğin gelirini ise düşürmüştür (Güven, 1997: 56). Sismondi, devletin ekonomiye müdahalesini savunmuş ve emek ile sermaye arasındaki birliğin tekrar kurulması için tarımda herkesin küçük bir toprağa kavuşturulmasını, sanayide ise, bağımsız küçük işletmelerin yer almasını istemiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 8). Dolayısıyla Sismondi, emeğin korunması adına düşünceler geliştirmiştir.

Ütopik Sosyalistler'den Charles Fourier ise, ortak mülkiyete dayanan bir hayatın sorunları çözeceğini belirtmiştir. Fourier, Falanj adını verdiği ortak üretim atölyeleri ve yerleşim bölgeleri öngörerek bu amaca ulaşmaya çalışmıştır. Kırktan fazla Falanj kurulmuş, fakat bunlar fon yetersizliği ve kötü yönetim nedeniyle başarısızlığa uğramıştır. Yine Ütopik Sosyalistler'den Robert Owen, fabrikalardaki kötü çalışma koşullarını düzeltmeye yönelik düzenlemeler yapmış ve bunu ilk defa kendi fabrikasında uygulamıştır. Ücretleri artırmış, çalışma sürelerini kısaltmış, çocukların çalışmalarını önlemiştir. Bu düzenlemeler maliyetleri artırmasına karşın iş hacmini genişletmiştir. Owen, bu başarısını çalışanların iş tatmini arttıkça verimliliği artar ilkesiyle açıklamıştır (Serdar, 2012: 14-15). Robert Owen'in telkinleri ve girişimleri işçilerin örgütlenmesinde öncü rol oynamıştır (Altan, 2004: 52).

O dönemin bir diğer ideolojisi olan Hristiyan Sosyalistler; yoksulluğu, çözümlenmesi gereken bir sorun olarak görmüşler ve Hristiyanlık prensiplerinin ekonomik düzene uygulanmasıyla birlikte bu sorunun ortadan kalkacağını ileri sürmüşlerdir. 19. yüzyılın önemli ideolojilerinden olan Anarşizm ise; gücünü baskıcı otoriteden alan tüm kurumlara karşı çıkmıştır. Bu kurumsal yapıların öncüllerini devlet, dini kurumlar, aile ve mülkiyet oluşturmaktadır. Anarşistler bu kurumların ortadan kalkmasını istemişler ve ancak özgür bir toplumda bireyin tam bir özgürlüğe sahip olabileceğini iddia etmişlerdir. Anarşistler, özgür toplum deyimiyle bireylerin tam bir gelişmeye ulaşabileceği ve her türlü sorun karşısında serbestçe iş birliği yapma imkânını geliştirebileceği bir sosyal düzeni kurmayı hedeflemişlerdir (Serdar, 2012: 15-16). Önemli bir anarşist olan Pierre Joseph Proudhon, özel mülkiyet hakkına karşı çıkmış ve mülkiyeti hırsızlık olarak görmüştür. Ona göre devlet ortadan kalkmalı ve yerini

gönüllü iş birlikleri almalıdır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 8-9). Ancak böyle bir ortamda bireyler özgür olabilecek ve sorunlar çözüme kavuşturulabilecektir.

Anarşizm'in başarısız olması üzerine Fransız Anarşistler, 19. yüzyılın sonlarına doğru Fransa'da Sendikalizm adı verilen sosyal hareketin doğuşunda etkili olmuşlardır. Sendikalizm, kapitalist sistemin ortadan kaldırılarak, bunun yerine iş birliğine dayanan bir sosyal düzenin kurulmasını hedeflemiştir. Sendikalizm düşüncesine Georges Sorel genel grev kavramını getirmiştir. Sorel'in düşüncesine göre; işçiler, yapacakları bir devrimle yani genel grevle, kapitalizmi ortadan kaldırıp, işçi sınıfını özgürlüğe kavuşturacak düzeni kurarak kurtuluşa ereceklerdir (Serdar, 2012: 17). Dolayısıyla sendikalizm hareketinde işçilere büyük rol düşmektedir.

Dönemin düşünce akımlarından bir diğeri Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından ortaya konulan Bilimsel Sosyalizm'dir (Serdar, 2012: 17). Bilimsel sosyalizm, toplumsal düzenin köklü bir biçimde ve gerekirse işçi sınıfının yapacağı devrim (yenilik) yoluyla değiştirilmesini, üretim araç ve gereçleri üzerinde bulunan özel mülkiyet hakkının ortadan kaldırılmasını ve işçi sınıfının hakimiyet sürdüğü bir düzeni amaçlayan sosyal harekettir (Özaydın, 2012: 40). Toplumun tüm üretim araçlarına sahip olduğu ve devlete ihtiyaç kalmadığı bu toplumda herkes yönetimde söz sahibi olacak, ayrıca bireyler kendi yetenekleri ölçüsünde çalışıp, ihtiyaçları ölçüsünde üretimden pay alacaklardır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 10). Böylelikle sınıf mücadelelerinin yaşanmadığı, daha adil bir sistem oluşturulmuş olacaktır. 19. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan bu düşünce ve hareketler, dönemin olumsuz koşullarına çözüm getirmeye çalışmışlar ve sosyal politikanın gelişmesinde öncü rol oynamışlardır.

Toplumsal tepkiler devletin liberal anlayışında değişikliğe gidilmesini gerektirmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 7). Bu gelişmelerle birlikte ilk işçi sendikaları 1824 yılında kaldırılan koalisyon yasağının ardından İngiltere'de kurulmuş ve bu sendikaların hukuki varlıkları 1871 yılında İngiltere'de daha sonra da başka ülkelerde yürürlüğe konulan hukuki düzenlemeler ile birlikte tanınmıştır. İlk işveren sendikaları ise işçi sendikalarından epey sonra Almanya'da 1890 yılında kurulmuştur (Altan, 2004: 52-54). Sendikal hakları izleyen bu yıllarda devletin müdahale ettiği alan; hastalık ve maluliyet sigortalarını içeren sosyal güvenlik alanı olmuştur (Koray, 2005: 87).

İlk sosyal güvenlik sisteminin temelleri 1880'li yıllarda Almanya'da Bismarck tarafından ortaya atılmıştır. Bismarck, zorunlu sosyal sigorta uygulaması ile birlikte işçi sınıfını korumayı amaçlamıştır. Bu alanda ikinci önemli gelişme ABD'de Başkan Roosevelt tarafından yürürlüğe konulan 1935 tarihli Sosyal Güvenlik Yasası ile gerçekleşmiştir. Üçüncü gelişme ise sosyal güvenlik düşüncesinde modern anlamda yenileşmenin öncüsü kabul edilen 1942 tarihli Beveridge Raporu ile sağlanmıştır (Güzel, 2005: 63).

Modern sosyal refah devleti kavramının ve sosyal politika uygulamalarının geleceğinin biçimlenmesinde Beveridge Raporu önem arz etmektedir (Saka, 2010: 5). Raporda modern toplum için, yoksulluğun utanılması gereken bir durum olduğu öne sürülmüş ve oluşturulacak olan kapsayıcı bir sistemle birlikte toplum olarak bu sorunun üstesinden gelinebileceği belirtilmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin temel ilkeleri de yine bu raporda belirlenmiştir (Güzel, 2005: 63). Raporun temel amacını; devletin tüm vatandaşlarına asgari bir gelir sağlaması ve toplumun eşit olmayan sosyo-ekonomik yaşamının düzeltilmesi oluşturmaktadır. Bu rapor ile birlikte dünyada modern güvenlik anlayışı ortaya çıkmış ve İngiliz sosyal güvenlik sisteminin temeli atılmıştır (Ayhan, 2012: 42).

Bu gelişmeler sonucunda devlet artık sosyal sorunlara uzak kalamamaya başlamıştır (Tokol, 2000: 6). Devletin toplumsal eşitsizlikleri yumuşatmak adına sosyo-ekonomik yaşama müdahalesi, 20. yüzyılda sosyal refah devletinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sosyal refah devletinin oluşumunda 1929 Ekonomik Bunalımı önemli rol oynamıştır. Bunalım, hem üretimin düşmesi ve işsizliğin artması gibi ekonomik sonuçlara hem de sosyal ve siyasi çalkantılara yol açmıştır. Kapitalizm artık bir sistem olarak güvenilirliğini yitirmiş ve böylelikle 1945 sonrası yeni örgütlenmelere gidilmiştir. Sosyal refah devletinin kuramsal anlamda oluşumuna J. M. Keynes katkı sağlamıştır. Keynes, ekonominin kendiliğinden tam istihdamı sağlayamayacağını belirtmiş ve ekonomiye müdahale edilmesinin gerekliliğinden söz etmiştir. Sosyal refah devletinin temel işlevi; hakça ve eşitlikçi bir düzlemde mal ve hizmetlerin dağıtılmasını sağlamak olduğundan dolayı, devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahale etmesi öngörülmüştür (Şaylan, 2003: 84-97).

Devletin sosyo-ekonomik rol ve işlevlerinde yaşanan değişimler ile birlikte siyasal rejim hızlanmış ve demokratikleşme süreci içerisine girilmiştir (Gökbunar ve Kovancılar, 1998: 255). Uluslararası sözleşmeler devletin yeni görev ve sorumluluklar yüklenmesine yönelik teşviklerde bulunmuştur. Bununla birlikte devletin yüklendiği görev ve sorumluluklar anayasalarda da kendisine yer bulmuş ve sosyal refah anlayışı anayasalara damgasını vurmuştur (Tokol, 2000: 7). Artık anayasalarda yalnızca temel hak ve ödevlerden bahsedilmemiş; kişinin sahip olması gereken sosyo-ekonomik, siyasi hak ve ödevlerin korunması görevi de anayasalara dahil edilmiştir. Böylelikle hak ve özgürlükler oldukça genişletilmiştir.

Sosyal refah devleti; bireylere ve ailelere asgari bir gelir teminatı veren, onları toplumsal risklere karşı koruyup kollayan, onlara sosyal güvenlik hakkı sağlayan, toplumdaki statüsü fark etmeksizin tüm vatandaşlara eğitim, sağlık, konut gibi alanlarda belirli bir standart getiren devlettir (Flora vd., 1990: 29'dan akt. Koray, 2005: 84-85). Sosyal refah devletinin amacı; birtakım düzenleme ve uygulamalarla, kötü sosyo-ekonomik şartlar altında bulunan bireyleri korumaktır. Bu koruma ise sosyal politikalar aracılığıyla gerçekleştirilir (Özdemir, 2007: 21). Yoksulluğa, işsizliğe karşı mücadele, asgari bir yaşam düzeyinin sağlanması, sosyal güvenlik sistemi, sosyal yardımlar, eğitim, sağlık, konut gibi alanlar sosyal politikanın esas uygulama alanlarıdır (Koray, 2005: 85). Bu açıdan sosyal politikanın esasları ile sosyal refah devletinin öncelikleri paralellik göstermektedir. Sosyal refah devleti döneminde gerek devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahale etmesi, gerek bireyi koruyucu önlemler alması, gerekse yaşanan demokratik gelişmeler sonucu sosyal hak ve özgürlüklerin anayasal güvence altına alınmasıyla birlikte bu dönemde sosyal politika uygulamaları altın çağını yaşamıştır denilebilir. Devlet bu dönemde sosyal harcamalara oldukça fazla pay ayırmıştır.

1970'lere gelindiğinde ise birtakım olumsuzluklar baş göstermeye başlamıştır. Bretton Woods sistemi iflas etmiş ve dünyada enflasyon artışına dayalı ekonomik sorunlar meydana gelmiştir. 1973 ve 1978 yıllarında yaşanan birinci ve ikinci petrol krizleri ile bunalım iyice körüklenmiştir. Kriz kendisini enflasyon ve yükselen işsizlik şeklinde göstermiş ve bu kriz ile birlikte sosyal refah devleti çökmüş, devletin rol ve işlevlerinde değişimler ortaya çıkmıştır. Sosyal refah devleti gerilerken, özelleştirme teşebbüsleriyle devletin küçültülmesi gündeme gelmiştir (Şaylan, 2003: 120-123).

Yaşanan bu olumsuz gelişmeler devletin rol ve işlevlerinde yeniden yapılanma anlayışını ortaya çıkararak, yeni ekonomi politikalarının benimsenmesine yol açmıştır.

1980'li yılların başından itibaren bir yandan Margaret Thatcher'in İngiltere'de, öte yandan Ronald Reagan'ın ABD'de uyguladıkları neo-liberal ekonomi politikaları, neo-liberal düşüncenin dünyaya yayılmasını sağlamıştır (Erdoğan ve Ak, 2003: 6). Neo-liberal politikaların gündeme gelmesi, o güne kadar egemenliğini sürdüren sosyal devlet anlayışının gözden düşmesi ve yerine yeni sağ siyasetin hakim olmaya başlamasıyla paralellik göstermiştir (Duman, 2011: 688). Bu dönemde, devletin katı bürokratik yapısından şikâyet edilmeye başlanmış, kamu hizmetlerinin etkinlikten uzak olduğu ve kamu kaynaklarının verimsiz kullanıldığı ifade edilmiştir (Yüksel, 2007: 286). Neo-liberaller, yaşanan ekonomik ve sosyal krizlerin sebebi olarak devleti görmüşlerdir. Onlara göre devlet, toplumu kendi iç dinamiklerine bırakmayarak girişim özgürlüğünü ve serbest rekabeti ortadan kaldırmış ve yapısal krizlere yol açmıştır. Piyasa kendi işleyişine bırakıldığı ve serbest rekabet şartları oluşturulduğu takdirde, istikrar ve refahın sağlanacağına dair bir düşünceyi benimsemişlerdir (Duman, 2011: 693).

Sosyal refah devletinin tasfiyesi, devletin ekonomik alandaki işlevlerinin özelleştirme ve deregülasyonlar aracılığıyla pazara devredilmesi, devletin yalnızca yasa ve düzen sağlamakla yetinmesi neo-liberalizmin politik hedeflerini oluşturmaktadır (Şaylan, 2003: 137). Bu süreçte devlet, piyasa mantığına devredilmektedir. Artık temel endişeyi uluslararası piyasada rekabet edebilmek için maliyetlerin düşürülmesi ve kârın maksimizasyonun sağlanmasına yönelik düzenlemelerin yapılması oluşturmaktadır (Özçelik, 2013: 420). Özelleştirmelerle birlikte bir yandan sosyal hizmetlerde gerilemeler yaşanırken yoksulluk ve işsizlik artmakta; diğer yandan da taşerona iş verme gibi uygulamalarla sendikasızlaştırmaya gidilmektedir (Koray, 2005: 108-109).

Neo-liberal politikalar, sosyal politika uygulamaları açısından birtakım olumsuzluklara yol açmıştır (Tokol, 2000: 8). 1970'lerle birlikte içine girilen ekonomik bunalımın faturası, İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıntıları üzerine kurulan sosyal refah devleti sisteminin artan refah harcamalarına çıkarılmıştır (Kovancı, 2003: 255). Yeni dönemde sosyal haklara ve sosyal güvenliğe pek fazla vurgu yapılmamış ve birçok sosyal hak ve sosyal güvenlik, piyasanın kararına bırakılmıştır (Kesgin, 2006: 68). Sosyal refah devleti uygulamalarının hızla bir kenara bırakıldığı bu dönemde devletin

sosyal politika alanındaki rolü azaltılmıştır (Kovancı, 2003: 256). Güçlü bir ekonominin sosyal politikaları gereksiz kılacağı anlayışı yükselmiş ve sosyal sorunlar bir yatırım değil, devlet gideri olarak düşünülmüştür. Sosyal harcamaların devlet ekonomisine külfet olduğu düşüncesine paralel olarak, sosyal harcamalar azaltılmaya çalışılmış ve sosyal politika büyük ölçüde ihmal edilmiştir (Şenkal, 2007: 153).

Neo-liberal dönemde benimsenen belli başlı sosyal politikalar; sosyal yardımların yalnızca düşkünlerle sınırlandırılması, çalışabilir durumda olan yoksulların emek piyasasına yönlendirilmesi, yardımların süresinde kısaltmalara gidilmesi, zorunlu çalışma uygulaması içinde mesleki eğitim programlarına katılımın şart gösterilmesi, özel sigortacılığın teşviki, yardım ve kalkınma anlayışının gönüllü kuruluşlar vasıtasıyla merkezden yerele devredilmesidir. Ortaya çıkan bu durumla birlikte sosyal politika alanı yerini giderek piyasa ekonomisi ilkelerine bırakmaya başlamıştır. Sosyal yardımlar bir hak olarak görülmekten ziyade, ahlak ve hayırseverlik çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır (Kovancı, 2003: 276).

Bu bağlamda tüm dünyayı etkisi altına alan neo-liberal politikalar, sosyal politika uygulamaları açısından bir dönüm noktası yaşanmasına sebep olmuştur. Devletin küçüldüğü ve sosyo-ekonomik alandan elini çekmeye başlayarak müdahalelerinin sınırlı bir nitelik gösterdiği, ekonomide serbestleştirmelere gidildiği, sosyal devlet anlayışıyla gelen pek çok sosyal hak ve özgürlüklerin serbest piyasa mekanizmasının kararına terk edildiği bu dönemde sosyal politika uygulamaları bir nevi rafa kaldırılmıştır.

1.3. SOSYAL POLİTİKANIN TEMEL HEDEFLERİ

Sosyal politikanın değişmeyen, her zaman varlığını sürdürmüş ve sürdürecek olan en temel misyonu toplumu meydana getiren bireyler ve gruplar arasındaki sosyo-ekonomik dengeyi muhafaza etmektir (Şenkal, 2005: 43-44). Sosyal politikanın belli başlı hedefleri vardır. Bunlar ise; sosyal denge, sosyal adalet, sosyal gelişme, sosyal barış ve sosyal bütünleşmedir. Bu hedeflerin gerçekleşmesiyle birlikte toplumsal refahın sağlanacağı düşünülmektedir.

1.3.1. Sosyal Denge

Bir ülkenin bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak sosyal politikanın hedeflerindendir (Tuna ve Yalçıntaş, 1999: 211). Sosyal denge, toplumun tüm kesimlerinin uyum içinde bulunmasını sağlayan toplumsal bütünleşme durumunu ifade etmekte ve sosyo-ekonomik dengesizliklerin minimum seviyeye indirilmesi amacına yönelmektedir. Sosyal denge, sosyal farklılıklar azaldığında kurulabilmektedir. Bir toplumda, gelir dağılımında büyük eşitsizlikler varsa sosyal denge bozulmaktadır. Bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılması, az gelişmiş bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınması, ekonomik ve sosyal hizmetlerden farklı bölgelerde yaşayan insanların dengeli bir şekilde yararlanmalarının sağlanması, sosyal dengenin kurulmasında önem arz etmektedir. Eğitim, sağlık, konut ve alt yapı gibi hizmetlerin toplumdaki çeşitli sosyal gruplara dengeli bir şekilde götürülerek, sosyal refahın adil dağıtılması, sosyal dengenin kurulmasında oldukça etkilidir (Güven, 1997: 24). Bu doğrultuda, bu tür hizmetlerin bunlardan en az yararlanan kırsal alanlara, gecekondu bölgelerine ve az gelişmiş bölgelere daha fazla götürülmesi gerekmektedir. Böylelikle toplumdaki tüm bireyler, kişiliklerini ve imkânlarını geliştirme hususunda eşit fırsatlara sahip kılınmış olacaklardır (Tuna ve Yalçıntaş, 1999: 211).

Bu bağlamda toplumun düşük gelirli gruplarının yaşadığı bölgelere bu tür hizmetlerin götürülmesiyle birlikte, zengin-fakir arasındaki uçurum bir nebze de olsa ortadan kalkmış olacak ve bu bölgelerde yaşayan insanlar da çeşitli imkânlara kavuşarak kendilerini geliştirebileceklerdir. Nihayetinde de sosyal denge sağlanmış olacaktır.

1.3.2. Sosyal Adalet

Sosyal adalet en basit anlamıyla, nimet ve külfetlerin toplumda adil bir biçimde dağıtılmasıdır (Sunal, 2011: 286). Bir başka tanıma göre ise sosyal adalet, toplumda mevcut olan sınıfsal farklılıklara rağmen, hiçbir bireyin insan onuruna yakışmayan şartlarda yaşamaması, fırsat eşitliği ekseninde mevcut olan sınıfsal farklılıklar ortadan kaldırılamıyorsa bile bu ayrımın en düşük seviyeye indirilerek, herkesin eşit şartlar altında yaşamını sürdürmesini ifade etmektedir (Şahin, 2013: 3).

Sosyal adaletin gerçekleşebilmesi öncelikle fırsat eşitliğinin sağlanmasına bağlıdır. Aynı kuşaktaki bireylerin, bir taraftan gerekli çalışma ve çabayı göstermeleri durumunda sınıf atlama veya servet sahibi olmada fırsat eşitliğine sahip olmaları; diğer taraftan da işsizlik, sosyal güvencesizlik vb. sosyal risklerle karşı karşıya kalmada eşit konumda bulunmaları halinde sosyal adaletin varlığından söz edilebilmektedir. Sosyal adaletin gerçekleştirildiği toplumlarda sınıf kıskançlığı ve bundan kaynaklanan gerginlikler azalmaktadır. Benzer biçimde sosyal adaletin gerçekleştirildiği toplumlarda, milli gelirin ve toplumsal refahın daha dengeli ve daha eşit bir şekilde yayıldığı görülmektedir. Sosyal adalet herkese mutlak eşitlik sağlanması demek değildir (Güven, 1997: 21). Aksine sosyal adalet, daha çalışkan, daha yetenekli, üretime daha çok katkı sağlayan bireylere, daha çok gelir sağlama imkânı vermektedir (Özgüven, 2003: 37). Dolayısıyla bireyler daha çok çalışarak daha fazla gelir elde edebilmektedirler. Ancak bu durum herhangi bir adaletsizlik yaratmaz. Nihayetinde birey, elde ettiği geliri bir emek sonucunda kazanmış bulunmaktadır.

1.3.3. Sosyal Gelişme

Sosyal gelişme, kalkınmanın dengeli olmasını ve ekonomik gelişme sağlanırken, bu gelişmenin sosyal sorunların da çözümü doğrultusunda yönlendirilmesini ifade etmektedir. Bununla kastedilen ise ekonomik refahı, sosyal refaha dönüştürecek; ekonomideki üretim artışını, sosyal refah artışına çevirecek şekilde politikaların uygulamaya geçirilmesidir. Sosyal politika, ekonomik refah artışını geniş kitlelere yaygınlaştırdığı ölçüde sosyal gelişme hedefi doğrultusunda önemli adımlar atmış olacaktır (Güven, 1997: 20).

Sosyal gelişme sosyal hayatın tüm sektörlerinde sağlanmak istenmektedir. Eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik gibi alanlar bu sektörlerin başlıcalarıdır ve bu alanlardaki hizmetlerden daha fazla bireyin daha yüksek düzeyde faydalanması amaçlanmaktadır. Bir toplumda yetişmiş insan gücünün sayısı ne kadar çok ve bu insanların vasfı ne kadar yüksekse, o toplumda sosyal gelişme ve ekonomik kalkınma hızla ve kolaylıkla sağlanacaktır (Tuna ve Yalçıntaş, 1999: 209). İyi yetişmiş insan gücü, teknolojik ilerlemenin ortaya çıkaracağı bireysel ve toplumsal uyumsuzluk sorunlarını asgari düzeye indirebilecek ve ülke ekonomisi de bu durumdan faydalanabilecektir. Ancak yetişmemiş ya da diğer bir ifadeyle vasıfsız insan gücünün

fazla olması durumunda ise o ülke için önemli bir işsizlik sorunu meydana gelecektir (Öztürk, 2007: 59). İşsiz bireyler, milli gelirin oluşumuna katkıda bulunmamalarına karşın, milli gelirin dağıtımından pay alacaklardır. Böyle bir durumda ise çalışanlar, sadece refah seviyelerini yükseltebilmek için değil, aynı zamanda işsiz bireylerin yaşam ve geçim giderlerini karşılayabilmek için de çalışmaya mecbur kalacaklardır. Dolayısıyla gelir dağılımındaki adalet bozulacak ve bu durumun bir sonucu olarak toplumsal refah düzeyi düşecektir (Altan, 2004: 124). Ülkeler ekonomik kalkınmalarını sağlayabilmek için işsizlik sorununu yok etmeye çalışan politikalar izlemektedirler. Böylelikle ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesine paralel olarak sosyal gelişme de sağlanmış olacaktır.

Günümüzde işsizlikle mücadeleye yönelik aktif ve pasif istihdam politikaları olmak üzere iki temel politika geliştirilmiştir (Işığıçok, 2012: 107-108). Bu istihdam politikaları, işsizliğin azaltılması ya da işsizliğin olumsuz sonuçlarının bertaraf edilmesi için devlet tarafından organize edilir ve uygulanırlar. Aktif istihdam politikaları, işsizliğin önlenmesi, istihdam alanlarının açılması ve iş gücüne modern eğitim imkânlarının sağlanmasıyla ilgili politikaları kapsamaktadır (Ören, 2013: 73). Bu bağlamda aktif istihdam politikalarının temel amacı işsizlere yalnızca gelir desteği sağlamak değil, onların çalışma hayatına dönüşlerini kolaylaştıracak programları da hayata geçirmektir (Uşen, 2007: 66). Aktif istihdam politikalarının araçları; mesleki gelişime imkân sağlayan eğitim programları, girişimciliğin kalkınması ve desteklenmesine yönelik teşvik programları, bireylerin iş kurmalarına yönelik maddi nitelikli ve istihdam sübvansiyonları, doğrudan doğruya kamu istihdamı, kamunun istihdamı desteklemek amacıyla sunmuş olduğu danışmanlık hizmetleridir (Bedir, 2012: 72-73). Bu araçlarla birlikte bireylerin bilgi ve becerilere sahip olması amaçlanmakta ve işsiz bireylere iş kurmaları yönünde devlet tarafından birtakım indirimler, teşvikler ve destekler sağlanarak işsizlik önlenmeye çalışılmaktadır.

Pasif istihdam politikaları ise, işsizlik aşamasında yaşanan olumsuz sonuçları telafi etmeyi amaçlayan politikaları kapsamaktadır. Pasif istihdam politikaları, işsizlere işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı gibi destekler sağlayarak, bireylere toplum içindeki saygınlıklarını yitirmeden yaşama fırsatı sunmaktadırlar. Bunların yanında ihbar tazminatı ve kıdem tazminatı gibi faktörler de pasif istihdam politikaları arasında sayılabilmektedir (Ören, 2013: 88). Pasif istihdam politikaları, bireyin işsiz kaldığı süre

boyunca yaşayacağı sorunları azaltmak ve bireyin yaşam standartlarındaki kötü gidişe çare olmak amacıyla geçici bir süre uygulanmaktadırlar. Bu bağlamda bireylere yeni istihdam alanları açan, bireylerin mesleki bilgi ve becerilere sahip olmalarını amaçlayan aktif istihdam politikalarının işsizliği önleme adına daha etkili olduğu söylenebilmektedir. Nihayetinde biri bireyin işsiz kaldığı süre zarfını kapsamaktayken, diğeri bireyin yaşamı boyunca işsiz kalmasını önlemeye yönelik politikalar geliştirmektedir.

Dolayısıyla ülkelerin sosyal gelişme hedefine ulaşabilmeleri için, ekonomik bakımdan güçsüz sosyal grupları korumaları, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmaları ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri gidermeleri gerekmektedir. Böylece sosyal adalet ve sosyal denge sağlanmış olacak ve nihayetinde de sosyal gelişme gerçekleşecektir (Güven, 1997: 20).

1.3.4. Sosyal Barış

Sosyal politika; toplumdaki uyuşmazlıkları barışçıl yöntemlerle çözümleyerek, sosyal barışı sağlamayı amaçlamıştır (Tuna ve Yalçıntaş, 1999: 210). Kapitalist toplumlarda, piyasa mekanizması sosyal farklılıklara, sosyal gerginliklere ve çatışmalara yol açabilmekte ve bunların ortadan kaldırılmasında sosyal politikanın sosyal barış hedefi büyük önem kazanmaktadır. Çalışma yaşamında işçi-işveren arasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların henüz çatışma aşamasına gelinmeden çözülmesi, sosyal barış hedefinin temelini oluşturmaktadır. Ancak bu uyuşmazlıklar dar kapsamda yalnızca işçi-işveren ilişkileriyle sınırlı kalmamakta, üreticiler, tüketiciler, esnaflar, çevreciler gibi diğer sosyal gruplar arasında da tezahür edebilmektedir. Toplumdaki bu uyuşmazlıkların, sosyal patlamalara varmadan barışçıl yöntemlerle giderilmesinde sosyal politikadan yararlanılmaktadır (Güven, 1997: 23). Sosyal barışın sağlanmasıyla birlikte toplum bir bütün olarak sosyal gerilimlerden, mücadelelerden kurtularak; sosyal ve ekonomik yitimlerden, belki de gerilemelerden korunmuş olmaktadır (Tuna ve Yalçıntaş, 1999: 210).

Sosyal barış, insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşamak için şarttır. Sosyal barış sağlanamadığı takdirde, toplumsal huzursuzlukların baş göstermesi kaçınılmaz olmaktadır. Böyle bir ortamda ise sosyo-ekonomik refah düzeyinde gelişmelerin yaşanmasını beklemek ne yazık ki bir hayalden öteye gidememektedir.

1.3.5. Sosyal Bütünleşme

Bütünleşme kavramı, toplumu oluşturan bireyler, gruplar, kurum ve kuruluşlar arasındaki bütünlük, birliktelik veya uyumlu işleyiş olgusunu ifade etmektedir (Karaca, 2012: 229). Bütünleşme toplum halinde yaşamanın ön koşuludur ve toplumun sürekliliği ancak bütünleşme ile sağlanabilmektedir (Avcıoğlu, 2013: 158).

Sosyal bütünleşmenin sağlanamadığı toplumlarda, bireyler ve sosyal gruplar birbirlerine karşı yabancılaşmakta ve böylelikle toplumsal çözülmeler başlamaktadır. Böyle bir ortamda sosyal politika önlemleri uygulanmadığı takdirde, sosyal farklılıklar iyice büyüyerek, sınıf savaşımlarına yol açmakta ve toplumsal düzen ile hukuki düzen sarsılmaktadır (Güven, 1997: 25). Herkesin birbirine yabancı olduğu, ortak değerler etrafında birleşmediği, kargaşa ve gerilimlerin yaşandığı bir toplumda bütünleşme yerini zamanla farklılaşmaya bırakacaktır. Bu durumun uzun vadede toplumların sonunu getireceği ise yadsınamaz bir gerçektir.

Sosyal politika, sosyal barışı ve sosyal dengeyi sağlayıcı önlem ve politikalar geliştirip, uygulayarak sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Sosyal bütünleşme hedefi, sosyal farklılıkları minimum düzeye indirgeyerek toplumsal yapıyı güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal bütünleşme hedefinin toplumsal gelişme sürecinin her aşamasında ve toplumun her düzeyinde sağlanması önem taşımaktadır. Siyasi ve ekonomik etmenlerin yanı sıra, sosyal bütünleşmenin sağlanmasında, eğitim, kültür, işçi-işveren ilişkileri, moral değerler alanında izlenecek politikalar da önemli rol oynamaktadırlar (Güven, 1997: 25).

1.4. SOSYAL POLİTİKANIN TAŞIYICI KURUMLARI

Sosyal politikalar öncelikle merkezi yönetim ve merkezi yönetimin yerel düzeydeki sac ayağı olan yerel yönetimler aracılığıyla uygulanmaktadır. Ancak bu kurumların yanında sosyal politikaların uygulanmasında ve geliştirilmesinde rol alan başka kurum ve kuruluşlar da vardır. Bunların başlıcaları ise sivil toplum örgütleri, dini kurumlar ve özel sektördür.

1.4.1. Merkezi ve Yerel Yönetimler

Sosyal politikaları uygulayan iki temel kurum vardır. Birincisi ülke genelinde makro politikalar uygulayan merkezi yönetim, ikincisi ise yerel düzeyde sosyal sorunlara yönelik mikro politikalar uygulayan yerel yönetimlerdir (Eryılmaz, 2007: 80). Devlet, sosyal politika önlemlerinin alınmasında ve bu politikaların geliştirilmesinde görev alan kurumların en önemlisidir. Devlet yaptırım gücüne sahip olması sebebiyle, her dönemde ve her sistemde toplumsal yapıya yön vermiş, sosyo-ekonomik rol ve işlevler üstlenmiştir (Ersöz, 2004: 20). Sosyal politika, toplumun ve devletin varoluşunu ve geleceğini teminat altına almayı hedeflediğinden dolayı, bu konuda ilk sorumluluk devlete ait olmaktadır. Devlet gerek çıkardığı kanunlarla, gerekse oluşturduğu kurumlar aracılığıyla sosyal gelişmeyi, sosyal dengeyi, sosyal barışı, sosyal adaleti ve sosyal bütünleşmeyi sağlamaya çalışmakta; kanunlarla düzenlenen konuların uygulanmasını ve denetimini gözetmektedir. Ayrıca devlet sosyal politika önlemlerinin gerektirdiği masrafları da karşılamaktadır (Tokol, 2000: 23).

Devletin geniş etkinlik alanına sahip olması, onu diğer sosyal politika uygulayıcılarına göre daha önemli bir konuma getirerek, daha baskın bir rol üstlenmesine sebep olmuştur (Aydın, 2008: 38). Devlet, sosyal gelişmeyi hızlandırıcı, toplumun tümünü dikkate alan sosyal politikalara yönelmekte ve eğitim, sağlık, konut, gelir dağılımı, istihdam, sosyal hizmet ve sosyal güvenlik politikaları aracılığıyla, toplumun sosyo-ekonomik refahını sağlayacak önlemleri almaktadır (Güven, 1997: 81).

Yerel yönetimler ise ilk etapta gelirin yeniden dağılımı olmak üzere eğitim, sağlık, konut gibi devlet tarafından üstlenilen temel sosyal politikaların yerel düzeyde sağlanmasında ve birimlerindeki vatandaşların refahının kendi faaliyetleri ile yükseltilmesinde etkin bir kurum olarak görev almaktadırlar. Yerel yönetimlerin bu alandaki etkinliği büyük ölçüde merkezi yönetim ve yerel yönetim arasındaki uyumlu işleyişe ve ülkelerin yönetim sistemlerine göre değişiklik gösterebilmektedir (Ersöz, 2004: 21). Merkezi yönetimden yerel yönetimlere aktarılan mali kaynakların yeterli olup olmaması da yerel yönetimlerin hizmetlerine yön verebilmektedir. Yerel yönetimler gerek merkezi yönetimin geliştirdiği, gerekse kendi geliştirdikleri politikaları yerel düzeyde vatandaşlarına sunmaya çalışan önemli birimlerdir.

1.4.2. Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum, hiçbir üst kimliğe ve gerçekliğe başvurmaksızın, kendi kendine gelişimini sağlayabilen, bunun için gerekli dinamikleri bünyesinde barındıran, devletten bağımsız, sürekli bir gelişim içinde olan bireyler ve örgütlenmeler topluluğuna verilen ad (Yıldırım, 2003: 228) olarak tanımlanmaktadır. Sivil toplum örgütleri kurumsallaşmış ve elde ettikleri geliri sosyal amaçlar için kullanan, gönüllü bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan örgütlerdir (Tokol, 2012: 60). Kâr amacı gütmeyen ve bir hayırseverlik ilkesi doğrultusunda faaliyetlerini gerçekleştiren bu yapılar sosyal sorunların çözümünde etkili olmaktadırlar (Özaydın, 2013: 82).

Sivil toplum örgütlerinin tarihi oldukça eskidir. Ancak küreselleşme olgusuyla birlikte tekrar gün yüzüne çıkmışlardır (Tokol, 2012: 60). Sosyal sorunlarla mücadele eden aktif politikaların yerini, pasif politikaların almasıyla birlikte, devletin sınırlı rolünü paylaşabilecek yapılar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Sivil toplum örgütleri, devletin rolünün minimalize edildiği dönemde sosyal politika alanında önemli aktör haline gelmiş (Özaydın, 2013: 85) ve oluşan boşluğu doldurmaya çalışarak sosyal politika geliştiren ve uygulayan başat unsur olmuşlardır.

Sivil toplum örgütlerinin sosyal politika anlamında iki temel fonksiyonu vardır. Bunlardan ilki, demokratik hakların elde edilmesiyken; ikincisi ise ekonomik anlamda bireyler ve gruplar arasında oluşan dengesizliği ortadan kaldırmaya yönelik politikaların geliştirilmesidir. Devletin yetersiz kaldığı durumlarda sivil toplum örgütleri politikalar üretmekte ya da baskı grubu oluşturmaktadırlar. Birtakım sosyal ve ekonomik hakların elde edilmesinde rol üstlenmektedirler. Bu durum sivil toplum örgütlerinin uluslararası alanda etkin bir şekilde faaliyet göstermelerine de sebebiyet vermiştir (Cram 1997; Greenwood 1997'den akt. Şenkal, 2003: 105). Sivil toplum örgütleri gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde sosyal hayata ve sosyal değişime önemli ölçüde katkıda bulunmaktadırlar. Sosyal refah, sosyal bütünleşme, çevre kirliliği gibi sosyal politikanın bazı amaçlarına yönelik olarak faaliyet göstermektedirler (Şenkal, 2003: 105). Uluslararası Af Örgütü, Greenpeace, Kızılhaç, Özgürlük Evi en tanınmış uluslararası sivil toplum örgütlerindendir (Arslanel ve Eryücel, 2013: 33). Örneğin Greenpeace, dünyanın herhangi bir yerinde çevre kirliliği

ile ilgili bir sorunla karşı karşıya kalındığında protesto faaliyetlerinde bulunmaktadır (Ramia, 2002: 3'ten akt. Şenkal, 2007: 346).

Ülkemizde de önemli etkinlikler gerçekleştiren sivil toplum örgütleri mevcuttur. Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı, Türkiye Çevre Vakfı gibi kuruluşlar çevre alanında etkinliklerde bulunurlarken; Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği gibi kuruluşlar ise eğitim alanında önemli çalışmalar düzenlemektedirler. Toplumu zararlı alışkanlıklardan korumaya yönelik çalışmalar düzenleyen Yeşilay ve kadın haklarını savunan Kadın Adayları Destekleme Derneği yine bu tür kuruluşlara verilebilecek önemli örneklerdir.

1.4.3. Dini Kurumlar

İlkçağlardan beri hayırseverlik, yoksullara yardım, iyilik vb. konular özendirilmeye çalışılmıştır. Dünya üzerindeki tüm dinler, yardıma ihtiyacı olan kimselerin korunup, gözetilmesini nasihat ederek (Özdemir, 2007: 354) bu yardımların yaratıcı nezdinde çok kıymetli olduğunu bildirmişlerdir. Dini nitelikli yardımlar ister tek tanrılı, ister çok tanrılı olsun tüm dinlerde fazlasıyla önemlidir (Ersöz, 2004: 15). Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet getirdikleri kural ve kurumlarla binlerce yıldır sosyal dayanışmanın sürdürülmesinde rol oynamışlardır (Özdemir, 2007: 354).

Dini kurumlar, gönüllülük esasına dayanan ve kâr elde etmek gibi bir amacı olmayan kurumlardır. Varlıklı kimseler düşük gelire sahip, yoksul kimselere yardım ederek onların insanca yaşamalarına destek olmaktadırlar. Bu yardımlar bazen bir kurum aracılığıyla bazen de yoksullara doğrudan yapılabilmektedir. Bu şekilde hayırseverlerin hem kendi vicdani tatminleri, ruhani huzurları gerçekleşmekte hem de yoksul kimselerin ihtiyaçlarını karşılamaları hususunda önemli bir adım atılmış olmaktadır. İslam dini açısından düşünüldüğünde yardımlaşmanın ne kadar önemli olduğu açıktır. İslamiyet dayanışmayı ve düşkün olana el uzatmayı emretmektedir. Zekât, fitre, sadaka, bağış gibi birtakım araçlarla birlikte toplumun huzur ve barışını artırmayı amaçlayarak, herkesin kardeşçe yaşaması gerektiğini belirtmektedir.

1.4.4. Özel Sektör

Neo-liberal politikaların tüm dünyayı etkisi altına almaya başladığı 1980'li yıllarda; devletin küçültülmesi, özelleştirme, pazarın koşulsuz egemenliği gibi birtakım değerler ön plana çıkmıştır (Şaylan, 2003: 132). Bu yıllarda kamu politikaları Keynesyen yaklaşımdan piyasa ekonomisi yaklaşımlarına doğru kaymış ve birçok ülke, devleti küçültme ve piyasa ekonomisini güçlendirme hedefi doğrultusunda önlemler almıştır (Sezgin, 2010: 155). Neo-liberal söyleme göre, devletin ürettiği hizmetler rekabete kapalı olmakla birlikte aynı zamanda kalitesizdir. O halde kaliteyi yükseltmek için özel sektörün devreye girmesi ve bu hizmet alanlarının rekabete açılması gereklidir (Akçabol, 2007: 149-150'den akt. Yıldız, 2008: 17). Böylelikle devlet, özel teşebbüslerin daha iyi ve daha etkin sunabilecekleri mal ve hizmetleri üretmekten kaçınmaya başlamış ve ancak özel teşebbüslerin yetersiz kaldığı ekonomik faaliyetleri üstlenme yoluna doğru gitmiştir (Aktan, 2003: 118).

Günümüzde özelleştirmenin ulaştığı nokta o denli genişlemiştir ki kamu hizmeti olarak adlandırılan birçok hizmet artık bu vasfını kaybetmiştir (Aktan, 2003: 99). Eğitim, sağlık, enerji, haberleşme, sosyal güvenlik, ulaştırma gibi alanlar mümkün olduğunca özel piyasalara bırakılmaya başlanmıştır (Aktan, 1999: 142). Bu bağlamda küresel çağda artık pek çok hizmet alanı devlet tekelinde olmaktan çıkmış; özel eğitim kurumları, özel sağlık kurumları, özel sigortacılık gibi pek çok kurum ve kuruluş tesis edilmiştir. Buna koşut olarak özel sektör; devletin yerine getirmiş olduğu pek çok işlevi üstlenerek, sosyal politika uygulayan ve geliştiren önemli bir aktör olarak sahneye çıkmıştır.

Özel sektör sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi alanlarda faaliyet gösterirken kâr elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu tür hizmetlerin tamamen özel sektöre devredilmesi söz konusu değildir. Ancak bu konuda devletin gerekli desteği ve sübvansiyonu vermesi, kamu yönetimi olarak yetişemediği ve yetersiz kaldığı yerlerde ve hizmetlerde vatandaşların yararına olmak üzere özel sektör kuruluşlarını desteklemesi gerekmektedir. Özelleştirme ile amaçlanan şey, özellikle devletin doğrudan hizmet üretme ve sunma noktasındaki rolünün azaltılması ve devletin düzenleyici ve maddi destek sağlayıcı bir işlev üstlenmesidir. Özel şirketler kâr amacı güttükleri için bir okul, hastane veya bakımevi açacakları zaman en fazla gelir getirici

yerleri tercih edeceklerdir. Oysa ihtiyaç olan bir yerde devletin sübvansiyonu ve teşviki ile özel şirket okul da hastane de açabilmektedir (Çevik, 1998: 117).

Ancak sağlık, eğitim vb. gibi hizmetlerin özelleştirilmesi sosyal politika açısından birtakım olumsuz gelişmelere de yol açmaktadır. Çünkü bu tür hizmetler bir ticari mal değildir. Eğer ticari mala ihtiyacınız varsa ve mali gücünüz el verirse satın alırsınız. Bu gibi sosyal yönü olan hizmetlerin özelleştirilmesi, bu hizmetlere ihtiyacı olan kesimlerin, hizmetlerden yararlanma imkânını zorlaştırır (Şenkal, 2007: 157). Dolayısıyla bu tür hizmetlerin kâr amacı güden özel kurumlara devredilmesi ile birlikte, yalnızca ekonomik gücü olanlar bu hizmetlerden yararlanabilecek, ekonomik gücü yetersiz olanlar ise yararlanamayacaktır. Bu durum ise adaletsizliğe sebep olmakta ve fırsat eşitliği ilkesini zedelemektedir.

Ayrıca özel sektör sakatlık, hastalık ve yaşlılık gibi uzun süreli sosyal sorunların giderilmesi hususunda da yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, devlet genellikle zorunlu sigorta ve sosyal programları sağlama sorumluluğunu üstlenmekte (Pinch, 1997: 8'den akt. Ersöz, 2004: 18) ve sosyal refah hizmeti sağlama görevini tamamen özel sektör piyasalarına devretmemektedir.

1.5. SOSYAL POLİTİKANIN ARAÇLARI

Sosyal politikanın dar ve geniş anlamda olmak üzere iki aracı vardır. Geniş anlamda sosyal politika araçları; kamu müdahalesi, sendikalar, kooperatifler ve uluslararası örgütlerden oluşmaktayken; dar anlamdaki sosyal politika araçları ise sosyal yardım, sosyal hizmet, sosyal sigorta ve sosyal tazmin önlemlerinden oluşmaktadır. Geniş anlamdaki araçlar daha çok devlet tarafından ülkenin tamamına yönelik olarak uygulanan ve geliştirilen politikaları kapsadığından dolayı, konu gereği dar anlamdaki sosyal politika araçları incelenecektir.

1.5.1. Sosyal Yardım

Sosyal yardım düşüncesi yeni bir olgu değildir. Tarihin her çağında ve her toplulukta insanlar, geçim sıkıntısına düşmüş yoksullara yardım etmeyi manevi bir borç saymış ve hiçbir karşılık beklemeden zor durumda bulunan insanların acılarını hafifletmek istemişlerdir (Dicleli, 1946: 110). Bu açıdan sosyal yardımlar, ilkçağlardan

itibaren aile, akrabalık, komşuluk bağları çerçevesinde ve dini temelli yardım etme ve dayanışma unsurlarının etkisiyle birlikte oluşmaya başlamıştır. O zamanlarda bu tür yardımlar medreseler, vakıflar vb. kurumlar aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktayken; günümüze gelindiğinde ise dini temelli kurumların yanında sivil toplum örgütleri, kamu kuruluşları vb. kurum ve kuruluşların desteğiyle gerçekleştirilen hizmetlerden olmuşlardır (Türkoğlu, 2013: 281).

Sosyal yardım kavramının başlıca unsurları şunlardır (Çengelci, 1993: 9-10):

- Sosyal güvenliğe yönelik hizmetlerin yürütülmesinde yararlanılan yöntemlerdendir.
- Bireylere nakdi biçimde gelir sağlanabileceği gibi gıda, giyecek vb. ihtiyaçları gidermeye yönelik yapılan ayni yardımlar ve bakım gibi hizmet tarafı ağırlıklı olan nesnel gelirler biçiminde de sağlanabilmektedir.
- Bireylerin muhtaçlık durumlarının tespitine ve denetlenmesine bağlı olarak sunulmaktadır.
- Yöresel ölçütlere göre belirlenen asgari geçim düzeyi, muhtaçlık durumlarının tespiti ve yardım yapılma aşamalarında göz önünde bulundurulan kurallardandır.
- İhtiyaçlar giderilirken bir karşılık söz konusu değildir.

Bu unsurlar göz önüne alındığında sosyal yardım; sosyal güvenliğe yönelik hizmetlerin yürütülmesinde yararlanılan bir yöntem olup, kendilerinden bağımsız nedenlerle, yöresel ölçütlere göre belirlenen asgari düzeyde bile geçinme olanağı bulamayan bireyleri; muhtaçlık durumlarının tespitine bağlı olarak mümkün olan en yakın zamanda yardım almadan da insanca yaşayabilecekleri konuma getirme gayesi taşıyan, herhangi bir karşılığın söz konusu olmadığı faaliyetlerin bütününe verilen ad biçiminde tanımlanabilmektedir (Çengelci, 1993: 10). Sosyal yardım, en genel anlamıyla, muhtaç durumda olan bireylere yönelik olarak belirli çerçeveler içerisinde ayni veya nakdi yardımların sağlanması (Taşçı, 2008: 129) olarak ifade edilmektedir.

Sosyal yardımların esas amacı; muhtaç kimselere, muhtaçlık durumları ortadan kalkıncaya ve yardım almadan hayatlarını idame ettirebilecek duruma gelinceye kadar gelir güvencesinin sağlanmasıdır. Sosyal yardımların özünde insanın insanca yaşaması ve insanın en kıymetli varlık olduğu düşüncesine dayanan insanı koruma çabası

bulunmaktadır. Sosyal yardımlarla bireyin varlığı güvence altına alınmaktadır (Güneş, 2010: 29). Dolayısıyla bu yardımlarla birlikte muhtaç durumda bulunan bireyler ve aileleri desteklenerek, mevcut şartları iyileştirilmekte ve bireylerin insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşama imkânına kavuşmaları sağlanmaktadır.

Ülkemizde en önemli sosyal yardım kuruluşu olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) uygulamış olduğu sosyal yardım programlarıyla hem çaresiz durumda bulunan ve hiçbir sosyal güvencesi olmayan yoksul, kimsesiz ve engelli bireylere yardımda bulunmakta, hem de mesleki eğitim programlarıyla işsiz, eğitimsiz bireylere yardımcı olarak onlara destek vermektedir (Erol, 2014: 149). Böylelikle bireylere mesleki bilgi ve beceriler kazandırılmış olmakta ve aynı zamanda istihdam alanı oluşturularak işsiz kalmaları önlenmeye çalışılmaktadır.

1.5.2. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetler; toplumdaki yoksul, fiziksel veya zihinsel engelli bireylere, insanca yaşamaları ve çevreleriyle uyumlu bir hayat sürdürebilmeleri için, var olan ekonomik, sosyal ve manevi ihtiyaçlarının ortadan kaldırılmasına yönelik, devlet ve gönüllü özel kuruluşlar tarafından sağlanan hizmetleri ifade etmektedir (Aydın, 2008: 29). Kamusal kuruluşlarda finansman kaynağı vergiler aracılığıyla sağlanmaktayken; gönüllü özel kuruluşların finansman kaynakları ise, devlet katkıları dahil olmak üzere, bu kuruluşların özel kaynak ve faaliyetlerine göre değişiklik gösteren gelirler aracılığıyla sağlanmaktadır (Dilik, 1980: 76). Anlaşıldığı üzere; devlet tarafından sunulan sosyal hizmetlerde bir ücret talep edilmemekte ve giderler vergiler aracılığıyla karşılanmaktayken; özel kurum ve kuruluşlar, sosyal hizmet sunumlarını belli bir ücret karşılığında yerine getirmektedirler.

Sosyal hizmetler; geniş bir uygulama alanına sahip olup, birey, grup ve toplulukların gelişmesini, refah ve huzurlarının sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu amaç çerçevesinde sosyal hizmetler, aileler, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, güç şartlardaki kadınlar, sığınmacılar, tıbbi ve psikiyatrik yönden yardıma muhtaç olan hastalar, suçlular vb. gibi birey ve gruplar ile yerel düzeydeki toplumların gelişmesine yönelik hizmet ve yardım programlarını kapsamaktadır. Bu nedenle sosyal hizmetler günümüzde artık sadece yoksul bireylere hizmet götürmekle sınırlı kalmamakta, insan kaynaklarının geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması ve yerel toplumların

kalkınmasında da önemli görevlere sahip olmaktadır (DPT, 2001: 11). Bu bağlamda sosyal hizmetler, sosyal politikanın temel hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik işlevler de üstlenmiş bulunmaktadır.

Sosyal hizmetlerin sosyal yardım karakterli hizmetleri yoksulları kapsamaktayken; sosyal refah karakterli hizmetleri, sosyal yoksunluk içinde bulunan orta ve üst düzey gelir grubundaki bireyleri kapsamakta ve bu tür hizmetler arasında ücretli çocuk yuvası, huzurevi hizmetleri veya rehabilitasyon hizmetleri sayılabilmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet programları bir bütün olarak sosyal yardım ve sosyal refah karakterli hizmetlerden oluşmaktadır. Ancak, sosyal hizmetlerin sunuluşunda hangi hizmetlere öncelik tanınması gerektiği ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir (Özkaran, 1993: 67-68). Nitekim, her ülkenin sosyo-ekonomik durumu birbirinden farklıdır. Gelişmiş ülkelerin sosyal hizmet anlayışıyla, gelişmemiş ülkelerin sosyal hizmet anlayışları nihayetinde aynı olamamaktadır.

Ülkemizde sosyal hizmetlerin yürütülmesinde en önemli sorumluluk Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)'na aittir. Ancak bunun yanında Sosyal Güvenlik Kurumu, il ve ilçe vakıfları, belediyeler, gönüllü kuruluşlar gibi birçok kurum ve kuruluş da sosyal hizmet çalışmaları yaparak (Özkaran, 1993: 68) çeşitli hizmetler sunmakta ve toplumsal refahı artırmaya yönelik birçok yardımda bulunmaktadırlar.

1.5.3. Sosyal Sigorta

Sosyal sigortalar, hızlı sanayileşme ile birlikte doğan sefaletin önlenmesi amacıyla ortaya çıkmış ve tüm dünyada emsali görülmemiş bir hızla yayılıp gelişerek, sosyal güvenliğin modern bir aracı olmuşlardır (Yazgan, 1972: 199). Almanya, dünyada sosyal sigorta sistemini kuran ilk ülke olmuştur. Başbakan Bismarck'ın hazırlayıp, İmparator I. Wilhelm'in 1881 tarihinde ilan ettiği imparatorluk fermanı sosyal sigortaların başlangıcı olarak kabul görmektedir (Şenocak, 2009: 430). Sosyal sigortanın kapsamına tüm dünyada ilk olarak işçi sınıfı girmiş ve daha sonra memur, esnaf, sanatkârlar gibi toplumun diğer kesimleri de uygulama kapsamına alınmıştır (Ayhan, 2012: 46).

Sosyal sigorta; bir iş yerine bağlı olarak çalışanların iş gücünü belirli sosyal risklere karşı korumak amacıyla devlet tarafından oluşturulmuş bir sosyal güvenlik kurumudur (İzveren, 1968: 16162). Daha geniş anlamıyla ifade edildiğinde ise sosyal sigortalar, sosyal risklere karşı korunacak bireylere, kendilerinin ve işverenlerinin ödedikleri primler ve bazı durumlarda devlet tarafından finansmana yapılan katkılar karşılığında, sözü edilen risklerle karşı karşıya kalmaları halinde sigortadan tutar ve nitelikleri önceden belirlenmiş sosyal gelir alma hakkını sağlamaktadır (Dilik, 1971: 80). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), sözü edilen bu sosyal güvenlik risklerini 1952 tarih ve 102 sayılı "Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi''nde; hastalık (tedavi edici sağlık hizmetleri), hastalık (gelir garantisi temini), analık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, malullük, yaşlılık, ölüm, işsizlik, aile gelirinin yetersizliği olmak üzere 9 başlık altında toplamıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise yaşlıların ve engellilerin evde bakım ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik bakım sigortası da 10. sosyal güvenlik riski olarak kabul görmeye başlanmıştır (Alper, 2012: 164-166).

Bireyleri sosyal risklere karşı koruyucu önlemler alan sosyal sigortanın temel özellikleri şunlardır (Taşçı, 2010: 26):

- Katılım zorunludur,
- Kurumsal özerklik mevcuttur,
- Prim esasına dayanan bir sistemdir,
- Yeniden gelir dağılımı ilkesi geçerlidir,
- Devlet ve işverenlerin sosyal sigorta finansmanına katkıları mevcuttur,
- Kendi kendine yardım ilkesi söz konusudur,
- Sigortalı kapsamı yalnızca çalışan bireylerle sınırlı değildir.

Yeniden gelir dağılımı ilkesiyle; yüksek gelirli sigortalılardan diğer sigortalılara oranla ve bunların yararına daha yüksek prim alınması ifade edilmektedir (Dilik, 1971: 81).

Bu temel özellikler doğrultusunda sosyal sigorta için; yalnızca çalışan bireyi değil onun ailesini de sigortalı kapsamına alan, katılımın zorunlu olduğu, bireyin

sağlığını ve geleceğini güvence altına almak üzere oluşturulmuş bir sosyal güvenlik yöntemidir denilebilmektedir.

1.5.4. Sosyal Tazmin

Türk Dil Kurumu Sözlüğü tazmini, "zararı ödeme'' şeklinde tanımlamıştır (www.tdk.gov.tr, 2016). Bu bağlamda tazmin; bireyin herhangi bir nedenle zarara uğratılması halinde, bu zarara yol açanın ödemekle mükellef olduğu maddi külfet anlamına gelmektedir.

Sosyal tazmin ise; bireylerin, devletin görev ve sorumluluğunda bulunan faaliyetlerde çalışırken karşılaştıkları tehlike ve risklerden dolayı uğradıkları zararların devlet tarafından birtakım yardımlarla giderilmeye çalışılmasını ifade etmektedir (Sözer, 1998: 29; Uşan, 2009: 64'ten akt. Akar, 2015: 609). Dolayısıyla bireylerin kendi kusurlarına dayanmaksızın devletin sebep olduğu kişisel yitim ve zararların giderilme işlevi devletin ödevlerinden sayılmaktadır (Güven, 1997: 130). Sosyal tazmin; tazminat özelliği taşıyan bir sosyal güvenlik yöntemidir ve sosyal tazminlerin finansmanı da tıpkı kamusal yardım da olduğu gibi genel vergiler aracılığıyla karşılanmaktadır (Seyyar, 2002: 553).

Türkiye'de, askerler ve kamu görevlileri kamusal bir vazifeyi yerine getirme zorunluluğu sebebiyle zarara uğradıklarında, bunun telafisini devlet üstlenmektedir (Seyyar, 2002: 553). Nitekim, 1982 Anayasası'nın 61. maddesinde *"Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar''* denilmektedir (1982 Anayasası, md. 61). Devlet bu kapsamda bireylerin karşı karşıya kaldıkları sosyal riskleri tazmin için birçok yasa ve yönetmelik çıkarmıştır (Akar, 2015: 609):

- Askeri mevzuat kapsamında yapılan sosyal yardımlar
- Vatani hizmette bulunmuş olan İstiklal Madalyası sahipleri ile Kore ve Kıbrıs savaşlarına katılanlara yapılan yardımlar
- Görevleri sebebiyle yaralanan ya da ölen bazı kamu görevlilerine yapılan yardımlar
- Hiçbir karşılık beklemeksizin Türk vatanına hizmet edenlere yapılan yardımlar

- Yabancı ülkelerde Türk kültürüne hizmet eden öğretmenlere yönelik yapılan yardımlar

1.6. YEREL YÖNETİMLER VE SOSYAL POLİTİKA İLİŞKİSİ

Yerel yönetimler; merkezi yönetimin dışında, yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulan, karar organları doğrudan halk tarafından seçilen, demokratik ve özerk bir yönetim kademesi, bir kamusal örgütlenme (Bozkurt ve Ergun, 2008: 258) şekli olarak tanımlanmaktadır. Ülkelerin tarihi, sosyo-kültürel yapısı, ekonomik olanak ve araçları, yerel yönetim birimlerinin yapısı ile çalışmalarını belirlemekte (Toprak, 2006: 3) ve uygulamalarını çeşitlendirmektedir.

Dünyada yaşanan birtakım değişim dinamikleri devleti de değişime zorlamıştır. Günümüzde devlet, merkeziyetçi devlet anlayışından adem-i merkeziyetçi devlet anlayışına doğru evrilmekte ve bu değişimin arkasında teknolojik gelişmeler, ulus-devlet anlayışında yaşanan değişim, hızlı kentleşme, merkezi yönetim ile yerel yönetim ilişkilerinin değişime uğraması ve mali kaynakların daha etkin kullanılmasının zorunluluk haline gelmesi sayılabilmektedir (Sezer ve Vural, 2010: 212). Bu süreç ile birlikte dünya bir yandan küreselleşirken, diğer yandan ise yerelleşmektedir. Küreselleşmeye eşlik eden neo-liberal politikalar (Ersöz, 2011: 83), ulus-devletlerin ülke sınırları içindeki politikaların belirlenmesinde sahip oldukları gücü büyük ölçüde zayıflatmakta ve devletin bu alandaki yetkisinin, uluslararası kuruluşlar, bölgesel birlikler ve yerel yönetimlerle paylaşılmasını zorunlu kılmaktadır (Aydınlı, 2004: 89).

Avrupa Birliği ve yerel yönetimlerle ilgili uluslararası belgeler de yerel yönetimlerin işlevlerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması ile kabul edilen subsidiarite, diğer bir ifadeyle hizmetin yerine getirilmesinde halka yakınlık ilkesi (Ersöz, 2011: 88), parlamentolar, hükümetler ve diğer yetkililer tarafından alınacak olan kararların vatandaşlara olabildiğince yakın ve mümkün olan en alt düzeyde alınacağı anlamına gelmektedir (Nadaroğlu, 1998: 71). Bu ilke yerel yönetimlerin önemini daha da artırmaktadır.

Avrupa Sosyal Şartı'nda yer alan; çocuklara, gençlere ve kadınlara yönelik koruyucu nitelikteki haklar, engelliler ve yaşlılarla ilgili haklar, gelir sağlayıcı iş edinme, ailelerin korunmasıyla ilgili haklar yerel yönetimler için önem taşıyan

haklardır. Yerel yönetimler, bu tür hakları sağlamak için birtakım sorumluluklar yüklenmektedirler (Karasu, 2008: 42). Sosyal konut, sosyal yardım, sosyal hizmet, sosyal danışmanlık, sağlık, eğitim gibi çeşitli sosyal alanlara ve toplumdaki dezavantajlı kesimlere yönelik programlar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar (Seyyar, 2008: 240). Bu bağlamda günümüzde yerel yönetimler; merkezi yönetimin küçültülmesi anlayışına koşut olarak, sosyal politikaların yerel düzeyde uygulanmasında başat aktör haline gelmektedirler. Halkla iç içe olmaları sebebiyle, halklarının ihtiyaç ve sorunlarını yakından takip ederek, bu ihtiyaç ve sorunların giderilmesine yönelik daha verimli ve daha kaliteli hizmet sunma olanağını elde etmektedirler.

Yerel yönetimlerle ilgili yasal düzenlemelerin tümünde yerelleşme anlayışı esas alınmakta ve bu kurumların yerel ortak hizmetlerin ve sosyal politikaların sağlanmasında merkezi yönetime göre daha etkin olduğu düşüncesi hakim olmaktadır. Belediye, Büyükşehir Belediyesi ve İl Özel İdaresi Kanunu'nda sosyal politika alanlarının geniş bir biçimde yer aldığı ve yerel yöneticilere bu politikaları yerine getirme sorumluluğu verildiği görülmektedir. Sosyal politika alanlarındaki sosyal yardım ve sosyal hizmet başlıklarının yanı sıra dezavantajlı kesimlere yönelik hizmetler de kanunlarda sayılmaktadır (Ersöz, 2011: 131). Ülkemizde yürürlükte bulunan yerel yönetim kanunlarının sosyal politikaya ilişkin görev ve sorumlulukları; il özel idareleri ve sosyal politika, belediyeler ve sosyal politika, köy idareleri ve sosyal politika alt başlıklarında incelenecektir.

1.6.1. İl Özel İdareleri ve Sosyal Politika

2005 tarihli 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nda, il özel idarelerinin il sınırları içinde toplumun dezavantajlı kesimlerine ilişkin olarak sosyal hizmet ve sosyal yardımlarda bulunabileceği, yoksullara mikro kredi verebileceği, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları hizmetlerini karşılayabileceği, ilk ve orta öğretim kurumlarına arsa temin edebileceği gibi birçok hüküm yer almaktadır. Ayrıca bu kanunda il özel idarelerinin hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulayacağı belirtilmektedir. İl özel idareleri sağlık ve eğitim alanındaki alt yapı hizmetlerinin sağlanması görevini de üstlenmektedir (Ersöz, 135-136).

1.6.2. Belediyeler ve Sosyal Politika

2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu, ülkemizdeki belediyeleri modern belediyecilik işlevleriyle donatmayı amaçlayan bir kanun özelliği taşıyarak, kent halkına yönelik sosyal düzenlemeleri de kapsamış bulunmaktadır. Bu kanun ile belediyelere yoksul, yaşlı, engelli, kadın ve çocukların korunmasına yönelik çeşitli etkinlik ve hizmetlerin yürütülmesi konusunda önemli görev ve sorumluluklar verilmiştir. Yine ilgili kanunda okulların bakım ve onarımı ile okullara araç gereç desteği sağlanması, her türlü sağlık kurumlarının hizmete açılarak bu kurumların işletilmesi, kadın ve çocuklar için koruma evleri açılması, meslek ve beceri kursları açılması, öğrenci ve amatör spor kulüplerine destek olunması, sosyal yardım ve sosyal hizmetlere yönelik uygulamalar gibi sosyal politika açısından önemli pek çok görev belediyelere verilmiştir (Yıldırım, 2014: 486-487).

2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu da sosyal politikaya ilişkin olarak büyükşehir belediyelerinin sorumluluklarına yer vermiştir. Büyükşehir belediyeleri; sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kültür ve tabiat varlıklarını korumak, sağlık merkezleri, hastaneler ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik olarak her türlü sosyo-kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak gibi birçok görevi yerine getireceklerdir (Ersöz, 2011: 135). İlçe belediyeleri ise; yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik olarak sosyo-kültürel hizmetler sunmak, mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihi dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetler yapmak (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 7/d) gibi birtakım görev ve sorumluluklarla donatılmıştır. İkinci bölümde belediye ve büyükşehir belediyesi kanununa daha detaylı bir biçimde yer verilecektir.

1.6.3. Köy İdareleri ve Sosyal Politika

1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu incelendiğinde, köye ait görevlerin zorunlu ve isteğe bağlı olmak üzere iki grupta toplanmış olduğu görülmektedir. Zorunlu görevler sağlık, temizlik, bayındırlık, tarım ve eğitim konularını kapsamaktayken, isteğe

bağlı görevler daha çok köyün sosyo-ekonomik yönden gelişmesi ve güzelleşmesine yönelik hizmetlerden oluşmaktadır (Sayan, 2013: 15). Fakirlere yardım etmek, kitaplık kurmak, kitap getirmek, hamam yapmak, çarşı ve pazar yeri yapmak gibi hizmetler köyün isteğe bağlı görevleri arasında yer almıştır. Köy yönetiminin kendini yeterince geliştirememesi ve yeterli gelir kaynağına sahip olmaması nedeniyle bu yönetime verilen görevler giderek merkezileşmiştir. Köy yönetimleri kendilerine verilen görevlerin pek çoğunu yerine getirememektedirler. Bugün köye ait zorunlu görevlerden içme suyu, sağlık, yol, bayındırlık, eğitim gibi görevlerin büyük bir kısmı il özel idareleri ve bakanlıkların taşra teşkilatları tarafından yerine getirilmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2010: 322-323).

Bu bağlamda her ne kadar Köy Kanunu'nda sosyal politikaya ilişkin birtakım görev ve sorumluluklar sayılmış olsa da uygulamada bunların yeterince gerçekleştirilemediği görülmektedir. Köy yönetimlerinin mali kaynak sıkıntısı çekmesi köylerin gelişememesindeki en büyük etkeni oluşturmaktadır. Ancak, köy dışındaki yerel yönetim birimlerinin önemli bir sosyal politika uygulayıcısı olduğu söylenebilmektedir. Kamu yönetimi reformu sonrasında oluşturulan yeni kanuni çerçevede belediyelere, büyükşehir belediyelerine ve il özel idarelerine önemli görev ve sorumluluklar verilerek, yerel yönetimlerin sosyal politika geliştirme ve uygulama sahasındaki rolü oldukça artırılmış bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL DEVLETİN YERELE YANSIMASI: SOSYAL BELEDİYECİLİK

2.1. SOSYAL DEVLET KAVRAMI

Sosyal devlet, ekonomik ve sosyal dönüşümlere bağlı olarak gelişen ve yine bunlara bağlı olarak şekillenen bir yönetim tarzı, devlet ve toplum arasında oluşan özel bir ilişki biçimidir. Sosyal devletin temel amacı, yoksulluğu azaltmak, vatandaşlarına adil bir refah dağılımı sağlamak, piyasa mekanizmasından kaynaklanan birtakım risklere karşı önlemler almak, sosyal yardım ve sosyal hizmetleri sunmaktır (Bayraktar, 2012: 252). Sosyal devlet, devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet anlayışıdır (Aktan, 1999: 43). Devletin ekonomiye müdahalesiyle toplumsal adaletsizlikleri ve ekonomik yoksunlukları asgari düzeye indirgemek hedeflenmiştir (Gül ve Gül, 2007: 4).

Sosyal devlet, bireylerin yalnızca yasalar karşısında eşitliğini savunmayarak, bireylere şans ve fırsat eşitliği getirmeyi istemektedir. Güçsüzleri koruyucu önlemlerle birlikte sosyo-ekonomik nedenlerin meydana getirdiği eşitsizlikleri azaltmaya ve zenginliklerin daha adil bir biçimde dağılımını sağlamaya çalışarak, sosyal adaleti gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (Duman, 1997: 27). Bu hedefini gerçekleştirmek için ise yasal düzenlemeler yapmakta ve birtakım kurumların oluşturulmasını sağlamaktadır (Özdemir, 2007: 22).

Sosyal devlet, vatandaşlara yalnızca kişisel ve siyasal haklar tanımakla yetinmeyerek (Bulut, 2013: 175), ekonomik ve sosyal hakların sağlanmasında da aktif rol almaktadır. Eğlence ve dinlenme hakkı, çalışan kadın ve çocukların korunması, sendika kurma hakkı, grev hakkı, eğitim hakkı gibi haklar bu tür haklara örnek gösterilebilir (Altan, 1999: 45). Temel hakların yanında bu tür sosyo-ekonomik hakların da anayasal güvence altına alınmasıyla birlikte birey, insanca yaşamanın gerektirdiği tüm haklara kavuşturulmuş bulunmaktadır.

Sosyal devlet, sosyal güvenliği sağlama görevi üstlenerek, bireylerin hem bugününü hem de geleceğini güvence altına alan, onları çeşitli sosyal risklere karşı koruyan sistemler oluşturur (Göze, 1995: 104). Sosyal devlet; yoksul, muhtaç, dar gelirli birey ve aileler ile vatanı koruma görevi sırasında gazi olmuş ya da şehit düşmüş bireylerin ailelerine sosyal yardımlarda bulunmakta ve darülaceze, huzurevi, eğitim, sağlık, konut gibi birçok sosyal hizmeti karşılıksız ya da düşük ücret karşılığında sunmaktadır (Aktan, 1999: 44). Devletin bu tür işlevleri yerine getirmek üzere yaptığı

düzenleme ve uygulamalar, yani sosyal politikalar onun sosyal niteliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle devletin rolü eğitim politikalarından sağlık politikalarına, ekonomi politikalarından konut politikalarına, ücret düzeyinden gelir dağılımına, çalışma koşullarının iyileştirilmesinden sosyal güvenlik önlemlerine kadar oldukça geniş bir alanı içine almaktadır (Erbaş, 2005: 32). Böylelikle sosyal devlet, toplumsal refahı artırarak, herkesin barış içinde yaşamasını hedeflemektedir.

Sosyal devlet, toplumda pozitif ayrımcılığa tabi tutulması gereken gruplara, özellikle çocuklara, yaşlılara, kadınlara ve engellilere yönelik hizmetler geliştirerek ve yardımda bulunarak, bu grupların toplum tarafından dışlanmasına engel olmaktadır. Yine sosyal devlet, bireylere yeni istihdam alanları açmakta ve işsizliği önlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda sosyal devlet; hiç kimseye dilinden, dininden, ırkından dolayı bir ayrım yapmayan, herkesin insanca yaşamasına yönelik önlemler alan, sosyal harcamalara önemli pay ayıran, güçlünün karşısında güçsüzün ezilmesine engel olan politikalar düzenleyen, sosyal adaletin ve sosyal dengenin sağlanmaya çalışıldığı bir devlet anlayışını ifade etmektedir.

Gøsta Esping-Andersen'in sınıflandırmasına göre sosyal refah devleti modelleri (liberal refah modeli, korporatist/muhafazakâr refah modeli, sosyal demokrat refah modeli olmak üzere) üç gruba ayrılmaktadır. Barlow ve Durcan bu modellere bir yenisini (rudimenter refah modeli) dahil etmişlerdir (Esping-Andersen, 1990: 26-29; Barlow ve Durcan, 1994: 26-31'den akt. Olgun, 2014: 92):

- **Liberal Refah Modeli:** Devletin sağlamış olduğu yardımlar asgari düzeyde, sınırlı ve sıkı kurallara bağlıdır. Bu yardımlar maddi durumu iyi olmayan, minimum gelire sahip gruplara yöneliktir ve yardımlardan yararlanan vatandaşlar sosyal yönden damgalanma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Devlet, çok fazla refah programı oluşturmak istememekte ve piyasayı birtakım özel refah önlemleri geliştirip uygulaması noktasında teşvik etmeye çalışmaktadır. ABD, Avustralya, Kanada ve İngiltere bu gruba örnek olarak gösterilebilmektedir.
- **Korporatist/Muhafazakâr Refah Modeli:** Piyasayı merkezine alan liberal öğretiler bu gruptaki modelde egemenliğini sürdürememiş, statüye dayalı farklılıkların muhafaza edildiği bir sosyal düzen temel alınmıştır. Bu modelde

devletin otoritesi oldukça güçlüdür (Baştürk, 2013: 394'ten akt. Olgun, 2014: 92) ve devlet, sosyal refah hizmeti sunumunda tek başına yeterli gelebilecek konuma sahip bulunmaktadır. Böylelikle piyasanın bu hususta ki görevine gerek duyulmamaktadır. Ancak statüye dayalı farklılıkların muhafaza edildiği bir sosyal düzen temel alındığından dolayı, devletin üstlenmiş olduğu hizmetlerin yeniden dağıtıcı gücü azdır. Korporatist model ile kilise arasında yakın bir ilişkinin olması, aile kurumuna özel bir önem verilmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda devlet, yalnızca aile kurumunun risk altında olduğu durumlarda sosyal alana yönelik müdahalede bulunmaktadır. Bu grubun en karakteristik örneği Almanya olsa da Fransa, İtalya gibi ülkeler de örnek olarak gösterilebilmektedir (Olgun, 2014: 93).

- **Sosyal Demokrat Refah Modeli:** Bu modelde hedeflenen, minimum standartlara dayanan bir eşitlikten ziyade, yüksek standartlara dayanan bir eşitliğin oluşması için gerekli şartların hazırlanmasıdır. Devlet, sosyal refah hizmetlerini yoğun bir biçimde sunmaya çalışarak önemli bir aktör haline gelmiş ve büyük oranda piyasanın yerine geçmiştir. Devlet, geniş bir alana müdahalede bulunarak çocuklara, yaşlılara ve yardıma muhtaç kimselere yönelik tedbirler almaya başlamaktadır. Kapsamlı refah uygulamalarının artırmış olduğu maliyetler, yüksek vergi oranlarıyla birlikte sosyal sorunların minimum düzeye indirilmesini de gündeme getirmekte, böylelikle sosyal yardımlarla hayatını idame ettiren bireylerin sayısının azaltılması ve iş piyasasında daha fazla sayıda bireyin istihdamının sağlanması söz konusu olmaktadır. Bu gruba öncelikle İsveç olacak şekilde Norveç, Danimarka gibi İskandinav ülkeleri örnek olarak gösterilebilmektedir (Olgun, 2014: 93).
- **Rudimenter Refah Modeli:** Sosyal refah hizmetlerine yönelik geniş haklar bu grupta görülmemektedir. Bu model, hem yardıma muhtaç durumda olanlara ilişkin uygulamaları hem de bireylerin iş piyasasına yönlendirmeleri konusunda zorlanmaları bakımından liberal refah modeline benzemektedir. Sosyal refah hizmeti anlayışı ise aile yaşantısı içinde kadınların ekonomik anlamda sorumluluk üstlendiği, daha çok dini temelli ve gelenekçi bir toplum yapısına dayalı bulunmaktadır. Bu yapı, hala belli bir oranda tarımsal niteliklere sahip ve temel ihtiyaçların giderilmesi doğrultusunda üretimlerini gerçekleştiren

ekonomiler için söz konusudur. Rudimenter modele Yunanistan ve Portekiz örnek gösterilebilir (Olgun, 2014: 94). Ayrıca benzer sınıflandırmalara bakarak, Türkiye'nin de tarihsel açıdan bu gruba dahil edilebileceğini belirtmek gerekmektedir.

Yukarıda kısaca birtakım özelliklerine değinilen refah modelleri, saf gruplar şeklinde değerlendirilmemelidir. Nitekim, söz konusu ülkelerin her gruptan kimi özellikler taşımaları mümkün olmakla birlikte, zamanla başka bir gruba konumlandırılabilmelerinde de bir engel bulunmamaktadır (Barlow ve Durcan, 1994: 31'den akt. Olgun, 2014: 94).

2.2. SOSYAL DEVLETİN GELİŞİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ

Kökenleri oldukça eskilere dayanmasına karşın, günümüzün gelişmiş Batılı sosyal devletlerinin (Yay, 2014: 147) ortaya çıkışı ya da başlangıç noktası olarak, genellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan toplumsal sorunlar ve bu sorunlara getirilen çözümler referans alınmaktadır (Metin, 2012: 120-121). Bu anlayış ekseninde sosyal devlet, kapitalist Batı toplumlarında doğmuş ve kapitalizmin krizlerinin ve değişimlerinin bir sonucu olarak gelişmiş bir sistemdir. Sosyal devlet kavramı günümüzdeki anlam ve içeriğini ise, 1929 Ekonomik Bunalımı'ndan sonra geliştirilmiş olan devletçi ya da Keynesci politikalarla kazanmıştır (Gül, 2006: 141-144). Sosyal devletin ortaya çıkışını anlayabilmek adına öncelikle klasik liberal düzeni hatırlamak da fayda olacaktır.

Daha önceden de belirtildiği üzere sanayileşme, liberal anlayışın iyimserliğini ciddi bir biçimde sarsmıştır (Şaylan, 2003: 73). Liberal anlayış, bireyleri kendi menfaatlerini gerçekleştirme yolunda serbest bırakarak, onlara ekonomik alanda özgürlük tanımaktadır. Devletin varlığı ise, bireylerin can ve mal güvenliğini korumak hususunda gereklidir. Devlet, jandarma görevi yapmalı ve sosyo-ekonomik yaşamın işleyişine müdahalede bulunmamalıdır (Göze, 1995: 14). Liberal düzen, klasik hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması ve devletin sınırlandırılıp, hukuka bağlanması açısından oldukça önemlidir. Ancak liberalizm, sanayileşmenin ortaya çıkarmış olduğu işçi sınıfının yaşam koşullarını gittikçe zorlaştırmış, liberal düzenin temel özelliklerinden olan sözleşme serbestisi ilkesi, dezavantajlı durumda bulunan işçileri daha da kötü durumlara sürükleyerek (İzveren, 1975: 36-37'den akt. Bulut, 2003: 175)

birçok sorun ortaya çıkarmıştır. Bu sorunların en başında köylülerin fabrikalarda çalışmak üzere kentlere göç etmesiyle beraber, işsizlik artmış, ücretler düşmüş ve çalışma koşulları kötüleşmiştir. O dönemde devlet, sosyal ve ekonomik yaşama müdahale etmeyerek, toplumdaki güçsüz kesimleri yalnız bırakmış; hukuk devletinin öngördüğü özgürlükler kağıt üzerinde kalmıştır (Erbaş, 2005: 33).

İşçi ve işveren arasındaki sorunların artması, sosyal sınıflar arasındaki çatışmaların giderek yükselmeye başlaması, sosyal protesto hareketlerinin ve düşünce akımlarının ortaya çıkması, var olan düzeni tehdit etmeye başlamıştır (Serdar, 2012: 19). Nihayetinde Sanayi Devrimi'nin doğurduğu toplumsal sorunlara aldırış etmeyen klasik liberal anlayışa yöneltilen eleştiriler, sosyal devletin düşünsel temellerini atmış (Bulut, 2003: 175) ve sosyal devlet kavramı, 19. yüzyılın sonunda Almanya'da alınan sosyal güvenlik önlemleri ile kullanılmaya başlanmıştır (Koray, 2005: 85). Bu gelişmeler ışığında özellikle kötü koşullar altında çalışan işçilerin çalışma koşullarını düzenlemek, sosyal güvenliklerini sağlamak, ücretlerinde iyileştirmelere gitmek, sosyal adalet ve sosyal barışı sağlamak amacıyla sosyal devlet ortaya çıkmıştır (Şimşek, 2012: 8). Böylelikle toplumdaki sefalet önlenmeye çalışılmış ve bireylerin huzuru, güvenliği vs. için birtakım düzenlemelere gidilmeye başlanmıştır.

Öte yandan 1920'li yıllara gelindiğinde ise serbest ekonomik sistemde özellikle talep yönlü sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Talebin yetersiz olması nedeniyle ürünlerini satamayan şirketler, çalışanlarını işten çıkarmaya ve hatta üretimi durdurmaya başlamışlardır. Böylelikle 1929 Ekonomik Bunalımı olarak adlandırılan kriz gün yüzüne çıkmış ve (Çevik, 2010: 32) bunalım; ABD'de 1929 yılının sonlarına doğru New York borsasında yaşanmış olan hızlı düşüşle seyretmeye başlamıştır (Altan, 2004: 80). Batı dünyasında büyük etkiler uyandıran, üretimin düşmesine ve milyonlarca insanın işsiz kalmasına yol açan bunalım, klasik liberal anlayışın sorgulanmasına neden olmuştur. Bu bunalım ile birlikte liberallerin savundukları gibi ekonominin her zaman dengede olamayacağı tüm gerçekliğiyle gözler önüne serilmiştir. Liberallerin yaşanan bunalımı açıklayamamaları sonucunda (Öztürk, 2006: 21), devletin ekonomik alandaki varlığının gerekliliği tekrar gündeme gelmiş ve J. M. Keynes, devlet müdahalelerinin formülünü ortaya koymuştur (Bayraktar, 2012: 248). Keynes, ekonomide birtakım yapısal sorunların olduğunu ve piyasanın kendi gücüyle bu sorunların üstesinden gelemeyeceğini ileri sürerek, sürekli ve yaygın işsizliğin ekonomideki en büyük

tehlikeyi oluşturacağını savunmuştur. Bunun için de tam istihdamı sağlayacak önlemlerin alınması gerektiğinden söz etmiş, devletin ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla ekonomiye müdahale etmesinin gerekliliğini belirtmiştir (Öztürk, 2006: 22).

Keynes'e göre kapitalist toplumlarda gelir dağılımı eşit değildir ve geliri yüksek olan kesimler her ne kadar lüks tüketim yapsalar da yine de büyük tasarrufları olmaktadır. Bu tasarruflar ise yatırıma dönüşmekte ve böylelikle toplam arz sürekli yükselirken, aynı durum toplam talep için söz konusu olmamaktadır. O halde ortaya çıkması kaçınılmaz olan krizin önüne geçmek için, toplam ya da etkin talebi yükseltecek şekilde devlet ekonomiye müdahale etmelidir. Devletin müdahaleleri ise; dolaylı teşvikler sağlama, doğrudan doğruya kamu harcamalarında bulunma, faiz hadlerinde oynamalar yoluyla özel şirketlerin daha yüksek yatırım yapmalarını sağlama, ucuz kredi verme, doğrudan kendi eliyle yatırım yapma şeklinde olabilmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki; Keynesçi sistemde kapitalizmin yadsınması kapitalizmin bir başka sisteme dönüştürülmesi demek değildir. Özel mülkiyet ile kâr öğelerini ekonominin motoru olarak korumak Keynes'in temel kabullerindendir. Ama devletin rol ve işlevleri tamamıyla değişerek, liberal öğretiler yıkılmıştır (Şaylan, 2003: 97-98). Dolayısıyla Keynesyen anlayış, kapsamlı bir sosyal refah devleti fikrinin gelişmesine zemin hazırlamıştır (Gümüş, 2012: 48).

Ayrıca, ABD Başkanı Roosevelt tarafından uygulanan ve 1929 Ekonomik Bunalımı'nın çöküntülerinin üstesinden gelmeyi amaçlayan New Deal Ekonomi Politikaları, yine sosyal refah devletinin gelişimine uygun ortamı hazırlayan etkenlerden biri olmuştur (Aydınlı, 2004: 21-22). New Deal politikaları ile birlikte devlet, her türlü ekonomik ilişkiyi düzenleyen bir role bürünmüştür (Şaylan, 2003: 92). Böylelikle 1929 Bunalımı'ndan sonra başta ABD olmak üzere, pek çok kapitalist ülke sosyal refah devleti uygulamalarını artırmıştır. İşçiler, diğer çalışanlar ve yoksul kesimler sosyal güvenlik ve sosyal yardım programları kapsamına dahil edilmişlerdir (Gül, 2006: 146). Anlaşıldığı üzere; İkinci Dünya Savaşı'ndan çok daha önce, pek çok Batı ülkesinde sosyal devletin temel öğeleri yerleşmiş; savaştan sonra ise iyiden iyiye yerleşerek daha da genişlemiştir (Giddens, 2002: 137). Savaş sonrası halkın pek çoğunun yokluk içerisine düşmesi ve bu insanların korunmaya ve ekonomik desteğe olan ihtiyaçları karşısında devletlerin müdahalesi zorunluluk halini almıştır (Çevik, 2010: 33).

Savaşın devam etmekte olduğu 1942 yılında ise S. William Beveridge, bir rapor yayımlamış ve İngiliz toplumunun altını oyan beş büyük toplumsal sorundan söz etmiştir: Cehalet, bakımsızlık, hastalık, aylaklık ve fukaralık. Beveridge raporda, devletin İngiliz toplumunu bu sorunlardan arındırmak için adımlar atması gerektiğini belirtmiştir (Alcock, 2011: 20). İşte sosyal devlet kavramı, 1942 yılında yayımlanan Beveridge Raporu ile resmi nitelik kazanmış (Topak, 2012: 54) ve getirmiş olduğu sosyal güvenlik anlayışı diğer Avrupa ülkelerince de benimsenmeye başlanmıştır (Özdemir, 2007: 196). İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda adaletli, eşitlikçi, demokratik ve katılımcı bir topluma duyulan özlem, geniş kitlelerin temel güdüsü olmuş (Aydınlı, 2004: 21) ve Batı toplumlarında sosyal devlet ilkesi kabul edilerek, oluşturulan anayasalarda sosyo-ekonomik haklara geniş yer verilmiştir (Göze, 1995: 103). Yine bu haklar, uluslararası antlaşmalara da (ILO Sözleşmeleri, AİHS, Avrupa Sosyal Şartı vb.) taşınarak, düzenleme konusu edilmiş ve böylece uluslararası hukuki güvenceye kavuşturulmuşlardır (Doğan, 2015: 659).

Sosyal devlet uygulamalarıyla birlikte çoğulcu ve katılımcı demokrasi anlayışının yaygınlaşması ve siyasal haklardan faydalanma olanağının artmasıyla birlikte bireyler, siyasal baskı grupları oluşturarak, sağlık, eğitim gibi birçok alanda devletten talepte bulunmuşlardır (Gökbunar ve Kovancılar, 1998: 255). Sosyal devlet, 1945-1970 yılları arasında altın çağını yaşamış; bu yıllar arasında sosyal devletin kapsamı, uygulamaları ve etkinliği en üst seviyeye çıkmıştır (Serdar, 2012: 21). Keynesyen ekonomi politikalarının uygulanmış olduğu bu dönem (Koray, 2005: 73), Keynesyen refah devleti olarak da adlandırılmış ve önemli ekonomik büyüme oranları sağlanmış, ayrıca dış ticaret hacmi de genişlemiştir (Gümüş, 2012: 51). Dolayısıyla sosyal devletler, hızlı bir gelişim süreci içerisine girmişlerdir. Bu dönemde hakim olan üretim anlayışının Fordizm'e dayanması ise ekonomik büyümenin sağlanmasında başat rol oynamıştır. Fordizm'in ne olduğunun temel özellikleri ile kısaca bilinmesi, konunun daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak adına gereklidir.

Fordist üretim; özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra egemen olan ve büyük işletmelerde kitlesel üretimin yapıldığı bir sistemdir (Aykaç ve Balcı, 2016: 5). Amerikalı olağanüstü bir sanayici olan Henry Ford'un 20. yüzyılın başında kendi otomobil fabrikasında uygulamış olduğu yöntemler, Fordist birikim rejiminin temel hatlarını ortaya koymuştur. Ford, bir yandan yönetim bilimci Taylor'un geliştirdiği

“bilimsel yönetim’’ teorisini otomobillerin üretim aşamalarına uygularken, emeğin yeniden üretimini ise “8 saatlik iş günü, 5 dolar ücret’’ ilkesi ile temellendirmiştir. Taylorist bilimsel yönetim teorisi, üretimden daha fazla verimlilik almak için üretimde kullanılan emek sürecinin bölünmesini ve daha sonra bölünen emek ünitelerinin bir araya getirilerek bütünleştirilmesini öngörmüştür. Böylelikle emek, üretimin yalnızca dar bir alanında uzmanlaşacak ve verimlilik maksimum düzeyde artmış olacaktır. Ford, Taylor’un bu teorisini uygulama alanı içerisine sokmuş ve otomobil üretim sürecinde kayan bant düzeni kullanılmaya başlanmıştır (Şaylan, 2002: 140-141).

Fordist model, zaman kayıplarını azaltmak amacıyla, kendi kendine hareket eden ve üzerinde üretimin gerçekleştirildiği yeni bir sistem -yarı otomatik bant tipi üretim süreci- geliştirmiştir (Çakmak, 2004: 238). Bant sisteminde; ürünler standart, yapılmakta olan işler olabildiğince basit ve üretim süreklidir (Şen, 1999-2000: 26). Bu sistemde, işçinin makineler karşısındaki konumu ve sıralanışı net ve esnek olmayan bir biçimde belirlenmektedir (Çakmak, 2004: 238). Dolayısıyla işçinin üretime yönelik bireysel inisiyatifi neredeyse yoktur. İşçi yalnızca, kayan bant üzerinde önüne gelmiş bulunan ürünün, kendi görev alanına giren kısmı ile ilgilenmektedir (Aydınlı, 2004: 15). Her bir makinenin tek bir işi ve her işçinin de o makineyi kumanda etmek üzere konumlandırılmış olması sebebiyle uzmanlaşma söz konusu olmaktadır (Çakmak, 2004: 238). Bant hareket ettikçe her işçi, kendisinden bir önceki işçinin yapıp göndermiş olduğu parçayı işlemekte ve kendisinden bir sonraki bant durağına göndermektedir. Bandın sonunda ise tüm parçalar birleştirilmiş ve nihai ürün elde edilmiş olmaktadır. Etkinlik ve verimlilik esasına dayanan bu sistemin uygulanması, eskiye göre hem daha kısa sürede hem de daha fazla ürün elde etme imkânını sağlamıştır (Aydınlı, 2004: 15). Dolayısıyla büyük miktarlarda standart mal üreterek, maliyetin azaltılmasını ve fiyat rekabetini temel alan Fordist kitle üretimi sistemi kitle tüketimini de meydana getirmiştir. Bu dönemde Batılı ülkelerde hızlı bir ekonomik büyüme yaşanmış ve temel ihtiyaçlar büyük denilecek bir ölçüde karşılanabilmiştir. Gelir düzeyinin artmasıyla birlikte tüketiciler de daha fazla talepkâr olmuşlardır (Ansal ve Çetindamar, 1993: 175). Büyük ve geniş piyasalar ortaya çıkmış, tüketim harcamaları ile kamu harcamaları yüksek düzeylere ulaşmış ve böylelikle toplumun büyük bir kesimi çok fazla mal tüketmeye başlamış (Aydınlı, 2004: 16), refah düzeyleri artmıştır.

Yine Fordist modelde üretim süreci; vasıflı ve vasıfsız iş gücünün yaptığı işler (rutin, monoton) olmak üzere hiyerarşik kategoriye ayrılmıştır. Üretim sürecinde kafa ve kol emeğinin bu şekilde ayrılması ise oldukça bürokratik, merkeziyetçi ve hiyerarşik bir yapı oluşturmuştur. Bir tarafta niceliksel olarak az, vasıflı iş gücü ortaya çıkmaktayken; diğer tarafta üretim kısmında gerekli olan iş gücünün vasfı en aza indirilmiş ve böylelikle emek üzerinde sıkı bir denetim sağlanmıştır. Bu durumun sonucunda emek neredeyse makinenin bir parçası haline gelerek, üretime yabancılaşmaya başlamıştır (Şen, 1999-2000: 26). Emeğin motivasyonunun sağlanması ise maddi teşviklere bağlanmış ve ücretler artırılmıştır. Nitekim temel varsayım, bir insanın iyi ücret aldığına inandığı esnada daha verimli çalışabileceği üzerine inşa edilmiştir (Şaylan, 2002: 140). Aksi takdirde çalışanlar nasılsa boğaz tokluğuna çalıştırıldıkları düşüncesiyle işleri baştan savma yapma yoluna gidecekler ve verimlilik düşecektir.

Şunu da belirtmek gerekir ki; sosyal refah devleti uygulamaları ile Fordist birikim rejimi uyumlu bir yapı göstermiştir (Şaylan, 2002: 144). Devlet, işverenler ve işçiler arasındaki dayanışmaya, iş birliğine dayanan korporatizm, Fordizm'in bir diğer önemli özelliğini oluşturarak, birtakım makro ekonomik politikalarla birlikte bu üretim modelinin istikrarına elverişli ortam hazırlamıştır. Korporatizm, müdahaleci sosyal refah devletinin karşı karşıya kaldığı sorunları çözme amacını taşıyarak, büyük sermaye grupları arasında iş birliğini sağlamaya çalışmış (Aydınlı, 2004: 17-18), krizlerin ortaya çıkmasına bir nevi engel olmuştur. Bu özelliği ile Fordizm'in yalnızca ekonomik alana hitap eden bir oluşum olmadığı, aynı zamanda sosyo-politik alanda da dengeyi sağlamaya çalışarak, taraflar arasındaki çatışmaların son bulmasına yönelik önlemlerin de alınmış olduğu anlaşılmaktadır.

Böylelikle Keynesyen ekonomi politikalarının uygulanmış olduğu Fordist dönemde devlet, düzenleyici rolünün etkisiyle endüstri ilişkilerinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu dönemde sendikalar güçlenmiş ve altın çağını yaşamışlardır. Aynı zamanda işçi sendikalarının sosyo-ekonomik ve siyasal etkinliklerinde de artışlar gözlemlenmiştir (Aykaç ve Balcı, 2016: 7). Bu durumun yaşanmasında çeşitlenen hak ve özgürlüklerin etkisi yadsınamayacak derecede büyüktür.

Fordizm ile birleşen sosyal refah devleti politikaları, devletin sosyo-ekonomik yaşama geniş müdahalelerini içermiştir (Aydınlı, 2004: 22). Devlet, emek piyasaları ile endüstri ilişkilerini düzenlemiş, alt yapı yatırımlarında bulunmuş ve artık kamu hizmeti sunma görevinin yanında ticari mal üretimine de el atmıştır. Devlet, sosyo-ekonomik alanda varlığını yoğun bir biçimde hissettirmiştir (Sönmez, 2016: 50). Bu dönemde sosyal sigortaların yanı sıra, sosyal devletin işlevleri ve kurumları genişleyerek, gelirin sürekliliğini sağlama ve bireylerin yaşam standartlarını yükseltme öncelikli hedef haline gelmiştir (Özdemir, 2007: 178). Devlet, klasik görevlerinin yanı sıra konut, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, sosyal yardım vb. pek çok alanda hizmet veren bir yapıya kavuşmuştur (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 11). Böylelikle devletin sorumluluklarının artmasıyla birlikte kamu harcamaları ile sosyal harcamaların GSMH'ya oranı gittikçe artmıştır. Artan harcamaların finansmanını sağlayabilmek adına ise devletler vergi oranlarını artırma yoluna gitmişlerdir (Gümüş, 2012: 51-52). Dolayısıyla sosyal refah devletleri, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte vatandaşları için o zamana kadar emsali görülmemiş önlemler almaya ve sosyal refah hizmetleri sunmaya başlamışlardır.

1970'li yıllara gelindiğinde Fordizm giderek bir kriz ortamının içerisine girmiştir. Fordizm'in kendi iç dinamiklerinin yaratmış olduğu yapısal sorunlar ile çevre ülkelerin rekabeti gibi dışsal etkenler bu durumun yaşanmasında etkili olmuştur. Her şeyden önce, Fordist üretim sisteminin yol açtığı aşırı düzeydeki iş bölümü, uzmanlaşmayı da beraberinde getirmiş ve çalışanlar giderek işe yabancılaşmışlardır (Yılmaz, 2010: 177). Et ve kemik sahibi çalışanların edilgen hale getirilmeleri ve çalışma sürecinde onların sosyo-psikolojik özelliklerinin göz ardı edilmesi bu durumun yaşanmasında başat rol oynamıştır (Aydınlı, 2004: 13). Üretim sürecindeki bilgi ve kontrollerini kaybeden çalışanlar ise işi yavaşlatma, işe gelmeme, grev gibi tepkiler göstermeye başlamışlardır (Şen, 1999-2000: 27). Büyük ölçekli iş yerlerinde, oldukça fazla sayıda işçiyi kapsayan kitle sendikacılığının güçlenmesi Fordist sistemin etkinliğini engelleyen etkenlerden olmuştur (Yentürk, 1993: 46).

Öte yandan, kayan bant üzerinde çalışma ilkesi, iş yoğunluğu farklı olan üretim noktalarının koordinasyonunda güçlük yaratmış; bu eşit olmayan işlerin varlığı kimi bölümlerde yığılmalara kimilerinde ise boş bekleme sürelerine neden olmuştur. Bant üzerindeki makinelerin zamanlarının büyük bir çoğunluğunu iş yaparak değil de yan mamül malı bekleyerek geçirmeleri sonucu ciddi verimlilik düşüşleri yaşanmıştır. Yine

yan mamül malın bir iş noktasından ötekine ulaşabilmesi için bant üzerinde aşmak zorunda kaldığı yol, aşırı zaman kaybına yol açmıştır (Yentürk, 1993: 46). Ayrıca kitlesel üretimin yarattığı stok maliyetleri, işlerin en küçük ayrıntısına kadar bölünmüş olması, üretim ile kalite ve standart denetimi gibi işlerin ayrı olması ve farklı farklı kişiler tarafından gerçekleştirilmesi Fordist üretim sisteminin sorunlarını oluşturmuştur (Çakmak, 2004: 239). Ancak daha önce de belirtildiği üzere; krizin tek nedeni Fordizm'in kendi içsel yapısının doğurmuş olduğu sorunlardan ibaret değildir.

1970'li yılların sonlarına doğru krizin ortaya çıkmasında birçok faktör iç içe geçmiştir. Bu faktörlerin başında, öncelikle uluslararası ilişkileri düzenleyen hiyerarşinin artık değişmeye başlaması ve ABD hegemonyasının bozulmasıyla birlikte rekabet ortamına girilmesi önemli bir etken olmuştur. Bu ise doların dünyadaki talebinin düşmesine yol açmış ve dünya piyasalarında talebe göre dolar fazlalığının oluşmasını da etkilemiştir (Yentürk, 1993: 45). Bunun sonucunda Amerika 1971 yılında doların altınla değiştirilebilir olması kuralını kaldırmış ve böylelikle Bretton Woods sistemi çökmüştür (Şaylan, 2003: 120). Yine Fordizm'in etkin olarak işlemesinde talebi oluşturan büyük ve istikrarlı pazarların ve yüksek talebin oluşmasına katkı sağlayan sosyal refah devleti politikaları, yüksek kamu harcamaları, bütçe açığı ve geniş sosyal sigorta sistemi kâr oranlarında düşüşlere neden olmuştur. Keynesyen politikalar, ABD'nin hegemonyasının son bulması ve kâr oranlarındaki düşüşler nedeniyle çıkmaza girmeye başlamıştır. Koşulların değişmesine bir de tüketici tercihlerinin ucuz ve standart olan mallara doymuş olması ve talebin mal çeşitlenmesine doğru kayması da eklenince kitlesel pazarlar çökmüştür (Yentürk, 1993: 45).

Ekonomik kriz, 1973 ve 1978 yıllarında yaşanmış olan birinci ve ikinci petrol krizlerinin etkisi ile iyice yaygınlaşmıştır (Şaylan, 2003: 120). Petrol krizleriyle beraber piyasalarda artan belirsizlik ortamı, üretim oranlarındaki istikrarsızlık kitlesel üretime yönelik engeller ortaya çıkarmıştır (Çakmak, 2004: 240). Üretimdeki düşüşe rağmen fiyat düzeylerindeki sürekli yükseliş ve işsizliğin artmasıyla, durgunluk içinde enflasyon anlamına gelen stagflasyonun ortaya çıkması (Baltacı, 2004: 361), izlenen politikaların sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Egemen görüş, krizin geçmişte uygulanan tam istihdam politikaları, artan vergi oranları, artan devlet müdahaleleri ve cömert sosyal devlet uygulamalarından kaynaklandığı yönünde olmuştur (Özşuca, 2003: 3). Ayrıca, artan vergi ve harcamalara karşın hizmetlerde bürokrasinin hantallığından

dolayı etkinlik de sağlanamamıştır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 25). Bu bağlamda Keynesyen politikaların zayıf kalması ve krizin nedenlerinin sosyal refah devleti uygulamalarına bağlanması sonucu devlet anlayışı yeniden şekillenmeye başlamış ve kapitalizm yeni bir yapılanma süreci içerisine girmiştir (Eser vd., 2011: 207).

Kapitalizmin yeniden yapılanması 1980'li yıllara damgalarını vurmuş iki önemli siyasetçi, Başbakan Thatcher ve Başkan Reagan tarafından uygulanmış olan politikalarla birlikte gerçekleşmiştir (Şaylan, 2003: 195). Bu yeni dönemin ana politikası ve hedefi ise serbest piyasa ekonomisini güçlendirme yönünde olmuştur (Eser vd., 2011: 207). Neo-liberal politikalar "daha az devlet, daha çok özel teşebbüs'' biçiminde formüle edilmiş ve bu yaklaşımla birlikte devletin ekonomik yaşama müdahalesi azaltılmak istenmiştir (Erdoğan ve Ak, 2003: 11). Böylelikle 1980'li yıllarda devlet-piyasa dengesi, piyasa lehine değişim göstermeye başlamıştır (Özşuca, 2003: 4). Bu eksende ekonomideki düzenlemeler gevşetilmiş (deregülasyon), kamu harcamalarında kısıtlamalara gidilmiş, özelleştirme uygulamaları yaygınlaştırılmış, denk bütçe ve sıkı para politikaları gibi uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bir taraftan da sermayenin kâr oranını yükseltmek için sunuma yönelik politikalar izlenmiştir. Bu politika ile zenginin, girişimcinin daha az vergilendirilmesi ve ekonomik düzenlemelerin minimize edilmesi yoluyla piyasada iş ve refahın artırılması amaçlanmıştır (Gül, 2006: 199). Bu tür ekonomik düzenlemelere gidilmesinde ise 1980'li yıllarla birlikte iyice belirginleşen küreselleşmenin adeta dünyayı kasıp kavuran etkisi, yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmıştır. Küreselleşme furyası, deyim yerindeyse ülkeleri kendi kabuklarının dışına çıkmaya zorlamış ve ulus-devlet kavramında bir gerileme yaşanmasına yol açmıştır. Artık yeni trend, ülkelerin birbirleriyle rekabet edebilmesi olmuştur. Bunun için de piyasalar güçlendirilmek durumunda kalınmıştır.

1980'li yıllarda sermaye, üretim ve emek öğelerinin küreselleşmenin etkisiyle birlikte hızlıca uluslararası bir nitelik kazanması, üretim modellerinde de değişimi gerektirmiştir. Amaç ise, piyasalardaki hızlı değişime cevap verebilmek olarak somutlaşmıştır. Bu durum dünya pazarlarındaki oldukça çetin rekabetin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Yazıcı, 2001: 4). Bu bağlamda küreselleşmenin itici bir güç olarak endüstri ilişkilerinde dönüşüme neden olduğu ve eski üretim modelinin daha

önceden de belirtildiği üzere, birtakım sıkıntılarla karşı karşıya kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, yeni bir üretim modelinin benimsenmesi şaşırtıcı olmamaktadır.

Bu dönemin üretim modeli esnek üretim de denilen post-fordist üretim modelidir. Fordizm'in çıkmaza girmesinin ana nedenlerinden biri olarak benimsenen "katılığın'' aksine, yeni üretim modelinin temel özelliği "esneklik anlayışı'' olmuştur. Bu modelde üretilen mallara talep belirleyici öğe olmuş, stok üretiminden vazgeçilerek değişen taleplere bir an önce cevap verebilen, bireysel seçiciliğin ön planda olduğu esnek bir yapı meydana getirilmiştir (Yılmaz, 2010: 178-179). Bu açıdan, üretim sisteminde meydana gelen post-fordist gelişmeler, bir taraftan küçük ve istikrarsız pazarlara ve tüketici tercihlerindeki farklılaşmalara uyum gösterebilecek, diğer taraftan ise sermayenin verimliliğinde düşüşe yol açan tıkanıklıkları ortadan kaldırabilecek bir "verimlilik ve kârlılık'' artırma arayışının ifadesi olmuştur (Yentürk, 1993: 47).

Postmodern düşünürlere göre bilişim ve iletişim alanında meydana gelen teknolojik devrim, Fordist sistemin post-fordist sisteme evrilmesini sağlayan önemli etkenlerden olmuştur (Şaylan, 2002: 138). Fordizm'in aksine, yeni sistemde tek amaçlı makinelerin yerini genel amaçlı, otomasyon teknolojileriyle kuşatılmış, programlanabilen, aynı anda pek çok malı üretebilen bir üretim süreci almış ve ürün çeşitliliği elde edilmiştir (Şen, 1999-2000: 31). Böylelikle mikro elektronik ve bilgisayar destekli teknolojiler, hem yeni sürecin gerektirmiş olduğu esneklik ve çeşitliliği sağlamış hem de işletmeler arası rekabeti artırmıştır (Aydınlı, 2004: 49). Nitekim talebin azalması ve pazarların küçülmesi karşısında ülkeler bir yandan kendi ulusal pazarlarını korumaya çalışırlarken, öte yandan da uluslararası pazarlarda pay elde etme mücadelesi içerisine girmişlerdir. Daha önceden fiyat bazında rekabet edilirken, uluslararası rekabet artık yalnızca fiyat rekabetiyle yetinmemeye, bunun yanı sıra yaratıcılığa, değişen talep koşullarına hızlı bir biçimde cevap verme yeteneğine ve malların çeşitlenmesi anlayışına dayanmaya başlamıştır (Ansal ve Çetindamar, 1993: 175). Ayrıca tüketici tercihlerinin sürekli olarak değişimi sonucunda stoksuz bir üretim anlayışı benimsenmiş ve üretim sonrası kalite kontrolünün getirmiş olduğu maliyetlere karşılık olarak ise bu sistemde üretim sırasında kalite kontrolü yapılmaya başlanmıştır (Saklı, 2007: 12-13'ten akt. Acar, 2010: 20).

Esnek üretim sisteminde, yeni teknolojilerin kullanılması, işin örgütlenmesi ve iş gücünün genel yapısında da birtakım değişikliklere yol açmıştır. Bu süreçte, yüksek vasıflı iş gücüne olan talep artarken, düşük vasıflı iş gücüne olan talep azalmaya başlamıştır (Aydınlı, 2004: 66). İş gücüne sınırlı bir uzmanlık yerine mümkün olduğunca geniş bilgi ve yetenek kazandırılması istenmiş ve birçok görev verilmeye başlanmıştır. İş güvencesi ve yüksek ücretler yalnızca çok vasıflı iş gücü için söz konusu olmuştur (Saklı, 2007: 12-13'ten akt. Acar, 2010: 20). Dolayısıyla hem güvenceye hem de daha fazla ücrete sahip olmak isteyen bireyler vasıflarını artırmak durumunda kalmışlardır.

Öte yandan, esnek üretimde tam istihdamın ortadan kalkması gündeme gelmiş ve bunun yerine geçici işçiler alınmaya başlanmıştır. Üretim ölçeğinin küçülmesi beraberinde istihdamı da daraltmıştır. Üretimdeki taşeronlaşma ve bölümlenme düşük ücretli sendikasız ve sigortasız çalışmanın artmasına yol açmıştır. Kısmi zamanlı çalışma, geçici çalışma, belirli bir süreyi kapsayan hizmet sözleşmesiyle çalışma gibi esnek istihdam biçimleri yaygınlaşmıştır (Tuna, 1997: 53'ten akt. Sapancalı, 2001: 125). Bu esnek istihdam biçimleri sendikalarda bir güç kaybına neden olarak iş gücünü sermaye karşısında dezavantajlı konuma itmiştir (Acar, 2010: 22). İşçiler, işsiz kalmamak adına düşük ücretle çalışmaya razı olmuş ve sömürülmeye boyun eğmişlerdir. Nitekim, çıkarılmış olan sendika kanunları da bu durumu destekleyici yönde hükümler içermiş ve sendikaların o eski parlak dönemi son bulmuştur.

2.3. YENİ KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI

Üretim süreçlerinde yukarıda bahsedilen yönde değişimler yaşanırken, Keynesyen politikaların ve sosyal refah devleti anlayışının gerilemesiyle birlikte, neo-liberal politikalar etkinliğini artırmıştır. Yine bu dönemde artış gösteren küreselleşme eğilimleri, ulus-devlet modelinin sorgulanmasına yol açmış ve devletin konumu değişmeye başlamıştır. Devlet anlayışında yaşanan değişim ise, onun etrafında şekillenen kamu yönetimi anlayışında da değişimi meydana getirmiştir (Nacak, 2015: 42). Yönetim anlayışındaki değişimi anlayabilmek için öncelikle uzun yıllar hakim olan geleneksel yönetim anlayışının temel ilkelerine burada kısaca değinmek önem arz etmektedir.

Geleneksel yönetim anlayışı, büyük ölçüde Alman sosyolog Max Weber'in kavramsallaştırdığı bürokrasi modeline göre örgütlenmiş bir anlayıştır. Bu model, ayrıntılı kurallara, biçimselliğe, katı hiyerarşiye dayalı, kariyeri temel alan ve merkeziyetçi nitelikler taşıyan bir yönetim yapısını ortaya çıkarmıştır. Kamu sektörü, uzunca bir süre bu ilkelerin etkisi altında kalmış ve bu ilkelere katı bir biçimde bağlı kalmak, örgütleri işletmenin en uygun yöntemi olarak görülmüştür (Eryılmaz, 1999: 84-85). Ancak 1980'lere gelindiğinde dünya konjonktüründe yaşanan gelişmeler kamu örgütlerindeki değişimi kaçınılmaz hale getirmiştir.

Kamu yönetimi anlayışında değişime yol açan faktörleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Genç, 2010: 147):

- 1970'li yıllarda ortaya çıkan petrol krizleri ve bu krizlerin neden olduğu ekonomik sorunlar ile bütçe açıklarından İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren yükseliş gösteren sosyal refah devleti, Keynesyen politikalar ve büyük kamu ekonomilerinin sorumlu tutulması,
- Vatandaşların gittikçe kamu yönetiminden talep ve beklentilerinin artması ve kamu bürokrasisinin bunları karşılama hususunda yetersiz kalması; kamu hizmetlerinin etkinlik, kalite, hız ve ihtiyaçları karşılayamamasına yönelik şikâyetlerin artması,
- Yeni sağ ideolojinin yükselişe geçmesiyle birlikte bu ideolojik söylem doğrultusunda devletin minimalize edilmesi, işletme benzeri yapıya dönüştürülerek verimlilik ve etkinliğin artırılması amacıyla kamu harcamalarının sınırlanması, özelleştirme gibi uygulamaların yaygınlık göstermesi,
- IMF, OECD, BM, WB vb. gibi ulusüstü örgütlerin yeni sağ ideolojinin yayılması hususunda seyretmiş oldukları aktif siyaset,
- Teknolojinin gelişmesi,
- 1980 sonrası iyice yayılan demokratikleşme söylemi, sivil toplum örgütlerinin, yönetişim olgusunun önem arz etmeye başlaması, desantralizasyonun (yerelleştirme) artması ve küreselleşme.

Bu temel faktörler 1980'li yıllarla birlikte artık geleneksel (Weberyan) kamu yönetimi anlayışının yetersizliklerini gözler önüne sermiş ve eleştiriler baş göstermeye

başlamıştır. Bu durum ise yeni bir yönetim anlayışının benimsenmesini gerekli kılmıştır. Böylelikle daha önceki yönetim anlayışından farklı, piyasayı merkezine alan ve bu merkez çevresinde paradigmalarını oluşturan yeni bir yönetim anlayışı inşa edilmiştir.

Yeni kamu yönetimi anlayışı ile ilgili ortak vurgular şu şekildedir (Al, 2002: 114):

- Kamu kesiminin rolünün sorgulanarak yeniden tanımlanması,
- Piyasanın yönetim anlayışı için bir model olarak algılanması,
- Kamu hizmetlerinin çetin rekabet ortamında alternatif yöntemlerle yürütülmeye başlanması,
- Bürokrasiyle mücadele edilmesi,
- Oldukça merkeziyetçi ve hiyerarşik yönetim yapılarının desantralize yönetim yaklaşımıyla değiştirilmesi,
- Hizmet sunumunun hizmet sunulanlara en yakın yerden ve bu kişilerle irtibat kurularak gerçekleştirilmesi,
- Kamusal sorumluluğun yeniden dağıtılarak yönetime (sivil toplum örgütleri, ulusüstü aktörler gibi) yeni aktörlerin dahil edilmesi,
- Esnek bir yapı,
- Sonuç odaklılık ve performansın artırılmasına daha fazla vurgu yapılması,
- Müşteri odaklılık,
- Verimlilik ve etkinliğin ön plana çıkarılması,
- Kaynak kullanımında daha fazla ekonomiklik ve disiplin,
- Kaliteye önem verme,
- Hesap verebilirlik.

Anlaşıldığı üzere; yeni kamu yönetimi anlayışı bu temel ilkeler etrafında şekillenmiş ve eski yönetim anlayışından büyük bir sapma yaşayarak, küresel çağın gerekliliklerine uygun olarak yeniden yapılandırılmıştır.

2.4. GELENEKSEL SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI İLE NEO-LİBERALİZM ARASINDA BİR DENGE UNSURU: ÜÇÜNCÜ YOL

1990'lı yıllar, pek çok Avrupa ülkesinde merkez sol partilerin tekrardan güç kazanmaya başladığı yıllara tanıklık etmiştir. Merkezi sol görüşlü yeni hükümetler, kendilerini daha önceki sosyal demokrat hükümetlerinden ve neo-liberal hükümetlerden ayrı tutmak için "Üçüncü Yol'' ve "Yeni Sosyal Demokrasi'' gibi kavramlar kullanmışlardır (Özdemir, 2007: 64). Aslına bakıldığında üçüncü yolun tanımlanması epey güçtür. Üçüncü yol ABD'de Bill Clinton önderliğindeki Demokrat Parti yönetimlerinin ve Birleşik Krallık'ta Tony Blair önderliğindeki Yeni İşçi Partisi yönetimlerinin politikaları için kullanılmaktadır (Powell, 2011: 128).

Sosyal refah devletinin yaşamış olduğu sorunların artış göstermesiyle birlikte gelirin devlet eliyle yeniden dağıtılmasına tepki gösteren neo-liberal düşünce yaygınlık kazanırken; piyasanın, sosyal kesimlerin ve nihayetinde toplumun tamamının kazanabileceği çözümler üreten üçüncü yol adında yeni bir sosyal politika anlayışı doğmuştur (Öztürk, 2011: 103). Üçüncü yol, bir anlamda 1990'lı yılların post-endüstriyel toplumunda, sosyal refah devletinin alternatifi olarak ortaya atılmıştır. Bu modelde neo-liberalizmin en önemli ve popüler paradigmaları korunmakta, neo-liberalizmin bireysel sorumluluk ile rekabeti değerli sayan yapısı, devletin sorumluluğu ile bütünleştirilmektedir (Andersen, 2002: 4'ten akt. Özdemir, 2007: 65). Üçüncü yol fikrinin öncülerinden olarak bilinen Anthony Giddens Üçüncü Yol Programı'nı şu şekilde belirtmiştir: Radikal merkez, aktif sivil toplum, demokratik aile, pozitif refah, sosyal yatırımcı devlet, yeni demokratik devlet, topluma katılma anlamında eşitlik, yeni karma ekonomi, kozmopolit demokrasi, kozmopolit ulus (Giddens, 2000: 84).

Bu yeni modelin günümüze kadar belirginleşen özelliklerini şu şekilde açıklamak mümkündür: Üçüncü yol, yönetimin rolünü kısıtlama, özelleştirme ve deregülasyon gibi birtakım neo-liberal politikaların varlığını kabul etmektedir. Diğer yandan ise piyasanın yol açacağı sorunlara çözüm üretmek için hükümetin yani yönetimin düzenleyici bir rol üstlenerek büyük değil fakat güçlü olmasını istemektedir. Yeni bir karma ekonomiyi ve sosyal yatırımcı devleti savunurken aynı zamanda sosyal adaletçi ve eşitlikçi politikaların bir kısmını korumaktan yana bir anlayışı benimseyerek,

ayrıca demokratikleşmeyi, şeffaf ve açık olmayı, kozmopolitliği de desteklemektedir (Duran, 2003: 94'ten akt. Özdemir, 2007: 66).

Blair ve Giddens, Amerikan ekonomisini ve Avrupa'daki sosyal politikaları birleştiren üçüncü yolun, ABD ve Kıta Avrupa'sının en önemli özelliklerinin sentezini yansıttığı iddiasında bulunmuşlardır (Powell, 2011: 129).

2.5. TARİHSEL PERSPEKTİFTEN TÜRKİYE'DE SOSYAL DEVLET

Ülkemizde sosyal devletin bir ilke olarak anayasaya girişi 1961 Anayasası ile birlikte başlamış olsa da uygulama olarak Osmanlı Devleti'nden itibaren süre geldiği görülmektedir. Osmanlı Devleti döneminde, sosyal güvenlik alanında 18. yüzyılın sonuna kadar devlet kendi üzerine herhangi bir sorumluluk almaktan kaçınmış, bireylerin sosyal ve mesleki riskler karşısında korunmasını aile, meslek kuruluşları ve vakıflar üstlenmiştir. Bu sebeple kurumsallaşmış uygulamaların varlığından söz etmek pek de mümkün görünmemektedir (Erbaş, 2005: 35). Osmanlı Devleti'nde sosyal yardıma yönelik olarak yalnızca memur ve subaylar ile kamu kesiminde çalışanların yaşlılık ve hastalık durumları söz konusu olduğunda korunmalarını sağlamak için birtakım sandıklar kurulmuştur. Bu sandıklardan ilki 1806 tarihinde kurulan Askeri Tekaüt Sandığı iken, bir diğer sandık ise 1881 tarihinde kurulmuş olan Sivil Memurların Tekaüt Sandığı'dır. Bu sandıkları 1890 tarihinde Seyrüsefain Tekaüt Sandığı, 1910 tarihinde Hicaz Demir Yolu Memur ve Müstahdemlerinin Hastalık ve Kazaları İçin Yardım Sandığı ve 1917 tarihinde Şirketi Hayriye Tekaüt Sandığı izlemiştir (Yağmur, 1986: 58). Söz konusu olan bu sandıkların tıpkı Batı ülkelerindeki örnekleri gibi sosyal sigorta sistemine öncülük ettikleri görülmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 67).

19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise yerel yönetimler de sosyal yardım alanında birtakım faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. 1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu ile İstanbul'daki belediyelere, Vilayet Belediye Kanunu ile de İstanbul dışında bulunan belediyelere sosyal yardım ve hizmet alanlarında sorumluluklar yüklenmiştir. Bu kanunlara göre; yoksul hastanelerinin düzenlenmesi, herhangi bir işte çalışamayacak durumda olanlar için sanayi okulları açılması, görme engelli, dilsiz ve yetim çocukların eğitilmesi gibi görevler belediyelerin yerine getirmesi gereken sorumluluklardan sayılmıştır. Ayrıca, belediyeye ait gelirlerin, giderler çıkarıldıktan sonra kalan kısmının kırkta birinin ihtiyaç sahiplerine aylık olarak

verilmesi de yine bu dönemde oldukça yaygın olarak görülmüş bir uygulamadır. Dönemin yarı resmi kuruluşlarından olan Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme) ve Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyetleri ise sosyal yardım alanında etkin kuruluşlar olarak değerlendirilemese de sosyal politika açısından önemli bir yer teşkil etmektedirler. Süreci daha iyi analiz edebilmek adına Türkiye'de sanayileşmenin geç başlamış olduğunun bilinmesi göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Sanayileşmenin geç yaşanması nedeniyle çalışma hayatına ilişkin sosyal politika uygulamalarının ortaya çıkışı da bu duruma paralel olarak gecikmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009: 68-69). Nitekim, sanayileşme öncesi ekonomisi tarıma dayalı olan bir devletin çalışma hayatına yönelik olarak pek fazla düzenleme yapması beklenilemezdi.

Sosyal devlet anlayışına ilişkin hükümler Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk olarak 1924 Anayasası'nda yer almıştır. Ancak bu anayasada devletin sosyal görev ve sorumluluklarını düzenleyen hükümlere açıkça yer verilmemiştir. Söz konusu anayasa bazı maddelerinde eğitim ve öğretime yönelik hizmetlerin para alınmadan yerine getirileceği hususunda düzenlemelere gitmiştir (Kantarcı, 2003: 76). Dolayısıyla 1924 Anayasası'nın sosyal devlet ilkesini benimsemiş bir anayasa olduğunu söylemek mümkün değildir.

İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde, birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de demokrasinin gerçekleştirilmesine yönelik adımlar atılmaya başlanmış ve çok partili bir siyasal hayata geçilmiştir. 1945 yılında, 3008 sayılı ilk İş Kanunu'nun uygulanmaya başlanması ve çalışma hayatıyla ilgili alanların düzenlenmesi, yürütülmesi ve denetlenmesi ile görevli olan Çalışma Bakanlığı, bunu takip eden yılda iş gücü piyasasının düzenlenmesine yönelik İş ve İşçi Bulma Kurumu kurulmuştur (Koray, 2005: 162).

1960'lı yıllara gelindiğinde ise tüm dünyada hakim olan Keynesyen ekonomi politikaları ülkemizi de teğet geçmemiş ve devletin sosyo-ekonomik hayata müdahalesine temel oluşturan sosyal devlet ilkesi 1961 Anayasası'nda açık ve net olarak benimsenmiştir.

27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra oluşturulan 1961 Anayasası, Türk sosyal politikası için bir milat olmuştur. Sosyal politika alanında yaşanan bu dönüşümde, şüphesiz 1961 Anayasası'nda benimsenmiş olan sosyal hukuk devleti ve sosyal adalet

anlayışının etkisi büyük olmuştur. Bu doğrultuda çalışma hakkı, sendika hak ve özgürlüğü, grev ve toplu sözleşme gibi haklar anayasal güvence altına alınmış; ayrıca sendika-devlet ilişkileri için de daha dengeli bir zemin oluşturulmuştur. Anayasanın getirmiş olduğu sosyal ve siyasal özgürlük havası içinde işçi örgütlenmeleri hız kazanmış ve işçiler, yeni yasal haklarından faydalanmak amacıyla birtakım etkinliklerde bulunmuşlardır. Bu durum işverenleri de yeni sisteme uymaya zorlamış ve endüstri ilişkileri, bir nebze de olsa toplu ilişkiler biçimine doğru evrilmeye başlamıştır. Böylelikle, 1961 Anayasası hem sosyal politikada yeni bir dönemin habercisi olmuş hem de işçi ve işveren ilişkileri için yeni düzenlemelerin ortaya çıkması adına başlangıç olmuştur (Koray, 2005: 164).

1961 Anayasası'nın Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerini içeren 2. maddesinde *"Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir''* (1961 Anayasası, md. 2) şeklinde belirtilmiş ve açıkça sosyal devlet hükmüne yer verilmiştir.

Söz konusu olan bu döneme gelinceye değin devlet sosyal güvenlik, ilköğretim vb. gibi sosyal politika alanlarında uygulamalar yaparak sınırlı konularda faaliyet göstermekteyken; 1961 Anayasası'ndan sonra daha farklı alanlara da yönelmiş ve gelişme göstermiştir (Koray, 2005: 165). Anayasanın iktisadi ve sosyal hayatın düzenini içeren 41. maddesinde *"İktisadi ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir. İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği öncelikleri yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak devletin ödevidir''* (1961 Anayasası, md. 41) şeklinde belirterek devletin yükümlülüklerini genişletmiştir.

Türkiye, planlı kalkınma dönemine 1961 Anayasası sonrasında girmiştir. Anayasanın 127. maddesiyle birlikte sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmanın bir plan dahilinde gerçekleştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Böylece Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuş ve 1963 yılı ile birlikte Birinci Beş Yıllık Plan uygulanmaya başlanmıştır. Konulan hedeflerin bazılarına ulaşılmış olsa da yaşanan ekonomik ve siyasal tıkanıklar 1980 Darbesi'ni beraberinde getirmiştir. Darbe ile birlikte demokratik

rejim askıya alınmış, devamında yeni bir anayasa oluşturularak Türkiye'nin anayasal çerçevesi değişim geçirmiştir (Koray, 2005: 165-166).

Oluşturulan 1982 Anayasası'nın 5. maddesi devletin temel amaç ve görevlerini şu şekilde belirtmiştir: *"...kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır''* (1982 Anayasası, md. 5).

Anayasanın 3. bölümünde yer alan Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler kısmında sosyal devlet çatısı altında devletin üstlenmesi gereken sosyo-ekonomik görev ve sorumluluklar belirtilmiştir. Ancak, mevcut anayasanın 65. maddesinde devletin sosyo-ekonomik alanlarda ifade edilen görevlerini, ekonomik istikrarın korunması dikkate alınarak ve mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getireceği hükmüne yer verilmiştir (Kantarcı, 2003: 77-78). Böylelikle devletin hangi durumlarda bahsi geçen görevleri yapmakla yükümlü olduğunun sınırları netlik kazanmıştır.

1982 Anayasası, hem getirmiş olduğu sınırlayıcı hükümlerle demokratik mekanizmaların ve toplumsal güçlerin gelişmesini kısıtlamış hem de liberal felsefesiyle devletin denge ve uzlaşma unsuru olan rolünden sapmasına neden olmuştur. Bu anayasa, aslında 1980 sonrasının liberal ekonomik anlayışıyla örtüşmektedir. Hatta o dönemin başbakanının "sosyal devletin öldüğünden'' açıkça söz ettiği bilinen bir gerçektir. Dönemin önemli konuları arasında borsa ve faizdeki dalgalanmalar, bütçedeki açıklar vb. gibi daha çok küresel ekonominin ve neo-liberal politikaların yön verdiği konular varken; toplumsal sorunlar artmasına karşın bu sorunlar esas gündemi oluşturamamışlardır (Koray, 2005: 167-168). Benimsenmiş olan neo-liberal anlayışın etkisiyle bir yandan gelir dağılımında dengesizlik baş göstermiş ve bunun sonucunda üst tabaka ile alt tabaka arasındaki fark giderek büyümüş, öte yandan da hızlı kentleşmenin neden olduğu sorunlardan dolayı sosyal yardıma muhtaç olan bireylerin sayısında artış meydana gelmiştir. Nihayetinde sosyal yardım alanındaki politikalara önem verilmeye başlanmıştır (Karagöl ve Dama, 2015: 15). Bu bağlamda geniş anlamdaki sosyal politikalardan ziyade sosyal politikanın bir aracı olan sosyal yardımın daha ön plana çıktığı söylenilebilmektedir.

Devlet eliyle yürütülen bazı sosyal yardım uygulamalarının yasal düzenlemeleri kronolojik olarak şu şekilde sıralanabilmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 88-90):

- 1 Ocak 1977 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile 65 yaşın üzerinde veya engelli olan muhtaç durumdaki vatandaşlar için aylık bağlanması görevi Emekli Sandığı'na verilmiş, daha sonra bu görev 20 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile Sosyal Güvenlik Kurumu'na bırakılmıştır.
- 27 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) muhtaç durumda olup da temel ihtiyaçlarını gidermekte güçlük çeken kişi ve ailelere ayni ve nakdi yardım sağlama görevi verilmiştir.
- 18 Nisan 1984 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile VGM'ne verilen görevler şunlardır: Gerekli görülen yerlerde aşevi, öğrenci yurtları, eğitim tesisleri açma, muhtaç ve görme engellilere aylık bağlama ile sosyal yardım ve sosyal hizmetler sunma vb.
- 14 Haziran 1986 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile fakru zaruret içerisinde ve ihtiyaç sahibi olan vatandaşlar ile Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardımda bulunmak, sosyal adaleti sağlayıcı önlemler alarak gelir dağılımını adil bir biçimde yapmak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı özendirmek amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur.
- 18 Haziran 1992 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun ile ihtiyaç durumundaki vatandaşların ayakta ve yatakta yapılan tedavilerinin giderleri ile ilaç giderlerinin karşılanması görevi Sağlık Bakanlığı'na verilmiştir.

- 9 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 3294 sayılı Kanun'un amaçlarını gerçekleştirme ve faaliyetlerini uygulama görevi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'ne (SYDGM) bırakılmıştır.
- 20 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı Sosyal Güvenlik Kurumu adıyla tek bir çatı altında toplanmıştır. 1 Ekim 2008 tarihinde ise 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu yürürlüğe girmiştir (www.isvesosyalguvenlik.com, 2017).
- 29 Haziran 2011 tarihinde toplumsal refahı ve kalkınmayı sağlamak adına dezavantajlı gruplar başta gelecek şekilde toplumun tamamına yönelik politikalar oluşturmak (www.aile.gov.tr, 2017) hedefi doğrultusunda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur.

2.6. TARİHSEL PERSPEKTİFTEN TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA

Ülkelerin sosyal politika anlayışları; yönetim şekilleri, yasaları, sosyo-ekonomik durumları gibi birçok faktör tarafından belirlenmektedir. Bu açıdan ele alındığında, her ülkede sosyal politikanın gelişim sürecinin aynı biçimde seyrettiğini söylemek mümkün değildir.

Türkiye'de sosyal politikanın gelişim sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi adına konu, "Cumhuriyet Öncesi Dönemde Türkiye'de Sosyal Politika'' ve "Cumhuriyet Sonrası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politika'' olmak üzere iki ayrı kısma bölünerek, ana hatlarıyla incelenecektir.

2.6.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Türkiye'de Sosyal Politika

Bu dönem gerek ekonomik, gerek sosyal ve siyasal şartlar bakımından, sosyal politikanın oluşup gelişmesine yönelik uygun ortamı sağlayamamıştır (Tokol, 2000: 8). Sosyal politika, modern anlamda Sanayi Devrimi'nin bir ürünüdür. Dolayısıyla Sanayi Devrimi sürecinde aktif bir rol almayan Osmanlı'nın sosyal politikalar ürettiğini söylemek epey güçtür (Ören, 2013: 36).

Osmanlı Dönemi'nde sosyal koruma ve yardımlaşma ihtiyacı genel olarak akrabalar, dostlar ve yakın komşular arasında sürdürülmüştür. İslamiyet'in öngörmüş olduğu bağış, kurban, zekât, sadaka vb. yardımlar sosyal ihtiyaçların karşılanması hususunda önemli bir işleve sahip olmuşlardır. Bunun yanı sıra hükümdarların, yöneticilerin, varlıklı ailelerin bağışları ile kurulan vakıflar da sosyal korunmaya muhtaç insanlara yapılan yardımlarda öncü bir rol oynamıştır (Altan, 2004: 60). Anlaşıldığı üzere; Osmanlı'da sosyal yardımlar genellikle İslamiyet'in emrettiği hususlar doğrultusunda, hayırsever vatandaşların imkânları ile ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır.

Osmanlı'da sanayi üretiminin denetimi ve çalışma ilişkileri 13. yüzyıldan 1727 yılına kadar Ahi Birlikleri tarafından düzenlenmiştir. Bu tarihten sonra ise birlikler yerlerini loncalara bırakmışlardır (Tokol, 2012: 26). Loncalar, aynı mesleği ve ticareti yapanların kendi çıkarlarını korumak için bir araya gelerek kurdukları örgütlerdir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 6) ve bu örgütlerin kendine has bir hiyerarşik yapısı bulunmaktadır (Güven, 1997: 30). Lonca düzeninde bugünkü anlamda işçi-işveren ilişkileri söz konusu olmamış; usta, kalfa ve çıraklar aynı örgüt çatısı altında bulunmuşlardır. Çırak ve kalfaların belli kuralları yerine getirmesi halinde yükselebilme imkânına sahip olması ise örgüt içinde çıkar farklılıklarının ortaya çıkmasına engel olmuştur (Tokol, 2012: 26). Lonca düzeninde üretim küçük atölyelerde yapılmış ve fabrika sanayi henüz doğmamıştır. Bu düzende üretimin ve çalışma ilişkilerinin en belirgin özelliği; usta, kalfa ve çırakların yapılan işin tüm aşamalarında önemli mesleki bilgi ve becerilere sahip olmalarıdır. Bu nedenle usta, kalfa ve çıraklar, üretimin yalnızca belli bir aşamasında değil, tüm aşamalarında uzmanlaşmışlardır (Güven, 1997: 31). İş bölümünün olmadığı bu sistemde Orta Sandığı veya Teavün Sandıkları adı verilen yardımlaşma sandıkları aracılığıyla herhangi bir nedenle çalışamayan üyelere yardım sağlanmış, bu anlamıyla loncalar sosyal güvenlik örgütü işlevi görmüşlerdir (Tokol, 2012: 26-27).

Osmanlı İmparatorluğu'nda hakim olan devlet anlayışı teokrasi ve monarşi olmuştur. 1876 yılında kabul edilen Kanun-i Esasi devletin teokratik ve monarşik yapısını değiştirememiştir. II. Meşrutiyetle birlikte parlamenter sisteme geçilse dahi yine de demokratik bir yapı oluşturmak mümkün olmamıştır. 1908 yılına kadar bireysel iş ilişkileriyle ilgili doğrudan hukuki düzenlemeler var olmamıştır (Tokol, 2012: 27).

Çalışma ilişkileriyle ilgili ilk yasa 1865 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi'dir. Ereğli kömür havzası için çıkarılmıştır. Bu nizamnamede ücretler, çalışma süresi, işçi sağlığı gibi konularda hükümler getirilmiştir. Yine Ereğli kömür havzası için çıkarılan 1869 Maadin Nizamnamesi ile ise zorunlu çalıştırma usulüne son verilerek, işçi kazalarına karşı işverenlerin alması gereken tedbirler belirtilmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 58-59).

Osmanlı'da ilk işçi örgütlenmesinin 1871 tarihinde kurulan Ameleperver Cemiyeti olduğu bilinmektedir (Koray ve Topçuğlu, 1995: 58-59). İlk Türk Medeni Kanunu olan 1876 tarihli Mecelle de çalışma hayatına yönelik olarak bazı düzenlemelere yer vermiştir. Dönemin anlayışına uygun olarak çalışma ilişkilerini insan kirası biçiminde ele alarak (Tokol, 2012: 28) işçiyi, nefsini kiraya veren kişi olarak adlandırmıştır. İş ilişkileri, kira sözleşmesinin hükümlerine göre belirlenmiştir. Mecelle'de ücretlerin ayni olarak ödenmesi yasaklanmış ve günlük çalışma sürelerinin gün doğumundan gün batımına kadar uzayabileceğine dair hükümler var olmuştur (Altan, 2004: 63). Mecelle, liberal ve bireyci görüşü en ilkel şekilde yansıtmış, çalışma ilişkilerine köle-efendi gözüyle bakmıştır (Güzel, 1986: 172). Dolayısıyla İlk Türk Medeni Kanunu olan Mecelle de çalışma ilişkilerinin düzenlenmesi bakımından yeterli hükümler getirememiş, sosyal politika uygulamaları bağlamında cılız kalmıştır.

I. Meşrutiyet yıllarında baş göstermeye başlayan grevlerin sayısı ise giderek çoğalmaya başlamış ve II. Meşrutiyet'in yaratmış olduğu özgürlükle birlikte işçiler, örgütlenmeyi sürdürerek ödenemeyen ücretlerini alabilmek adına toplu iş bırakma eylemlerine yönelmişlerdir. Bu eylemler nedeniyle 1909 tarihinde Tatil-i Eşgal Kanunu çıkarılmış ve devlet, işçi eylemlerine yasaklama getirmiştir (Altan, 2004: 63-64).

Osmanlı Dönemi'nde devletin çalışma ilişkilerine yönelik düzenlemeleri ana hatlarıyla bunlardan ibarettir. Dolayısıyla bu dönemde sosyal politika anlamında gelişmelerin yaşandığı söylenememektedir.

2.6.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politika

Cumhuriyet sonrası dönemde uygulanan sosyal politikalar, daha anlaşılır olması adına dört döneme ayrılacak ve bu dönemler ana hatlarıyla incelenecektir.

2.6.2.1. 1920-1945 Arası Dönem

Bu dönem uzun yıllar süren ve sosyo-ekonomik bakımdan birçok yıkımın yaşandığı savaşların hemen sonrasını kapsamaktadır. 1920-1945 arası dönemde sosyal politikalar, ekonomi politikalarına göre az da olsa bir gelişme göstermiştir (Yay, 2014: 152). Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ilkel bir sanayi devralmıştır. Bu nedenle ekonomik kalkınmayı sağlamak adına sanayileşmeye önem veren bir politika izlenmek istenmiştir. 1923 yılında ülkenin sanayileşmesi ve kalkınmasına yönelik İzmir'de İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir (Koray, 2005: 158). 1927 yılında uygulamaya konulan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile de sanayileşmede özel kesimin teşviki yoluna gidilmiştir (Makal, 2004: 125).

1932 yılına kadar sanayileşmede liberal politikalar izlenmiş, bu tarihten sonra ise devletçi politikalar uygulanarak, liberal politikalar rafa kaldırılmıştır. Bu dönemde devlet sanayi yatırımlarını plana bağlamış, 1934-1938 yılları arasında I. Beş Yıllık Sanayi Planı'nı uygulamıştır. Birçok KİT kurulmuştur. Bu plan başarılı olunca 1939-1943 yılları arasında II. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmış ancak İkinci Dünya Savaşı sebebiyle plan uygulamaya konulamama durumunda kalmıştır (Tokol, 2000: 13). Devletçi politikaların uygulanmasıyla devlet, yalnızca kamu müdahalesinin bir aracı değil, en büyük işverenlerden biri konumuna da gelmiştir (Ekin, 1986: 42). Bu bağlamda devlet artık yalnızca klasik görevlerini yerine getirmemiş, çeşitli yatırımlar da yapmaya başlamıştır.

1921 tarihli ve 151 sayılı Ereğli Havzası Maden İşçilerinin Hukukuna Mütedair Kanun, Cumhuriyetin işçileri korumaya yönelik ilk yasası olması bakımından önem teşkil etmektedir (Koray, 2005: 158). Daha sonraki yıllarda Hafta Tatili Kanunu, Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Kanunu gibi işçileri doğrudan koruma amacına yönelik kanunlar ile Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Borçlar Kanunu, Medeni Kanun gibi kanunlar ile de bireysel iş ilişkilerine dair düzenlemelere yer verilmiştir (Tokol, 2000: 14). 1925 tarihli Takrir-i Sükun Kanunu ile ise mesleki örgütlenmeler engellenmiştir (Altan, 2004: 66).

1936 tarihinde çıkarılan 3008 sayılı İş Kanunu, devletin çalışma hayatına ilk geniş kapsamlı müdahalesini oluşturması bakımından oldukça önemlidir (Tokol, 2012: 30). 3008 sayılı İş Kanunu, ülkemizde sistematik olarak ele alınan ilk çalışma yasasıdır

(Ekin, 1986: 43). Kanun, bireysel iş ilişkileri alanında işçiyi koruyan önlemler almış ve toplu iş ilişkileri alanında da dönemin özelliklerine uygun otoriter düzenlemeler yapmıştır. Çalışma ilişkilerinde devlet belirleyici bir rol üstlenmiştir (Makal, 2004: 128). Kanun sendikalardan söz etmemiş, ancak grev ve lokavtı yasaklamıştır (Akkaya, 2002: 153). Türkiye'de bireysel iş ilişkileri 30 yıl süresince bu kanunun hükümlerine göre düzenlenmiştir (Altan, 2004: 68). 1938 tarihinde çıkarılan Cemiyetler Kanunu ile de sınıf esasına göre dernekler kurulması yasaklanmıştır (Tokol, 2000: 16).

Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan bu dönem; ekonomide sanayinin değil de tarımın büyük paya sahip olduğu bir dönemdir. Dolayısıyla bu yıllarda ekonomiyi geliştirmek adına ilk etapta sanayileşmeye yönelik politikalar izlenmiş ve bu amaç doğrultusunda kanunlar çıkarılmıştır.

2.6.2.2. 1945-1960 Arası Dönem

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra demokrasinin gerçekleştirilmesine yönelik birtakım hareketler başlamış ve çok partili siyasal sisteme geçilmiştir. Bu hareketler endüstri ilişkilerini de etkilemiş, özel kesim teşebbüsleri artmaya başlamıştır. 1945 tarihinde İşçi Sigortaları Kurumu ve Çalışma Bakanlığı, 1946 tarihinde ise İş ve İşçi Bulma Kurumu kurulmuştur (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 63). Bu dönemde Basın İş Kanunu ve Deniz İş Kanunu çıkarılarak, bu mesleklerde çalışanların çalışma şartları düzenlenmiştir (Tokol, 2000: 17).

1946 tarihinde, Cemiyetler Kanunu'ndaki sınıf esasına göre dernek kurma yasağı kaldırılmıştır. 1947 tarihinde ise 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Sendikalarla ilgili bu ilk kanun, sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkını yalnızca 3008 sayılı İş Kanunu'nda tanımlanan işçi ve işverenlere tanımıştır (Tokol, 2000: 17-18). Bu kanun sendikaların siyaset ile ilgilenmesini ve grevi yasaklamıştır (Koray, 2005: 162). Kanun, sendika kurmayı tamamen işçi ve işverenin serbest iradesine bırakmış, herhangi bir makamdan izin almayı öngörmemiştir. Kurulan sendikalar devlet tarafından denetlenebilmiş, gerektiğinde ancak yargı organlarının kararıyla kapatılabileceği hükme bağlanmıştır (Altan, 2004: 70-71). Memurların sosyal güvenliğine yönelik olarak 1949 tarihinde Emekli Sandığı kurulmuş ve daha önceki uygulamalarda bir bütünlük sağlanmıştır. 1951 tarihine gelindiğinde ise asgari ücret uygulamalarına başlanılmıştır (Makal, 2004:

132). Bu dönemdeki bir diğer önemli gelişme, 1952 tarihinde ilk işçi konfederasyonu olan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (Türk-İş) kurulmasıyla sağlanmıştır (Altan, 2004: 71).

Bu dönem sendikalaşma açısından önemli sayılabilecek gelişmelerin olduğu bir dönemdir. Çok partili siyasal sisteme geçiş ile birlikte birtakım özgürlükler sağlanmaya başlanmıştır. Çalışma Bakanlığı'nın, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun, Türk-İş'in kurulması çalışma ilişkilerinin hızla geliştiğinin bir göstergesidir.

2.6.2.3. 1960-1980 Arası Dönem

1960 tarihi Türkiye için bir dönüm noktasıdır. Siyasal, ekonomik ve sosyal alanda pek çok dönüşüm yaşanmış ve 1961 Anayasası'nda Türkiye Cumhuriyeti "sosyal devlet'' olarak tanımlanmıştır (Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 52). 1961 Anayasası'nda benimsenen sosyal hukuk devleti ve sosyal adalet anlayışının sonucunda çalışma hakkı, sendikal hak ve özgürlükler güvence altına alınmıştır (Koray, 2005: 164). 1961 Anayasası ile birlikte özgürlük ortamı yaratılmış ve bu yönde yasal düzenlemelere gidilmiştir.

1961 Anayasası o güne kadarki anayasalardan farklı olarak başlangıç bölümünde insan hak ve özgürlükleri ilkesine yer vermiştir. Anayasanın 2. maddesinde de devletin niteliği "milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti'' şeklinde belirtilmiş ve bu doğrultuda devlete önemli görevler yüklenmiştir (Tokol, 2012: 32). Anayasa, çalışmayı herkesin hakkı ve ödevi olarak kabul ederek, çalışanların insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşamaları ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişebilmesi için devletin önlemler alması gerektiğini öngörmüştür. Ayrıca angarya yasaklanmıştır (Tokol, 2000: 19).

1961 Anayasası'ndan sonra planlı kalkınma dönemi başlamıştır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuş ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır (Koray, 2005: 165). Sosyal hakların anayasada yer almasıyla devlet bu haklara yönelik yeni yasal düzenlemelere gitmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 65). 1963 tarihinde 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu çıkarılmıştır. Bu yeniliklerle birlikte geniş bir kesime örgütlenme hakkı tanınmış, sendikaların çalışma alanı genişletilmiş, sınırlamalar

oldukça kısıtlı tutulmuş ve sendikaların mali açıdan güçlenmelerine yönelik olarak düzenlemeler yapılmıştır. 1965 tarihinde Devlet Personeli Sendikalar Kanunu çıkarılmış ve bu kanunla birlikte kamu görevlileri birtakım haklara kavuşmuştur (Tokol, 2012: 32-33). Ayrıca 1967 tarihinde 931 sayılı İş Kanunu kabul edilmiş ve bu kanun 3008 sayılı İş Kanunu'ndan sonra kabul edilen ikinci iş kanunu olmuştur. Ancak kanun 3 yılı aşkın bir süre sonra Anayasa Mahkemesi tarafından şekil şartları nedeniyle iptal edilmiş ve yerine 1971 tarihli 1475 sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiştir (Altan, 2004: 72).

1961 tarihinde kurulan Türkiye İşçi Partisi (TİP) ile işçi hareketleri siyasal zeminde yaygınlık kazanarak genişlemiş ve bunun sonucunda işçi hareketleriyle, öğrenci eylemlerinin giderek yayılması 12 Mart 1971 Askeri Müdahalesi'ni hazırlamıştır. Bu müdahale ile birlikte tüm özgürlüklerde bir kesinti yaşanmış, sendikalaşma ve işçi eylemlerinde kırılmalar meydana gelmiştir (İleri, 2009: 294).

1960-1980 arası dönem; 1971 Askeri Müdahalesi'nin özgürlükleri kısıtladığı yıllar bir kenara bırakıldığında, 274 ve 275 sayılı kanunlar ekseninde çalışanlara geniş özgürlükler tanımış ve bu yıllarda sendikaların oranında hızlı bir artış gerçekleşmiştir. 1961 Anayasası'nın insan haklarına dayalı oluşu, sosyal hakları bir hayli genişletmiş ve demokratik, özgür bir ortam yaratmıştır. Bu bağlamda 1960-1980 arası dönemde, çalışma ilişkilerine yönelik yapılan düzenlemelerin oldukça başarılı olduğu görülmüştür.

2.6.2.4. 1980 Sonrası Dönem

24 Ocak 1980 kararları ile neo-liberal politikalar benimsenmiş ve daha sonra 12 Eylül Darbesi ile sosyal politikada yeni bir dönem başlamıştır. Neo-liberal politikalar ile birlikte genelde kamu kesiminin, özelde ise KİT'lerin etkinliği azaltılmak istenmiş ve özel kesimin gelişmesini sağlamak amaçlanmıştır (Tokol, 2012: 33). Bu dönemde devlet, ekonomiye müdahaleden elini çekerek küçülmeye başlamış ve özelleştirmeler hızlı bir şekilde artmıştır.

1980 Darbesi'nin ardından 1961 Anayasası kaldırılmış ve yeni anayasa yapım süreci başlamıştır. Devleti güçlendirmek, kişi haklarını mümkün olduğunca kısıtlayarak denetim altında tutmak, devlette kutsal nitelik görmek 1982 Anayasası'nın felsefesini oluşturmuştur. 1982 Anayasası da 2. maddesinde sosyal devlet ilkesini benimsemiştir.

İkinci bölümünü Temel Hak ve Özgürlükler, üçüncü bölümünü ise Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevlere ayırmıştır. Ancak 1982 Anayasası ile sosyal devletten uzaklaşıldığı düşüncesi oldukça yaygınlık kazanmıştır (İleri, 2009: 352). 1982 Anayasası, 1961 Anayasası kadar özgürlükçü bir anayasa değildir. Bu anayasa ile birlikte 1961 Anayasası'nın getirdiği sosyal hakların birçoğunda kısıtlamaya gidilmiştir.

1980-1983 yılları arasında toplu iş ilişkileri 2364 sayılı Süresi Sona Eren Toplu İş Sözleşmelerinin Sosyal Zorunluluk Hallerinde Yeniden Yürürlüğe Konulması Hakkındaki Kanun ile birlikte düzenlenmiştir. 1982 Anayasası, sendikaların faaliyet alanlarını kısıtlamış, birtakım çalışmalarını durdurmuş, grev ve eylem faaliyetlerine de sınırlamalar getirmiştir (Tokol, 2012: 34). 1983 tarihinde 2821 sayılı Sendikalar Kanunu kabul edilmiştir. Kanun, özgür sendikacılıkla bağdaşmayan düzenlemeler getirmiş ve sendikaların fonksiyonlarını sınırlayarak, örgütlenme özgürlüğünü daraltmıştır. Ardından 1983 tarihinde 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu kabul edilmiştir (İleri, 2009: 356-360). 2821 ve 2822 sayılı bu iki kanun, iş hukuku alanında sınırlayıcı ve geçmişte kazanılan hakları ortadan kaldırıcı düzenlemeler yapmıştır (Tokol, 2000: 22). 1960'ların özgürlükçü ortamında başlayan hızlı sendikalaşma, bu yıllarda yapılan düzenlemeler ve özelleştirmelerle birlikte azalmaya başlamıştır.

1999 sonrasında sosyal güvenlik sisteminde kurumsal yeniden yapılanma süreci başlatılarak, bu konuda birçok kanun çıkarılmıştır. İş ve İşçi Bulma Kurumu yeniden yapılandırılmış, kadın ve engellilere yönelik bazı düzenlemelere gidilmiştir (Tokol, 2012: 35). 1999 tarihinde 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu kabul edilerek ülkemizde ilk kez işsizlik sigortası uygulamasına geçilmiştir. Kanun, bu özelliğinden dolayı önem arz etmektedir. 2001 tarihinde ise 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu kabul edilmiş (İleri, 2009: 370-371) ve kamu görevlileriyle ilgili hukuki düzenleme bu kanun ile birlikte sağlanmıştır (Tokol, 2012: 34). 2003 tarihli 4857 sayılı İş Kanunu yine önemli düzenlemeler getiren bir başka kanun olmuştur. Esnek iş sözleşmesi bu düzenlemelerden biridir. Ayrıca kanun kısa çalışmalar ve kısa çalışmalar esnasında işçiye ödenecek kısa çalışma ödeneği konusunda da yenilik getirmiştir (İleri, 2009: 373-374).

Sosyal güvenlik reformu kapsamında ise öncelikle 2006 tarihli 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu yürürlüğe girmiş ve bu kanun SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı kurumlarını tek çatı altında toplamıştır. Yine sosyal güvenlik reformu kapsamında hazırlanan bir başka kanuni düzenleme 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanun herkesin sağlık hizmetlerinden yararlanmasını sağlamayı amaçlamıştır (www.isvesosyal guvenlik.com, 2017).

Bir diğer önemli gelişme ise 2011 tarihinde kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'dır. Bakanlığın kurulması sosyal politika açısından oldukça önem arz eden bir gelişmedir. Nitekim, bu tarih itibariyle ülkemizde ilk kez sosyal politikaya ilişkin ayrı bir bakanlık bünyesi oluşturulmuştur.

Her ne kadar bazı alanlarda olumlu gelişmeler sağlansa da Türkiye, kronikleşen sosyal sorunları çözme hususunda daha önceki dönemlerde uzun süreli, aktif ve yaygın sosyal politikalar üretememiş olduğundan dolayı, 1980 sonrasında görülmüş olan ve dünyayı yönlendirmeye başlayan öncelikle küreselleşme olgusu olmakla birlikte, bütün gelişmelerden olumsuz şekilde etkilenmiş ve etkilenmeye de devam etmektedir. Devletin üretmiş olduğu sosyal politikalar, mali kaynak vb. gibi sorunlar karşısında aktif bir biçimde sunulamayarak eksiz kalmaktadır (Tokol, 2011: 545'ten akt. Tokol, 2012: 35). Günümüzde neo-liberal politikaların temel öğelerini oluşturan özelleştirme, kuralsızlaştırma, serbestleştirme, devletin küçültülmesi gibi söylemler daha önceki dönemlerden çok daha yoğun bir şekilde hayata geçirilmiştir (Metin, 2011: 193). Bu bağlamda halen daha devletin kapsamlı sosyal politikalar üretebildiği görülmemektedir.

2.7. SOSYAL BELEDİYECİLİK KAVRAMI

Kamu yönetiminin temel işlevi, toplumun ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktır. Başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimler de toplumun yerel düzeyde ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadırlar (Ateş, 2009: 90). Günümüzde küreselleşme ve yerelleşme olgularının etkisi ve nüfus artışına bağlı olarak kentleşmenin hızlanması ile birlikte merkezi yönetimlerin yerine getirmekte olduğu birtakım kamusal hizmetler yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Böylelikle yerel yönetimlerin

görev ve işlevlerinde oldukça önemli artışlar meydana gelmiş (Sezer ve Önder, 2012: 257), merkezi yönetimin sosyal hizmet ve yardım sunumundaki yükü yerel yönetimlerle paylaştırılmıştır.

Belediyecilik hizmetleri denildiğinde, yakın geçmişe kadar akla daha çok kentin alt yapı hizmetlerini yürüten klasik belediyecilik hizmetleri gelmekteyken; son zamanlarda ise sosyal belediyecilik hizmetleri gelmeye başlamıştır (Şen, 2007: 38). Sosyal belediyecilik; belediyelerin sosyal işlevlerini artıran, sosyal yaşam içinde daha etkili hale gelmelerini sağlayan, sosyal devletin gereklerini yerel düzeyde gerçekleştirmeye yönelik olarak belediyelere yeni birtakım görev ve sorumluluklar yükleyen bir anlayışı ifade etmektedir (Adıyaman ve Demirel, 2011: 116). Bir başka tanıma göre sosyal belediyecilik; yerel yönetimlere sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, kamu harcamalarını eğitim, sağlık, konut ve çevrenin korunması gibi alanları kapsayacak bir biçimde sosyal amaca yönlendiren; işsiz ve kimsesiz bireylere yardım yapılması, sosyal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanması ile sosyo-kültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilmesine yönelik gerekli olan alt yapı yatırımlarının oluşturulması için bilinçli politikalar üretilip uygulanmasını öngören; bireyler ve toplumsal gruplar arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet mevhumunu güçlendirmek için yerel yönetimlere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir (Akdoğan, 2006: 44'ten akt. Sezer ve Önder, 2012: 257).

Tanımlardan da anlaşıldığı üzere, sosyal belediyecilik yerel yönetimlere yalnızca alt yapı hizmetleri sunma görevi yüklemeyerek, bunun ötesinde onları sosyal sorunların çözümünde sorumlu tutmaktadır (Aysan, 2007: 26). Belediyelerin halka en yakın kurumlar olması, sosyal sorunlara doğrudan ve ilk elden müdahale etme avantajını da beraberinde getirmiştir (Kesgin, 2012: 176). Sosyal belediyecilik anlayışıyla belediyeler, mali kaynaklarının imkân verdiği ölçüde sosyal bütçe payı ayırarak, sorumlu oldukları bölgenin sosyal alt yapısını oluşturma ve geliştirme hedefi gütmekte ve böylelikle yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik çalışmalar düzenlemektedirler (Seyyar, 2008: 240). Bu çerçevede belediyeler, yoksul kesimlere yönelik ücretsiz yemek hizmetleri, bakım ve tedavi hizmetleri, gıda, giyecek, yakacak gibi ihtiyaçları gidermeye yönelik yardımlar ile parasal destekli yardımlar, engellilere yönelik rehabilitasyon hizmetleri, mesleki eğitim programları vb. pek çok uygulamayı yürütmektedirler (Kesgin, 2012: 176-177). Yine sosyal belediyecilik anlayışıyla;

belediyeler kültür gezileri düzenlemekte, sanatsal faaliyetler gerçekleştirmekte, spora yönelik çeşitli aktivitelerde bulunmaktadırlar. Böylelikle belediyeler vatandaşlarına sosyal yardımlarda bulunmanın ötesinde sosyal refah hizmeti de sunarak, bireylerin sosyal gelişimine katkı sağlayacak projeler üretmektedirler.

2.8. SOSYAL BELEDİYECİLİĞİN TEMEL FONKSİYONLARI

Sosyal belediyecilik anlayışıyla yerel yönetimler, vatandaşların refahını artırmak için birtakım fonksiyonlar üstlenmektedirler. Bu fonksiyonların belli başlıları şu şekilde sıralanabilmektedir:

2.8.1. Sosyalleştirme

Sosyalleşme, bireyin doğumuyla başlayan ve ölümüne kadar devam eden bir öğrenme sürecini ifade etmektedir. Sosyalleşme süreci ile birlikte birey, bir yandan bireysel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan bireysel rolleri ve davranış kalıplarını öğrenmekte, öte yandan toplumun kültürünü, değer ve normlarını öğrenerek toplumla uyumlu bir kimlik kazanmakta ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamaktadır (Şentürk, 2009: 5-8). Eğer birey bu sosyalleştirme ağının dışında kalırsa; toplumdan dışlanmış, toplumsallaşamamış birey haline gelecektir. Bu durum ise sokaklarda huzursuzluk gibi birçok toplumsal probleme yol açacaktır (Akdoğan, 1999: 35'ten akt. Uslu, 2011: 29). 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13. maddesinde *"Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar''* denilerek, belediyelerin sosyalleştirme fonksiyonuna vurgu yapılmıştır (Ünal ve Caner, 2014: 38). Böylelikle belediyelerin sosyalleştirme fonksiyonu yasal dayanağa da kavuşturulmuştur. Belediyeler vatandaşların sosyalleşmelerine yönelik olarak çeşitli programlar ve etkinlikler düzenlemekte, bilgi evleri, gençlik akademileri, meslek kursları vb. yerler açmakta ve milli şuurun artırılmasına yönelik kültürel faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Örneğin çoğu belediye, Çanakkale gibi tarihimizde oldukça önemli olan illere kültür gezileri organize ederek hem bireylerin sosyalleşmelerine katkıda bulunmakta hem de milli değerlerimizi korumaya çalışmaktadırlar.

2.8.2. Sosyal Kontrol ve Rehabilitasyon

Yerel yönetimler, toplumsal düzenin devamlılığının sağlanmasına yönelik olarak bireylere toplumsal beklentilere uygun davranış ve değerler aşılayarak sosyal kontrol mekanizması fonksiyonu da görmektedirler. Halk meclisleri, esnaf gezileri, semt kütüphaneleri, afişler aracılığıyla halka mesajlar vererek sosyal kontrolü sağlayabilmektedirler (Akdoğan, 1999: 35'ten akt. Uslu, 2011: 29-30). Ayrıca yerel yönetimler, bireylerin sosyal yönden rehabilite edilmesi için sosyal rehabilitasyon programları da geliştirmektedirler. Bu programlar aracılığıyla bireylerin sosyal sağlıkları korunmaya, geliştirilmeye çalışılarak, yaşam kaliteleri artırılmak istenmektedir. Engellilere, yaşlılara, sokak çocuklarına, madde bağımlılarına, terör ve toplumsal olaylardan etkilenenlere vb. gruplara yönelik olarak çeşitli sosyal rehabilitasyon hizmetleri sunulmakta (Karataşoğlu, 2009: 28-30) ve bu gruplar toplumdan dışlanmak yerine, topluma geri kazandırılmaya çalışılmaktadırlar.

2.8.3. Yardım Etme ve Gözetme

Yerel yönetimler, kendi bölgelerinde yaşayan yoksul ve yardıma muhtaç vatandaşların bilgilerine kolaylıkla erişebilmekte ve onların sosyo-ekonomik durumlarını yakından takip edebilmektedirler. Asgari geçim sınırında olan vatandaşlara gıda, giyim, yakacak, tekerlekli sandalye, tıbbi ilaç, kırtasiye malzemesi gibi yardımlarda bulunmaktadırlar (Akdoğan, 1999: 35'ten akt. Toprak ve Şataf, 2009: 16). Böylelikle vatandaşlarının kötü şartlar altında yaşamamaları için onları koruyup gözetmekte ve imkânları dahilinde yardımlarını çeşitlendirmektedirler.

2.8.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma

Yoksul ve yardıma muhtaç durumda olan vatandaşlara ayni ve parasal destekli yardımların sağlanması ve bu yardımların belediyeler aracılığıyla düzenlenmesiyle birlikte, toplumsal bilinç de gelişme göstermektedir. Belediyeler maddi durumu iyi olan vatandaşların hayır işlerine de vesile olabilmektedirler. Örneğin bireylerin ramazan aylarında yapmış oldukları bağışlarla düzenlenen iftar ikramları, belediyelerin yükünü azalmakta ve belediyelerin buradaki görevi, organizasyon hizmetini yerine getirmekle sınırlı bulunmaktadır (Beki, 2008: 40). Belediyeler bu tür organizasyonlarla sosyal dayanışmayı güçlendirerek, sosyal bütünleşmeyi sağlamakta ve normal şartlarda aynı

ortamda dahi bulunması zor olan iki zıt kutbu, zengin ve fakiri bir araya getirebilmektedirler.

2.8.5. Yatırım

Yerel yönetimler işsizliği, daha genel bir ifadeyle geçim sıkıntısını tamamen ortadan kaldırabilecek bir alt yapıya sahip olmadıkları halde, işsizliği azaltmaya yönelik olarak iş arayan birey ile işveren arasında bir nevi köprü görevi görebilecek istihdam masaları kurma, yeme içme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak derecede muhtaç durumda olanlar için aşevleri açma, bireylerin sosyo-kültürel anlamda gelişmelerini sağlamak amacıyla gençlik merkezleri, çocuk akademileri açma vb. girişimlerde bulunarak bu tür alanlara yatırım yapmakta ve halkın sosyo-kültürel ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmaktadırlar (Beki, 2008: 41).

2.8.6. Yönlendirme ve Rehberlik Etme

Yerel yönetimler, toplumsal kesimlere yönelik olmak üzere danışmanlık hizmeti verme, onları belirli gün ve olaylarda yönlendirme, halka sorunlarını nasıl ve hangi kurumlar aracılığıyla çözebilecekleri konusunda yardımcı olma gibi fonksiyonlara sahiptirler. Örneğin tüketici danışma merkezleri gibi (Akdoğan, 1999: 35'ten akt. Uslu, 2011: 30). Böylelikle yerel yönetimler, vatandaşların bilinçlenmesinde ve toplumsal sorunların çözümünde öncü rol oynamaktadırlar.

2.8.7. Yerel Yönetim-Halk İletişimi

Yerel yönetimler ile halk arasındaki iletişim, vatandaşlara daha iyi hizmet sunulabilme ve sorunlara daha hızlı çözümler üretilebilme adına oldukça önem arz etmektedir. Belediyelerde bulunan Beyaz Masa, Mavi Masa, Çözüm Masası, İletişim Merkezi gibi birimler halkla ilişkiler görevi görmekte ve vatandaşlar bu birimler aracılığıyla sorunlarını doğrudan belediyeye iletebilmektedirler (Arslan, 2013: 42-43). Bu birimler, zaman ve kağıt israfına sebep olmadan vatandaşların işlerini kısa bir zaman diliminde çözüme kavuşturmaya çalışmakta, aracıları ortadan kaldırmakta ve yerel yönetim ile halk kaynaşmasını sağlamaktadırlar. Yine bu birimler sayesinde vatandaşlar herhangi bir sorunla ilgili tepkisini ortaya koyabilmekte (Aksoy, 2007: 77),

belediyelerin çalışmaları hakkında istek, öneri ve şikâyetlerde bulunarak yönetimde söz sahibi olabilmektedirler.

2.9. TÜRKİYE'DE SOSYAL BELEDİYECİLİĞİN GELİŞİMİ

Kuruluşundan 1850'li yıllara gelinceye kadar Osmanlı Devleti'nde bir belediye örgütlenmesi var olmamıştır. Devlet tarafından yerine getirilmesi gereken belediye hizmetleri; vakıflar, kadılar vs. aracılığıyla sunulmuştur. Temizlik, su ve aydınlatma hizmetleri, yol ve alt yapı hizmetleri, park ve bahçeler, mezarlıklar, halk sağlığını korumaya yönelik çalışmalar vakıfların üstlenmiş olduğu hizmetler arasında sayılabilmekteyken; esnaf ile ilgili konularda kadıların büyük rolü olmuş ve kadılar, esnafa narh sistemi uygulamışlardır. Bu uygulama ile devlet, fiyat artışlarını kontrol altında tutarak halkını korumayı amaç edinmiştir. 19. yüzyılda ise, merkeziyetçiliği güçlendirme ve devleti yeniden yapılandırma anlayışı ile birlikte geleneksel örgütlenmenin yerini modern örgütlenme biçimi almaya başlamıştır (Uyar, 2004: 2-3).

Böylelikle ülkemizde ilk belediye örgütlenmesi 1854 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Ancak, belediyelerin halkın yaşamını doğrudan etkileyen kuruluşlar haline gelmeleri Cumhuriyet Dönemi sonrasında çıkarılan 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanun belediyelere kentsel hizmetlere yönelik oldukça geniş görev ve sorumluluklar vermiş, ancak belediyeler yeterli kaynaklara sahip olmadıklarından dolayı görevlerini tam olarak yerine getirememişlerdir. 1950'li yıllarla başlayan merkezileştirme süreci, hızlı nüfus artışı ve kent merkezlerine olan yoğun göç sonucu belediyeler, kıt kaynaklarını kentin alt yapı hizmetlerine yöneltmek zorunda kalarak, sosyal ve kültürel hizmetleri geri plana atmışlardır (Ersöz, 2007: 35). Bu durum sonucunda 1960'ların sonlarına doğru, orta sınıfların öncülük ettiği ve kendisini solda gören toplumcu bir hareketlenme şekillenmeye başlamıştır. Kentlerde ortaya çıkan eşitsizliklere karşı toplumun geniş kesimlerine yönelik sosyal adalet ve refah isteğinde bulunan bu hareketlenme, gelişme imkânını CHP içerisinde bulmuş ve 1973 yılı yerel seçimlerinde birçok büyük kentte belediye yönetimlerini ele geçirmiştir (Bayraktar ve Penpecioğlu, 2008: 55). 1973 yılı yerel seçimleri öncesinde merkezi yönetim ile belediye yönetimlerinin aynı partilerden olma eğilimi varken; bu seçimle birlikte durum değişmiştir. Belediye yönetimlerinin merkezi yönetimle olan ideolojik temelli

çatışmaları ve kıt kaynaklarla belediye hizmetlerini görmek zorunda oluşları (Aydınlı, 2004: 167) kendilerine yeni kaynaklar yaratmalarını zorunlu kılmıştır.

Yeni belediyecilik ya da toplumcu belediyecilik gibi isimlerle anılan belediyecilik akımıyla birlikte belediyeler, yalnızca gıda maddelerini ve bu maddelerin temizliklerini vs. denetleme görevinde bulunmayarak; ulaşım, yol, su, elektrik, konut gibi üretim alanlarında doğrudan etkin girişimlerde bulunmuşlardır. Kentte oluşan tekelci rantların oluşmasını engellemeyi amaçlayarak, üretimlerini topluma aktarıcı bir biçimde gerçekleştirmeye çalışmışlardır (Keleş, 2000: 424-426). Belediyeler, asfalt fabrikaları gibi büyük işletmeler kurma yoluyla hem kendi ihtiyaçları olan kent içi asfaltlama çalışmalarını yapmış hem de karayollarının büyük ihalelerine girerek kazanç elde etmişlerdir. Yine belediyeler, otoparklar, plajlar, belediye taşınmazlarında toplantı ve düğün salonları, halk ekmek, tanzim satış mağazaları açarak bu hizmetleri halka ucuz, aracısız olarak sunmuşlar ve bu şekilde kaynak yaratmaya çalışmışlardır (Güler, 2004: 117). Böylelikle halk için hizmet sunarak, her kesimin sosyal adaletini ve refahını artırıcı projeler gerçekleştirmek istemişlerdir. Özellikle yoksul kesimler için halk ekmek ve tanzim satış mağazalarının açılması bu kesimlerin yüzünü güldüren uygulamalardan olmuştur.

Ayrıca belediyeler, merkezi yönetim için de ufuk açıcı hizmetlere girişmişlerdir. Konut alanından (İzmit Yeni Yerleşmeler Projesi, Ankara Batıkent Projesi vs.) mesleki eğitime, kültür merkezlerine kadar pek çok ilk ve öncü uygulamalar o dönemde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla 1970 sonrasında belediye hizmetlerinde sosyal belediyecilik uygulamaları görülmeye başlanmıştır (Kesgin, 2008: 97-98). Ancak toplumcu belediyecilik anlayışı başta 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nin etkisiyle, değil hakim belediyecilik anlayışı, Türk sosyal demokrasisi içinde bile kurumsal nitelik gösterememiş ve Ankara'da Vedat Dalokay, İzmit'te Erol Köse, İstanbul'da Ahmet İsvan gibi belediye başkanlarının girişimleriyle sınırlı kalarak bu isimlerle özdeşleşmiştir (Bayraktar ve Penpecioğlu, 2008: 56).

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile 1984 yılına kadar devam eden ara dönemde ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda yeni bir yapılanma ortaya çıkmış; bu durumdan belediyeler de etkilenmiştir (Aydınlı, 2004: 171). Bu dönemde yerel yönetimlerde merkeziyetçi, bürokratik, hiyerarşik ve vesayetçi anlayış katı bir biçimde uygulanmıştır

(Kesgin, 2008: 100). Belediyeler, bir yandan depolitizasyon politikası doğrultusunda partizanca siyasetin dışına atılmaya çalışılırken, öte yandan da mali yönden güçlendirilmek istenmiştir. Böylelikle birbiriyle çelişir gibi görünen, ancak ara dönem felsefesiyle tutarlı olan bir yapı sergilenmiştir. Bu dönemde çıkarılan 2380 sayılı Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkındaki Kanun ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, belediyeleri bir ölçüde rahatlatmıştır. 1984 yılında ise 3030 sayılı kanunla, belediye hizmetlerinin etkin ve verimli bir biçimde sunulması, düzenli kentleşmenin sağlanması ve yerel halkın hizmetlere daha etkin katılımının gerçekleşmesi amacıyla büyükşehir belediyeleri kurulmuştur (Aydınlı, 2004: 171-175). Bu belediyeler zamanla önemli sosyal politika uygulamalarını yerine getirmeye başlamışlardır.

Ülkemizde sosyal belediyecilik açısından 1990'lı yıllar oldukça önemlidir. 1994 yılındaki yerel seçimlerden sonra Refah Partisi'nin adayları, öncelikle İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri olmak üzere pek çok belediye yönetimini devralmış ve bu iki büyükşehir belediye başkanının başlatmış olduğu sosyal ve kültürel hizmetler, yavaş yavaş diğer belediye başkanları tarafından da uygulanmaya başlanmıştır. Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri klasik kentsel hizmetlerin yanında sosyal yardım, sosyal hizmetler, sağlık, eğitim, konut gibi alanlara yönelmişler; ayrıca yaşlılar, engelliler, kadınlar, çocuklar, dar gelirliler ile acilen yardım edilmesi gereken kimselere yönelik olarak birtakım uygulamalar yürüten kurumlar haline dönüşmüşlerdir (Ersöz, 2011: 144). Örneğin RP'li belediyeler, ilçe merkezlerindeki meydanlara Ramazan çadırları kurmuş, erzak, yakacak, ilaç, ucuz kitap, okul araç gereçleri dağıtımı gibi yardımlarda bulunmuşlardır (Erder ve İncioğlu, 2008: 13).

1990'lı yıllarda temelleri atılan belediyecilik anlayışı, 2000'li yıllara gelindiğinde iyice hızlanmış ve belediyelerin sunduğu hizmet yelpazesi daha da genişlemiştir. Bu hizmet yarışı zamanla sosyal belediyecilik anlayışından bile öteye giderek, yerel halkın sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziki gelişiminden sorumlu belediyecilik anlayışını doğurmuştur. Öyle ki, belediyeler geniş çaplı kültürel etkinlikler, sosyal yardım ve sosyal hizmet projeleri gerçekleştirdikleri gibi, gittikçe kendi bölgelerinin ekonomik kalkınmasında da önemli sayılabilecek roller üstlenmişlerdir (Ersöz, 2011: 144-145). Belediyelerin bu denli geniş yetki ve sorumluluklara kavuşturulması ise kamu yönetimi reformu sonrası yeniden düzenlenen

belediye kanunlarıyla mümkün olmuştur. Bu bağlamda sosyal politikanın gelişmesi açısından kamu yönetimi reformu oldukça önem arz etmiştir.

Kamu yönetimi reformu, bütünüyle kamu yönetimi alanını, merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki ilişkiyi yeniden biçimlendirmeyi amaçlayan bir kanunlar dizinidir (Aydın, 2008: 107). Reform hareketlerine yön veren dinamikler ise, yönetsel sistemde yaşanan sorunların ortadan kaldırılmasını amaçlayan ve sistemin kendisinden kaynaklanan iç dinamiklerden çok, yerel yönetimleri dünyanın diğer kuruluşlarının istek ve beklentilerine göre biçimlendirme ve küresel değişim dalgasına ayak uydurma isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan dış dinamiklerdir (Emini, 2009: 32). Bu çerçevede yerel yönetimler alanında 2004 ve 2005 yıllarında Belediye, Büyükşehir Belediyesi ve İl Özel İdaresi Kanunu çıkarılmış (Aydın, 2008: 107); böylelikle yerel yönetimlerin sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanındaki görev ve sorumlulukları artırılmıştır.

2.10. KAMU YÖNETİMİ REFORMU SONRASI BELEDİYE KANUNLARINDA SOSYAL BELEDİYECİLİK

Kamu yönetimi reformu sonrası ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu çıkarılmıştır. Bu iki kanunun sosyal belediyecilik uygulamalarına yönelik düzenlemeleri incelenecektir.

2.10.1. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda Sosyal Belediyecilik

2005 yılında çıkarılmış olan 5393 sayılı Belediye Kanunu incelendiğinde, belediyelerin görev alanının oldukça geniş tutulduğu görülmektedir. Kanunun çeşitli maddelerinde, belediyelere yerel düzeyde sosyal hizmet sunma ve sosyal yardımda bulunma görev ve sorumluluğu verilmiştir. Kanunun sosyal belediyecilik uygulamalarına yönelik düzenlemeleri şu şekilde sıralanabilir:

Hemşehri hukuku başlığını taşıyan 13. maddeye göre;

- Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olma ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları bulunmaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 13).

- Belediyeler, hemşehriler arasında sosyo-kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapmakta; bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum örgütleri ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınmaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 13).

Belediyenin görev ve sorumlulukları başlığını taşıyan 14. maddeye göre belediyeler mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla;

- Çevre ve çevre sağlığı, acil yardım, kurtarma ve ambulans, konut, kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yükseköğrenim öğrenci yurtları, sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yürütmekte veya yürüttürmektedirler (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 14/a).
- Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konuk evleri açmak zorundadırlar (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 14/a).
- Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını üstlenmekte veya üstlendirebilmekte, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 14/b).
- Sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilmekte veya işletebilmektedirler (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 14/b).
- Gerektiğinde sporu özendirmek amacıyla gençlere spor malzemesi vermekte, amatör spor kulüplerine ayni ve nakdi yardımda bulunmakta ve gerekli desteği sağlamakta, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenlemekte, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan öğrencilere, sporculara, teknik yöneticilere ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilmektedirler (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 14/b).
- Gıda bankacılığı yapabilmektedirler (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 14/b).
- Hizmetlerini, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunmakta ve hizmet sunumunda engelli, yaşlı, muhtaç ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulamaktadırlar (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 14).

Belediyenin yetkileri ve imtiyazları başlığını taşıyan 15. maddeye göre;

- Belediyeler, belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik her türlü faaliyet ve girişimde bulunmaktadırlar (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 15/a).

Belediye başkanının görev ve yetkileri başlığını taşıyan 38. maddeye göre;

- Belediye başkanı, bütçede yoksul kesimler için ayrılan ödeneği kullanmakta, engellilere yönelik hizmetleri yürütmekte ve engelliler merkezini oluşturmaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 38/n).

Arsa ve konut üretimi başlığını taşıyan 69. maddeye göre;

- Belediyeler, düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaca yönelik arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahip bulunmaktadırlar (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 69).

Diğer kuruluşlarla ilişkiler başlığını taşıyan 75. maddeye göre;

- Belediyeler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına hizmet eden dernekler, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınmış olan vakıflar ve 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilmektedirler (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 75/c).

Kent konseyi başlığını taşıyan 76. maddeye göre;

- Kent konseyleri kent hayatında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, şeffaflık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışmaktadırlar (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 76).

- Belediyeler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin çalışmalarının etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlamaktadırlar (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 76).

Belediye hizmetlerine gönüllü katılım başlığını taşıyan 77. maddeye göre;

- Belediyeler, sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin sunulmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamakta, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulamaktadırlar (5393 sayılı Belediye Kanunu, md. 77).

Anlaşıldığı üzere; 5393 sayılı Belediye Kanunu, belediyeleri yerel düzeyde sosyal politika uygulama ve geliştirme yükümlülüğü altına sokmuş ve belediyeleri sosyal belediyecilik faaliyetleri gerçekleştirmekle görevlendirmiştir. Belediyeler, eğitimden, spora, sağlıktan, konuta, sosyal yardımdan, çevreye birçok alanda yetkili kılınmıştır. Kanun, pozitif ayrımcılığa tabi gruplara yönelik hizmet sunma görevini göz ardı etmeyerek, belediyeleri bu konuda da görevlendirmiştir. Yine ilgili kanun, belediyelere meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yürütme sorumluluğu da vermiştir.

Bu tür hizmetlerin yanında kanun birtakım yenilikler getirmiş; kent konseyleri ilk defa bu mevzuat çerçevesinde kurulmuştur. Kent konseyleri kent yaşamına yönelik faaliyetlerde bulunarak, halkın bilinçlenmesi ve yönetimde söz sahibi olması üzerine çalışmalar yürütmeye başlamışlardır. Yine kanun, belediye hizmetlerine gönüllü kişilerin katılımına imkân vererek, sosyal hizmetlerin daha etkili ve verimli sunulmasını amaçlamıştır. Ayrıca kanun, belediyelerin meslek kuruluşlarıyla, derneklerle, sivil toplum örgütleriyle ortak hizmet projeleri yürütmesine imkân sağlayarak, daha önce de belirtildiği gibi günümüzde önemli sosyal politika taşıyıcılarından olan sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerin önemine değinmiştir.

2.10.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda Sosyal Belediyecilik

2004 yılında çıkarılmış olan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu incelendiğinde, kanunun çeşitli maddelerinde büyükşehir ve ilçe belediyelerine sosyal belediyecilik kapsamında birtakım görev ve sorumluluklar verildiği görülmektedir. Kanunun sosyal belediyecilik uygulamalarına yönelik düzenlemeleri şu şekilde sıralanabilir:

Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev, yetki ve sorumlulukları başlığını taşıyan 7. maddeye göre

Büyükşehir belediyeleri;

- Büyükşehrin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, kütüphane, müze, spor, dinlence, eğlence ve benzeri yerler yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine nakdi yardımda bulunmak, malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara, teknik yönetici, antrenör ve öğrencilere belediye meclisi kararıyla ödül vermek yetkisine sahip bulunmaktadırlar (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 7/m).
- Gerektiğinde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmakta, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerle ilgili bina ve tesislerin her türlü bakım ve onarımını üstlenerek, gerekli malzeme desteğini sağlamaktadırlar (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 7/n).
- Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik olarak sosyo-kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak durumundadırlar (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 7/v).

İlçe belediyeleri;

- Yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik olarak sosyo-kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihi dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetleri yapmak görevleriyle donatılmışlardır (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 7/d).

Büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkileri başlığını taşıyan 18. maddeye göre;

- Büyükşehir belediye başkanı, bütçede yoksul ve muhtaçlara yönelik ayrılan ödeneği kullanmakta, engelliler ile ilgili faaliyetlere destek olmak üzere engelli merkezleri oluşturmaktadır (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, md. 18/m).

Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Ek Madde 1 (Ek:1/7/2005-5378/40 md.) 'ine göre;

- Büyükşehir belediyelerinde engellilere yönelik olarak bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere engelli hizmet birimleri oluşturulur. Bu birimler, faaliyetlerini engellilere hizmet sunmak amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların üst kuruluşlarıyla iş birliği halinde sürdürürler. Engelli hizmet birimlerinin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişine ilişkin usul ve esaslar Özürlüler İdaresi Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, ek md. 1) denilmekte ve büyükşehir belediyeleri engelli hizmet birimleri oluşturmakla görevlendirilmektedirler.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun bu maddelerinden anlaşıldığı üzere; büyükşehir ve ilçe belediyeleri sosyal politika uygulayan önemli aktörler haline getirilmiş ve birçok yetki, görev ve sorumlulukla donatılmışlardır. Sosyal belediyecilik kapsamında başta sağlık, eğitim, spor, sosyal ve kültürel hizmetler olmak üzere birçok sosyal nitelikli hizmet sunmaya ve toplumsal refahı artırmaya yönelik çalışmalar düzenlemeye başlamışlardır.

Kanun, toplumun dezavantajlı hiçbir grubunu kapsam dışı bırakmayarak, büyükşehir ve ilçe belediyelerine, her gruba yönelik çeşitli faaliyetler gerçekleştirme sorumluluğu vermiştir. Ayrıca bu tür faaliyetlerde bulunurlarken sivil toplum örgütleri, üniversiteler, meslek liseleri gibi kuruluşlarla iş birliği yapılabileceklerini de belirtmiştir.

Kanun, büyükşehir ve ilçe belediyelerine meslek ve beceri kazandırma kursları açma görevi vererek aktif istihdam politikalarına katkı sağlamalarını istemiştir. Örneğin İstanbul'da İSMEK (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları), Ankara'da BELMEK (Belediye Meslek Edindirme Kursları) ve BELTEK (Belediye Teknik Eğitim Kursları), Eskişehir'de OMEK (Odunpazarı Belediyesi Meslek ve Sanat Edindirme Kursları) bu tür hizmetler veren öncü kurslardır. Bireyler bu tür kurslara katılarak sanat ve meslek öğrenebilmekte, bilgi ve becerilerini geliştirebilmektedirler. Böylelikle hem toplumun çalışmayan kesimlerine yeni istihdam kapıları aralanmış olmakta hem de bireyler bu tür kurslara katılarak sosyalleşebilmektedirler.

2.11. TÜRKİYE'DE DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK BAŞLICA SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI

Belediyeler, sosyal belediyecilik hizmetleri kapsamında çeşitli gruplara yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Bu grupların başlıcalarını ise dezavantajlı denilen ve pozitif ayrımcılığa tabi tutulması gereken kesimler oluşturmaktadır. Bu kapsamda belediyelerin engellilere, yaşlılara, çocuk ve gençlere, kadınlara ve yoksul kesimlere yönelik genel olarak ne gibi uygulamalarda bulundukları incelenecektir.

2.11.1. Engellilere Yönelik Uygulamalar

Yerel yönetimler hem demokratik katılımın ilk basamağı hem de yerel düzeyde sosyal ihtiyaçları karşılayan temel birimlerdir. Bunun için de yerel yönetimlerin gerek 5378 sayılı Engelliler Kanunu kapsamında gerekse diğer mevzuatlar çerçevesinde engelli haklarını geliştirme ve engellileri sosyal yaşamın her alanına dahil etme konusunda yapacakları önem kazanmaktadır (Kesgin, 2014: 2). Engelli bireylerin günlük yaşamda birçok sorunla karşılaştığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda; bu kesimlere yönelik sosyal politika uygulamalarının ihmal edilmemesi gerektiği daha iyi anlaşılmaktadır. Engelli bireyler yolda yürürlerken, toplu taşıma araçlarını

kullanırlarken, eğitim hizmeti alırlarken vs. sağlıklı bir bireye göre çok daha fazla zorlukla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu bağlamda belediyelere, engelli vatandaşlarının yaşamlarını kolaylaştırıcı çalışmalar ve uygulamalar yapma görev ve sorumluluğu verilmektedir.

Belediyelerin engellilere yönelik çözüm üretmesi gereken sorunların başında kentsel mekânların engelli vatandaşların da kullanımına uygun hale getirilmesi gelmektedir (Kesgin, 2014: 6). Merdiven basamakları, asansör kabinleri, ulaşım araçları, kaldırımlar, yaya geçitleri, rampalar vs. engelliler için aşılması güç sorunlara dönüşmektedir (Altınok ve Kars, 2010: 107). Günümüzde birçok belediye, bu sorunların bilincinde olarak gerekli çevresel düzenlemelere gitmekte ve engelli bireylerin rahat ve güvenli hareket edebileceği alanlar oluşturmaya gayret etmektedirler.

Bu tür düzenlemelerin haricinde belediyelerin engellilere yönelik faaliyetleri genel olarak; teknik malzeme (tekerlekli sandalye, gözlük, protez vs.) yardımında bulunmak, yiyecek, giyecek, yakacak ve ulaşım hizmetlerinden yararlanmaya yönelik ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak, meslek ve iş edindirme kursları açmak, fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde tedavi ve bakım hizmetleri sağlamak (Ateş, 2009: 93), evde bakım hizmetinde bulunmak, danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmak, engelli gün ve haftalarında çeşitli etkinlikler organize etmek, engelli ailelerine eğitim vermek (Ersöz, 2011: 176), geziler, yarışmalar, spor faaliyetleri düzenlemek (Çiçek, 2010: 101) şeklinde olmaktadır. Bu hizmet ve yardımlarla birlikte engelli bireyler de herkes gibi yaşamın her alanında aktif rol alabilmekte, kendilerini yetersiz görmeyi bir kenara bırakarak, eve kapanmaktan vazgeçmektedirler.

2.11.2. Yaşlılara Yönelik Uygulamalar

Daha önceden de belirtilmiş olduğu üzere; sosyal devlet anlayışı gereği herkes insan onuruna yaraşır koşullar altında yaşama hakkına sahip bulunmaktadır. Hiçbir grup bu haklardan mahrum bırakılmamalıdır. Sosyal devlet anlayışının yerel düzeydeki sac ayaklarından biri olan belediyeler ise gerek 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde, gerekse 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesinde belirtilmiş olduğu üzere yaşlılara yönelik birtakım sosyal hizmet ve yardımlarda bulunmakla görevlendirilmişlerdir.

Bu doğrultuda belediyeler yardım almaya muhtaç yaşlıların barınmasına yönelik olarak ücretsiz muayene ve ilaç desteği, yiyecek, giyecek, yakacak yardımı, nakdi yardım, huzurevi yapımı, belediye otobüslerinden ücretsiz ya da indirimli olacak şekilde faydalanmalarını sağlamak gibi çeşitli yardım ve hizmetleri yerine getirmektedirler (Çiçek, 2010: 99). Yine belediyeler, bakıma muhtaç yaşlıları tespit ederek onlara evlerinde bakım hizmeti sunmakta, boş zamanlarını değerlendirebilecekleri uğraşılar üretmekte, geziler, kamplar ve çeşitli sosyal aktiviteler organize etmektedirler (Genç, 2009: 65).

Böylelikle belediyeler, imkânları ölçüsünde hem yaşlıların sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik etkinlikler gerçekleştirerek onların sosyalleşmesine yardımcı olmakta; hem de bu grupların fiziksel ihtiyaçlarını karşılayacak yardım ve hizmetlerde bulunarak, onların insan onuruna yaraşmayacak koşullar altında yaşamlarını sürdürmelerine engel olmaktadırlar.

2.11.3. Çocuk ve Gençlere Yönelik Uygulamalar

Belediyelerin sosyal politika uyguladığı önemli gruplardan bir diğerini ise çocuk ve gençler oluşturmaktadır. Geleceğin teminatı olan çocuk ve gençlere yönelik olarak belediyeler; çeşitli hizmetler ve yardımlar sunarak hem onların fiziksel, kişisel ve sosyo-kültürel gelişimine yardımcı olup, sosyalleşmelerine katkı sağlamakta hem de birtakım tehdit unsurlarından korunmaları için çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Özellikle 2004 sonrası değişen yerel yönetim yasalarıyla birlikte belediyeler, bu gruplara ilişkin faaliyetlerini artırmış ve uygulamalarını çeşitlendirmişlerdir. Günümüzde hemen hemen her belediye vatandaşlarının refahı için benzer projeler üretmekte ve bu projeleri hayata geçirmeye çalışmaktadır.

Belediyelerin çocuk ve gençlere ilişkin faaliyetleri incelendiğinde en çok göze çarpan uygulamalar şunlar olmaktadır: Sokak çocuklarının rehabilitasyonu ve bu çocukların topluma geri kazandırılarak hayatlarına sağlıklı birer birey olarak devam edebilmelerine yönelik çalışmalar yapmak, kötü alışkanlıklar ile madde bağımlılığının önlenmesi hususunda çalışmalar yapmak, çocuklar için kreş vb. hizmetleri sunmak, çocuk ve gençlerin eğitimlerine katkıda bulunmak, gençlere yönelik meslek edindirme çalışmaları yapmak, gençlik merkezleri açmak, eğlence ve spor alanları tesis etmek (Ateş, 2009: 93), çocuk meclisleri ve çocuk kulüpleri oluşturmak, geziler, yarışmalar,

kültürel ve sanatsal etkinler düzenlemek (Çiçek, 2010: 100), sosyal belediyecilik anlayışıyla iyiden iyiye ağırlık verilmiş uygulama alanları olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Belediyeler bu tür faaliyetlerle birlikte hem çocuk ve gençlerin kendilerine olan güvenini sağlamaya çalışmakta hem de onları boş zamanlarını değerlendirebilecekleri yararlı uğraşılara yönlendirmektedirler.

2.11.4. Kadınlara Yönelik Uygulamalar

Ülkemizde pozitif ayrımcılığa tabi tutulması gereken bir diğer dezavantajlı kesimi kadınlar oluşturmaktadır. Belediyeler, çalışmalarını gerçekleştirirken bu kesimlerin sorunlarına yönelik de çözüm üretmeye ve hizmet sunmaya özen göstermektedirler.

5393 sayılı Belediye Kanunu, büyükşehir belediyeleri ile 100.000'in üzerinde nüfusa sahip olan belediyeleri, kadınlar için konuk evleri açmakla yükümlü kılmıştır. Örneğin Ataşehir Belediyesi, şiddet görmüş olan kadınlara sahip çıkmak ve onları koruyup gözetmek adına 25 kişi kapasiteli Kadın Konuk Evi'ni kurmuştur. Bu evlerde fiziksel, duygusal, cinsel veya ekonomik istismara maruz kalmış kadınlar, sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunların çözümlenmesi esnasında, varsa çocuklarını da yanlarına alarak geçici bir süre yatılı olarak misafir edilmektedirler (www.atasehir.bel.tr, 2017). Ataşehir belediyesi gibi günümüzde birçok belediye, kendi bölgelerinde yaşayan kadınlar için konuk evleri, sığınma evleri açmaktadır.

Ayrıca belediyeler kadına şiddeti önlemeye yönelik birtakım hizmetler sunarlarken, aile birliğinin korunması için de çalışmalar gerçekleştirmekte ve vatandaşlarına danışmanlık ve rehabilitasyon hizmetleri vermektedirler (Ersöz, 2011: 181). Yine belediyeler kadınların el emeklerine de değer vermekte; onlara ürettikleri el emeği ürünleri satmaları ve böylelikle ekonomik özgürlüklerini sağlamaları için fırsat sunmaktadırlar. Örneğin Odunpazarı Belediyesi Kadın El Sanatları Pazarı (OKEP), kadınların sosyal ve ekonomik alanda yer edinmelerini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Kadınlar el emeği ürünlerini, hafta sonları Tarihi Odunpazarı'nda kurulan çadırlarda satmaktadırlar (http://www.odunpazari.bel.tr, 2017).

Belediyelerin kadınlara yönelik olarak gerçekleştirdikleri diğer faaliyetleri ise; okuma yazma bilmeyen kadınlar için okuma yazma kursları açmak, kadın kulüpleri

açarak buralarda her türlü sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunmak, kadınların sanatsal veya mesleki becerilerini geliştirmeleri için kurslar açmak, ayni veya nakdi yardımlarda bulunarak kadınların ihtiyaçlarını gidermeye çalışmak, aile yaşam merkezleri açmak (Çiçek, 2010: 102), bölgelerinde bulunan tüm anne adaylarına sağlık ocakları ile iş birliğinde bulunarak süt yardımı sağlamak (Genç, 2009: 65) şeklinde belirtmek mümkündür.

2.11.5. Yoksullara Yönelik Uygulamalar

1950'li yıllarda tarımda makineleşmenin sonucu olarak kırsal kesimde işsizlik artmaya başlamış ve bu durum işsiz kalan birey ve ailelerin kentlere göç etmelerine neden olmuştur. 1980 Askeri Darbesi'nin ardından ise ekonomide neo-liberal politikaların önem kazanmasıyla birlikte kırsaldaki yoksulluk bir bakıma kentin gecekondu kesimini oluşturmuştur. 1990'larda bunlara güvenlik nedeniyle yaşanan göçler de eklenmiş ve kent yoksulluğu kendisini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştır (Ören, 2013: 112-113). Kentlerdeki bu hızlı nüfus artışı, sosyal politika uygulamalarını çeşitlendirmiş ve sosyal yardımları da artırmıştır. Bu doğrultuda özellikle 1990'lı yılların ortalarından itibaren belediyeler, yoksul ve yardıma muhtaç durumdaki vatandaşlarına yönelik sosyal yardımlarında ciddi artışlara gitmek durumunda kalmışlardır (Akpınar vd., 2012: 23). Böylelikle bu kesimin de ihtiyaçlarını gidermeye çalışarak, yüzlerini güldürmeyi amaçlamışlardır.

Belediyelerin yoksul ve yardıma muhtaç kesimlere yönelik sosyal yardım ve hizmet uygulamaları; yiyecek, giyecek, yakacak, barınma yardımında bulunmak, bu kesimlerin çocuklarına eğitim yardımı sağlamak (Genç, 2009: 64), genel sağlık taraması ve evde bakım hizmeti sunmak, toplu nikâh ve toplu sünnet törenleri gibi organizasyonları gerçekleştirmek (Kesgin, 2012: 177), aşevleri kurarak sıcak yemek dağıtımı yapmak, nakdi yardımlar sağlamak, işsizlik sorununa çözüm üretmek adına hem açtıkları meslek kursları aracılığıyla bireylere meslek edindirmek hem de bölgelerindeki iş yerleri ile iletişime geçerek direkt istihdam alanı oluşturma noktasında çalışmalarda bulunmak (Uslu, 2011: 77), vatani görevini yapmakta olan askerlerden maddi durumu kötü olanların ailelerine yardım sağlamak (Kesgin, 2012: 178) şeklinde olmaktadır. Böylelikle belediyeler, vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını bile

karşılayamayacak kadar kötü duruma düşmesine engel olmakta, huzur ve refahı sağlamaya çalışmaktadırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI KAPSAMINDA ÜSKÜDAR BELEDİYESİ'NİN UYGULAMALARI

3.1. ÜSKÜDAR İLÇESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Üsküdar'ın coğrafi konumu ve demografik yapısı incelenerek, ilçe hakkında genel bilgiler bu çerçevede verilecektir.

3.1.1. Coğrafi Konumu

Üsküdar; tarihi yarımadanın karşısında, alabildiğine geniş bir İstanbul peyzajına açılan müstesna konumuyla, Asya topraklarının başladığı bir köprübaşıdır. Üsküdar, İstanbul'un Anadolu yakasının en eski ilçesidir. Kuzeyden Beykoz, kuzeydoğudan Ümraniye, doğudan Ataşehir, güneyden Kadıköy ilçeleri ve batıdan İstanbul Boğazı'yla çevrilidir. İstanbul Boğazı'na olan sahil uzunluğu 12 kilometredir (Üsküdar Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019: 16).

3.1.2. Demografik Yapısı

İlçenin nüfusu 1985 Genel Nüfus Sayımı'nda 490 bin 185 iken, 1988 yılında Ümraniye'nin ilçe olarak Üsküdar'dan ayrılması üzerine 395 bin 623'e düşmüştür. İlçenin nüfusu 2000 yılı nüfus sayımına göre 495 bin 118 iken, 2007 yılı nüfus sayımına göre 582 bin 666 olmuştur. 2008 yılına kadar 54 mahalleden oluşan Üsküdar, bazı mahallelerin birleştirilmesi ve Esatpaşa, Örnek ve Fetih Mahallelerinin Ataşehir ilçesine dahil edilmesiyle 33 mahalle olarak düzenlenmiştir. Bu gelişmelerin akabinde, 2008 yılı nüfus sayımına göre nüfus 524.889 olmuştur. 2009 yılı adrese dayalı nüfus sayımına göre ilçenin nüfusu 524 bin 379'dur. 2010 yılı adrese dayalı nüfus sayımına göre nüfus 526 bin 947 iken, 2011 yılında 532 bin 182, 2012 yılında 535 bin 916 ve 2013 yılında 534 bin 636 kişi olmuştur (Üsküdar Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019: 18).

Üsküdar ilçesinin Türkiye İstatistik Kurumu 2013 yılı eğitim durumu verilerine bakıldığında; okuma yazma bilmeyen kişi sayısı 9.502, hiç okula gitmediği halde okuma-yazma bilen kişi sayısı ise 66.580'dir. Verilere göre; ilkokul mezunu 80.589, ilköğretim mezunu 68.261, ortaokul veya dengi okul mezunu 24.801, lise veya dengi okul mezunu 116.395, yüksekokul veya fakülte mezunu 90.670, yüksek lisans mezunu 12.183, doktora mezunu 3.253 kişi vardır. 18.175 kişinin ise eğitim düzeyi bilinmemektedir (Üsküdar Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019: 21).

3.2. ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

Üsküdar Belediyesi 1984 yılında kurulmuştur. Belediye; başkan, başkan yardımcıları, belediye meclisi, belediye encümeni, iç denetçiler ve 28 müdürlükten oluşan teşkilat yapısı ile hizmet vermektedir (Üsküdar Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019: 18-43). Üsküdar Belediyesi personeli; memur, işçi ve sözleşmeli çalışanlardan oluşmaktadır. 2015 yılı itibariyle kurumda 485 memur, 43 işçi ve 36 sözleşmeli personel olmak üzere toplam 564 çalışan bulunmaktadır. Toplam personelin %86'sı memur, %8'i işçi ve %6'sı sözleşmeli personeldir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 30).

Tablo 3.1: Belediye Personeli Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	**Memur**	**İşçi**	**Sözleşmeli**	**Toplam**
Kadın	147	2	6	155
Erkek	338	41	30	403
Toplam	485	43	36	564

Kaynak: Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 31.

Tablo 3.2: Belediye Personeli Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	**Oran %**
İlköğretim	8
Lise	35
Ön Lisans	11
Lisans	40
Yüksek Lisans	6

Kaynak: Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 31.

Tablo 3.1 ve tablo 3.2'deki veriler doğrultusunda; belediyede çalışan personelin ağırlıklı olarak lise ve lisans mezunlarından oluştuğu ve erkek personel sayısının kadın personel sayısından daha fazla olduğu görülmektedir.

3.2.1. Üsküdar Belediyesi'nin Misyonu ve Vizyonu

Üsküdar Belediyesi 2015-2019 dönemini kapsayan stratejik planında misyonunu; "Tarih ve kültür şehri Üsküdar'daki tüm paydaşlarımıza; kaliteli, şeffaf,

verimli ve etkin belediyecilik hizmetlerini, katılımcı bir yerel yönetim anlayışı ile sunarak; Üsküdarlıların ekonomik ve sosyal refah seviyesini yükseltmek'' şeklinde tanımlamıştır. (Üsküdar Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019: 57).

Vizyonunu ise "Tarih ve kültür şehri Üsküdar'ı yerel yönetimde lider, cazibe merkezi bir şehir haline getirmek'' olarak belirtmiştir (Üsküdar Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019: 59).

3.2.2. Üsküdar Belediyesi'nde Sosyal Belediyecilik Anlayışı

Üsküdar Belediyesi 2015-2019 dönemini kapsayan stratejik planında temel değerlerini belirtirken "Sosyal belediyecilik anlayışı ile pozitif farkındalık sağlamak'' vurgusu da yapmış ve sosyal belediyeciliğin önemine değinmiştir (Üsküdar Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019: 61).

Ayrıca stratejik planda; "Maddi, manevi ve fiziksel anlamda imkânları kısıtlı olan ve/veya desteğe ihtiyaç duyan kesimlerin refah seviyesini yükseltecek sosyal hizmetler üretmek ve sunmak'' şeklinde bir stratejik hedefe de yer verilmiş ve bu hedefe ulaştıracak stratejiler şu şekilde belirtilmiştir (Üsküdar Belediyesi Stratejik Planı, 2015-2019: 71-72):

- 0-16 yaş arası özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri verilerek, sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almalarını sağlamak,
- Engellilik konusunda bilinçlendirme eğitimleri, engellilerin koordinasyonu ve toplumla bütünleşmeleri için çalışmalar yapmak,
- Hasta ve yaşlılara yönelik kişisel bakım hizmeti sunumlarına artan kaliteyle devam etmek,
- Zor şartlar altında bulunan çocuklara sahip çıkılarak, topluma kazandırılmalarına yönelik çalışmalar yapmak,
- Sokak çocukları ve madde bağımlılarıyla ilgili olarak, yetkili ve görevli kurumlarla ortak hizmet projeleri geliştirilip uygulamak,
- Ramazan ayında gerçekleştirilen iftar ve sahur organizasyonları ile sıcak yemek dağıtımı faaliyetlerini artan sayı ve kalite ile sürdürmek,

- Kadın konuk evi ile dezavantajlı kadınlara yasaların öngördüğü sınırlar içerisinde sağlıklı ve güvenli yaşam koşulları sunmak,
- Kadınların el emeğinin gelire dönüştürülmesi amacıyla gerçekleştirilen KÜP (Kadın El Ürünleri Pazar Yerleri) Projesi çalışmalarını yaygınlaştırmak,
- Kısıtlı imkânlara sahip ailelere Destek Kart uygulaması ile yardımlar yapmak,
- Hasta, engelli ve yaşlı vatandaşlara yönelik olarak sunulan evde sağlık hizmetini artan kalite ile devam ettirmek,
- Engelli vatandaşlara ihtiyaçları doğrultusunda medikal malzeme yardımları yapmak.

3.3. ÜSKÜDAR BELEDİYESİ'NİN DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK BAŞLICA SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI

Üsküdar Belediyesi'nin ilçe sınırları içerisinde yaşayan engellilere, yaşlılara, çocuk ve gençlere, kadınlara, yoksullara yönelik olarak yürütmekte olduğu ve süreklilik arz eden başlıca sosyal belediyecilik hizmetleri incelenecektir.

3.3.1. Engellilere Yönelik Uygulamalar

Üsküdar Belediyesi'nin engellilere yönelik uygulamaları Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ne bağlı olan Özel Eğitim Birimi, Rehabilitasyon Birimi, Engelliler Koordinasyon Birimi ve Evde Sağlık Birimi'nin hizmetleri çerçevesinde incelenecektir. Ayrıca Tebessüm Kahvesi Projesi'ne de değinilecektir.

3.3.1.1. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

Üsküdar Belediyesi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, sosyal belediyecilik anlayışı ile 2004 yılında kurulmuştur. Merkez, engelli bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi, onların birilerine bağlı olarak yaşamamaları için gerekli desteği sağlamayı, her alanda kendilerini geliştirmelerine fırsat vermeyi, yaşlı bireylerin bakımına yönelik hizmetleri sunmayı ve sorunları olan bireylere psikolojik yönden desteklenmeleri için danışmanlık hizmeti vermeyi amaçlamaktadır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014: 300).

Merkez aşağıdaki birimler ile hizmetlerini sürdürmektedir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014: 300):

- Özel Eğitim Birimi
- Rehabilitasyon Birimi
- Engelliler Koordinasyon Birimi
- Evde Sağlık Birimi
- Yaşlılar Koordinasyon Birimi
- Psikolojik Danışmanlık Birimi
- Yeni Doğan Bebek Tebrik Birimi

Görüldüğü üzere; Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, yalnızca engelli bireylere yönelik faaliyetler gerçekleştirmemektedir. Ancak hizmet birimlerinin çoğu engellilere yönelik olduğu için, engellilere yönelik uygulamalar başlığı altında değerlendirilmesi daha uygun görülmüştür. Yaşlılar Koordinasyon Birimi'ne ise yaşlılara yönelik uygulamalar başlığı altında yer verilecektir.

3.3.1.1.1. Özel Eğitim Birimi

Özel Eğitim Birimi'nde engelli bireylerin; duygusal, bilişsel, akademik, psiko-motor, öz bakım, sosyal beceri ve sosyal uyum açısından gelişimine katkı sağlayan programlar uygulanmaktadır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015).

Birimde hizmet verilen özel eğitim alanları şunlardır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015):

- Mental Retardasyon
- Özel Öğrenme Güçlüğü
- Fiziksel Engel
- Otizm
- Asperger Sendromu
- Rett Sendromu

- Dezintegrative Bozukluk
- Atipik Otizm
- William Sendromu
- Down Sendromu
- Fenilketonüri
- Öğrenme Bozuklukları
- Okuma Bozukluğu
- Yaygın Gelişimsel Bozukluklar
- Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Tablo 3.3: 2013-2015 Yılları Arası Özel Eğitim Birimi'nde Öğrenim Gören Öğrenci İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
Kurumda Öğrenim Gören Öğrenci Sayısı	678	72	55	805
Verilen Özel Eğitim Seansı (Saat)	1.366	875	1.684	3.925

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Tablo 3.3'deki verilere göre; Üsküdar Belediyesi 2013-2015 yıllarını kapsayan 3 yıllık sürede toplam 805 öğrenciye 3.925 saat özel eğitim seansı hizmeti vermiştir.

3.3.1.1.2. Rehabilitasyon Birimi

Rehabilitasyon Birimi'nde, özel olarak yetiştirilmiş personel ve geliştirilmiş eğitim programları ile engelli bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda uygulamalar sürdürülmektedir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 287).

Bu çerçevede verilen fizyoterapi eğitimi ile engelli bireylerin; kas kuvveti, koordinasyon ve denge, eklem hareketi, duyu-algı, el becerileri ile ince ve kaba motor

becerileri değerlendirilmektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda; atel, yürüteç, ayakkabı seçimi, gece splinti gibi sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimlerini destekleyici yardımcı cihazlar tavsiye ve temin edilmektedir (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015). Böylelikle engelli bireylerin yaşam kalitesi artırılmaya çalışılmaktadır.

Tablo 3.4: 2013-2015 Yılları Arası Fizik Tedavi Eğitimi Verilen Engelli İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
Kurumda Fizik Tedavi Eğitimi Verilen Engelli Sayısı	488	52	53	593
Verilen Fizik Tedavi Seansı (Saat)	1.508	1.273	1.575	4.356

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Verilen sportif rehabilitasyon eğitimi ile ise engelli bireylerin; fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimleri desteklenmektedir. Yapılan uygulamalarla birlikte engellilere grup halinde ortak hareket etme, yardımlaşma ve paylaşma gibi özellikler öğretilmekte, ayrıca kendilerine olan güvenlerinin artırılması sağlanmaya çalışılmaktadır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015).

Tablo 3.5: 2013-2015 Yılları Arası Spor Eğitimi Verilen Engelli İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
Kurumda Spor Eğitimi Verilen Engelli Sayısı	-	102	135	237 (2013 yılı hariç)
Verilen Spor Eğitimi Seansı (Saat)	1.680	1.132	3.512	6.324

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Kurumdan fizik tedavi ve spor eğitimi alan engelli bireylere ilişkin bilgiler içeren tablo 3.4 ve tablo 3.5'deki veriler incelendiğinde; 2013-2015 yılları arasında

toplam 593 engelli bireye 4.356 saat fizik tedavi eğitimi verildiği ve yine söz konusu yıllar arasında engelli bireylere 6.324 saat spor eğitimi verildiği göze çarpmaktadır.

Tablo 3.5'te yer alan 2013 yılına ait spor eğitimi verilen engelli sayısı verilerine ulaşılamadığından dolayı tabloda yer verilmemiş ve toplam sayı 2014 ile 2015 yılı verileri üzerinden değerlendirilmiştir.

3.3.1.1.3. Engelliler Koordinasyon Birimi

Üsküdar Belediyesi, Üsküdar'da yaşayan her tür engel grubundaki vatandaşın, yaşam kalitesini artırmayı ve sosyal yaşama katılımını hedeflemektedir. Bu amaçla fiziksel ve psiko-sosyal yapılarının toplumda serbestçe gelişmesine uygun ortam oluşturmaya, mesleki eğitimlerle onların iş gücü piyasasına katılmalarını sağlamaya ve çeşitli desteklerle onların yarınlarını güvence altına almaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 288).

Bu doğrultuda doktor, hemşire, özel pedagoglar, sosyal hizmet uzmanları, meslek danışmanları ve diğer uzman görevliler eşliğinde; tıbbi muayeneler, meslek öğrenimi, kültür sanat programları, gezi eğlence programları, ulaşım hizmetleri ve Üsküdar İstihdam Merkezi (ÜSİM) ile iş birliği yapılarak iş bulma imkânı sağlanmaktadır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015).

2013-2015 yılları arasında hasta ve engelli vatandaşlara yapılan medikal yardımlar şu şekildedir (Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları):

- **Hasta bezi:** 2013 yılında 914 hastaya 260.255 adet, 2014 yılında 760 hastaya 8.400 adet, 2015 yılında 375 hastaya 380.106 adet hasta bezi yardımı yapılmıştır.
- **Ulaşım hizmeti**: 2013 yılında 984 engelli vatandaşın çeşitli kurum ve hastanelere ulaşımı için 79.530 defa araç temin edilmiştir. 2014 yılında 170 engelli vatandaşın çeşitli kurum ve hastanelere ulaşımı için 1.238 defa araç temin edilmiştir. 2015 yılında ise 90 engelli vatandaşın çeşitli kurum ve hastanelere ulaşımı için 1.044 defa araç temin edilmiştir.
- **Tekerlekli sandalye:** 2013 yılında 214 adet, 2014 yılında 270 adet, 2015 yılında 269 adet tekerlekli sandalye ihtiyaç sahiplerine verilmiştir.

- **Akülü tekerlekli sandalye:** 2013 yılında 19, 2014 yılında 55, 2015 yılında 21 ihtiyaç sahibi engelli vatandaşa akülü sandalye verilmiştir.
- **Evde kuaför hizmeti:** 2013 yılında kuruma kayıtlı olan 127 yatalak hastaya 561 adet, 2014 yılında kuruma kayıtlı olan 242 yatalak hastaya 1.500 adet ve 2015 yılında ise kuruma kayıtlı olan 120 yatalak hastaya 1.500 adet evde kuaför hizmeti verilmiştir.
- **Islak mendil:** 2013 yılında 162 hastaya 2.272 paket, 2014 yılında 161 hastaya 5.960 paket, 2015 yılında 151 hastaya 2612 paket büyük boy ıslak mendil temin edilmiştir.
- **Danışmanlık hizmeti:** 2013 yılında 196 engelli vatandaşa 3.940 dakika, 2014 yılında 1.871 engelli vatandaşa 37.840 dakika, 2015 yılında ise 1.871 engelli vatandaşa 5.613 saat danışmanlık hizmeti verilmiştir.
- 2013 yılında 65 yatalak hastaya 65 adet hasta karyolası, hasta yatağı, havalı yatak, yatak koruyucu verilmişken; 2014 yılında 145 yatalak hastaya 155 adet hasta karyolası, hasta yatağı, havalı yatak, yatak koruyucu verilmiştir. 2015 yılında ise 145 yatalak hastaya 78 adet hasta karyolası, 95 adet hasta yatağı, 95 adet havalı yatak ve 165 adet yatak koruyucu verilmiştir.
- 2013 yılında ihtiyaç sahibi 16 aileye puset verilmiştir. 2014 yılında 16 yatalak hastaya sağlık sarf malzeme yardımı yapılmıştır. Yine 2014 yılında 83 hastaya 175 adet kanedyen, koltuk değneği, ama bastonu, puset, wolker vb. medikal malzeme yardımı yapılmıştır. 2015 yılında 108 hasta için 14 kanedyen, 23 koltuk değneği, 3 puset, 23 wolker gibi medikal malzeme temin edilmiştir.

3.3.1.1.4. Evde Sağlık Birimi

Evde Sağlık Birimi, Üsküdar'da ikamet etmekte olan engelli, hasta, yaşlı, yoksul ve kimsesiz bireylerin sağlığını koruyup, gözetmek amacıyla kurulmuştur (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 287). Dolayısıyla birim yalnızca engelliler kapsamında hizmet vermemektedir. Ancak birimin daha çok dışarı çıkmalarında bir engeli bulunan vatandaşlara yönelik hizmet sunması nedeniyle, engellilere yönelik uygulamalar başlığı altında değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Birimin sunmakta olduğu hizmetler şunlardır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015):

- Ambulans ile yatalak hasta nakil hizmeti
- Evde hemşirelik hizmeti (reçeteli hastalara enjeksiyon, serum, pansuman vb. hizmetler)
- Evde doktor muayenesi (evde genel muayene)
- Evde hasta bakıcılık hizmeti (kendi imkânlarıyla bedensel temizlenme imkânı olmayan hastalara)
- Cenaze hizmeti (Üsküdar sınırları içerisinde evde vefat eden kişilerin ölüm belgesini vermek)

Tablo 3.6: 2013-2015 Yılları Arası Evde Sağlık Hizmeti Verilen Kişi İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
Verilen Ambulans Hizmeti Sayısı	3.567	6.847	8.253	18.667
Evde Verilen Hemşirelik Hizmeti Sayısı	694	3.149	6.618	10.461
Evde Verilen Doktor Hizmeti Sayısı	163	291	336	790
Verilen Ölüm Belgesi Sayısı	282	946	984	2.212

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Ayrıca 2013 yılında 6 kişiye evde hasta bakıcılık hizmeti verilmiştir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2013: 275).

Tablo 3.6'daki veriler incelendiğinde; 2013-2015 yılları arasında toplam 18.667 hastaya ambulans hizmeti, 10.461 hastaya evde hemşirelik hizmeti, 790 hastaya evde doktor hizmeti sunulduğu ve ilçede vefat eden 2.212 vatandaşa ölüm belgesi verildiği anlaşılmaktadır.

3.3.1.2. Tebessüm Kahvesi

Tebessüm Kahvesi, Üsküdar Belediyesi'nin dünyanın dört bir yanında saygı gören sosyal sorumluluk projesidir. 21 Mart 2016'da, Burhan Felek Köşkü'nün bahçesinde hizmete açılmıştır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2017).

Projenin amacı; Down Sendromlu bireylere kendi özgün becerilerini en iyi şekilde sergileyerek başarıya ulaşabilecekleri bir çalışma ortamı sunmak ve gerekli tecrübeleri edinen gençlerin, benzer işletmelerde istihdam edilmelerini sağlamaktır. Ayrıca bu projeyle birlikte, toplumdaki bireyler de Down Sendromlu bireyleri tanıyacak, eğitim ve destekle gelişimlerine tanık olmuş olacaklardır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2017).

Tebessüm Kahvesi; her sabah 08.00'da hizmete açılmakta ve akşam 20.00'a kadar misafirlerini ağırlamaktadır. Down Sendromlu gençler burada 5'er kişilik 2 grup halinde vardiyalı olarak çalışmaktadırlar. Projede, 25-36 yaş aralığındaki 10 Down Sendromlu gence, 10 ay boyunca eğitim verilmektedir. Gençler bu süreçte günde 6 saat çalışmakta ve proje sonunda; sosyal iletişim becerilerini geliştirip, iş alanında edinmiş oldukları deneyimlerle gerek Üsküdar Belediyesi'ne ait işletmelerde gerekse özel sektörde daha kolay iş sahibi olabilmektedirler (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2017).

Üsküdar Belediyesi de onların sosyal hayata dahil olmaları için attığı bu adımı desteksiz bırakmayarak; Down Sendromlu gençlere rehberlik etmek, onları desteklemek ve bu organizasyonu yürütmek için İdari İşler adı altında; özel eğitim öğretmeni, işletme müdürü, yardımcı personeller ve kasiyerle birlikte yanlarında olmaktadır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2017).

Tebessüm Kahvesi Projesi ile Down Sendromlu gençler (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2017);

- Kişisel bakımlarını ve temel ihtiyaçlarını tek başına giderme,
- Tek başına toplu taşıma aracı kullanma,
- Gündemi takip etme,
- Sosyal ilişkiler kurma ve geliştirme,
- Zaman ve para kavramını öğrenme,

- Özgüvenlerini geliştirme,
- Eğitim süreçlerinde sosyal gelişim göstererek doğru iletişim kurmayı öğrenme ve cümle kurmaya başlama gibi kazanımlar elde ederlerken;

Toplumdaki bireyler ise (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2017);

- Down Sendromluları tanıma,
- Down Sendromlularla iletişim kurma,
- Down Sendromlularla sohbet ederek kendilerini ifade etmelerine yardımcı olma,
- Down Sendromlulara karşı var olan önyargılarını yıkma,
- Down Sendromluların da toplumun birer parçası olduğu bilincine varma gibi kazanımlar elde etmişlerdir.

Bu bağlamda Tebessüm Kahvesi hem farkındalık yaratma hem de Down Sendromlu gençlere istihdam alanı oluşturarak, onları topluma kazandırma adına oldukça başarılı ve takdir edilmesi gereken örnek bir projedir.

3.3.2. Yaşlılara Yönelik Uygulamalar

Üsküdar Belediyesi'nin yaşlılara yönelik uygulamaları İkinci Bahar Kahvesi ve Yaşlılar Koordinasyon Birimi'nin hizmetleri çerçevesinde incelenecektir.

3.3.2.1. İkinci Bahar Kahvesi

Üsküdar Belediyesi'nin 60 yaş üzerindeki yaşlılar için özel olarak düzenlediği İkinci Bahar Kahvesi 2015 yılında hizmete açılmıştır (www.uskudar.bel.tr, 2017). Üsküdar Belediyesi ve Emekliler Derneği'nin iş birliğiyle hizmete açılan İkinci Bahar Kahvesi'nde vatandaşların boş zamanlarını değerlendirebilmesi, sosyal ve kültürel etkinliklere katılabilmesi amacıyla tüm hizmetler ücretsiz olarak sunulmaktadır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2016).

İkinci Bahar Kahvesi'nde emekli ve yaşlı vatandaşlar hem eğlenerek, birbirleriyle sohbet ederek hoşça vakit geçirmekte hem de düzenlenen çeşitli etkinlik, sağlık seminerleri vb. programlarla bilinçlendirilmektedirler.

3.3.2.2. Yaşlılar Koordinasyon Birimi

Bu birim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ne bağlı olarak hizmetlerini yürütmektedir.

Üsküdar Belediyesi Yaşlılar Koordinasyon Birimi, yaşlıların ev ortamlarında desteklenmeleri ve toplumdan soyutlanmadan yaşamlarını devam ettirmelerini sağlamak amacıyla kurulmuştur (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2013: 277). Bu birimin faaliyetleri yaşlıları yaşama bağlama, onları boşluğa, umutsuzluğa ve çaresizliğe düşmekten kurtarmaya yönelik çalışmalardır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 288).

Birimin hizmetleri şu şekildedir (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015):

- Muhtaç durumdaki yaşlılar için ayni ve nakdi yardımlar sağlamak,
- Ziyaretlerle veya telefon açarak onlara hatırlandıklarını hissettirmek,
- Psikolojik destek sağlamak,
- Ev işlerini yapmada yetersiz olanlara ev temizliği hizmeti sunmak,
- Sağlık sorunları olanları sağlık kurumlarına yönlendirmek,
- Farklı temalarda etkinlikler ve geziler düzenlemek.

3.3.3. Çocuk ve Gençlere Yönelik Uygulamalar

Üsküdar Belediyesi'nin çocuk ve gençlere yönelik uygulamaları Çocuk Eğitim Merkezi, Üsküdar Gençlik ve Eğitim Merkezi'ne bağlı olan Üsküdar Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri, Üsküdar Çocuk Üniversitesi, Üsküdar Gençlik Akademisi, Üsküdar Gençlik Merkezi, Üsküdar Genç Enderun, Üsküdar Robot ve Teknoloji Araştırmaları Merkezi, Yedi Güzel Adam ve Öncüler Kütüphanesi, Üsküdar Fikir Sanat Merkezi, Üsküdar Bilim ve Gözlem Evi kurumlarının hizmetleri çerçevesinde incelenecektir. Ayrıca Üsküdar İstihdam Merkezi'nin hizmetlerine de değinilecektir.

3.3.3.1. Çocuk Eğitim Merkezi

Üsküdar Belediyesi Çocuk Eğitim Merkezi; Üsküdar'da ikamet eden 7-14 yaş grubundaki çalışan/çalıştıran ve eğitime devam etmeyen ilköğretim ve lise çağındaki

çocukları kötü alışkanlıklar kazanabilecekleri riskli ortamlardan uzak tutmak, eğitime devam sağlanarak fiziksel ve zihinsel gelişimlerine yardımcı olmak ve meslek edindirmek amacıyla 5 Temmuz 2010 tarihinde hizmet vermeye başlamıştır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2013: 279). Merkezde çocuklara kavram dersleri, etüt, psikolojik danışmanlık, rehberlik, spor vb. hizmetler sunulmaktayken, çocukların ailelerine yönelik olarak da eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilmektedir (www.uskudar.bel.tr, 2017). Böylelikle risk grubundaki bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığı korunmaya çalışılmakta ve geleceğe güvenle bakan, eğitimli ve yetenekli nesiller yetiştirmek istenmektedir.

3.3.3.2. Üsküdar Gençlik ve Eğitim Merkezleri (ÜSGEM)

Üsküdar Belediyesi, ilçe sınırları içerisinde eğitim gören çocuk ve gençlere yönelik olarak Kütüphane Müdürlüğü'ne bağlı Üsküdar Gençlik ve Eğitim Merkezleri "ÜSGEM'' çatısı altında eğitim ve gençlik çalışmaları yürütmektedir (www.usgem.org, 2017).

ÜSGEM; çocuk ve gençlerin eğitim, kültür, sanat, edebiyat ve spor alanlarındaki bilgi, yenilik ve hedeflere daha kolay bir şekilde, güvenli ve huzurlu bir ortamda ulaşmalarını temin etmek, milli ve manevi değerlerine bağlı, ahlaklı, ailesine, topluma ve insanlığa faydalı, azimli ve cesur bireyler yetiştirmek amacıyla hizmet vermektedir (www.usgem.org, 2017).

ÜSGEM çatısı altında şu kurumlar bulunmaktadır (www.usgem.org, 2017):

- Üsküdar Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri
- Üsküdar Çocuk Üniversitesi
- Üsküdar Gençlik Akademisi
- Üsküdar Gençlik Merkezi
- Üsküdar Genç Enderun
- Üsküdar Robot ve Teknoloji Araştırmaları Merkezi (ÜROTAM)
- Yedi Güzel Adam ve Öncüler Kütüphanesi
- Üsküdar Fikir Sanat Merkezi

- Üsküdar Bilim Merkezi ve Gözlem Evi

3.3.3.2.1. Üsküdar Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri

Bilgi Evleri Projesi; 2005 yılından itibaren yerel yönetimler tarafından, bilgisayar sınıfı ve kütüphaneden oluşan bir yapı ile hayata geçirilmiş ve zamanla bu yapıya etüt sınıfları ve sosyal amaçlı diğer birimler eklenerek özgün bir hizmet modeli ortaya çıkarılmıştır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014: 188).

Üsküdar Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri, toplam 12 şubesi ile geleceğin teminatı olan ilkokul ve ortaokul öğrencilerine eğitim desteği veren, sayısız etkinliğin ve çok sayıda projenin bünyesinde hayata geçirildiği hizmet birimleridir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 183).

Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri'nde ilkokul ve ortaokul öğrencilerine yönelik olarak (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 183);

- **Eğitimlerine destek için;** okul takviye dersleri, etütler, kitap okuma faaliyetleri, bilge yazarlar, bir dil bir insan, hızlı okuma ve hafıza teknikleri, akıl oyunları, deha okulu, zekâ okulu, mental aritmetik,
- **Ruhen ve bedenen sağlıklı bireyler olabilmeleri için;** eğitimden kültüre, sanattan spora çeşitli atölye ve kulüp faaliyetleri, sohbet ve seminerler,
- **Milli ve manevi değerlerini kazanmaları ve gelecek ufkuna sahip olmaları için;** Genç Enderun Projesi başta olmak üzere; değerler eğitimi, şahsiyet okulu ve kişisel gelişim eğitimleri,
- **Sosyal alanlarda kendilerini fark etmeleri ve gelişmelerini sağlamak için;** eğitsel ve kültürel geziler, yarışmalar, münazaralar, izcilik eğitimi ve kamplar,
- **Öğrenirken eğlenmeleri için;** maharetli eller, eğitici drama, masal bahçesi, kitap kafe, oyuncağım matematik, sahnede sen ve fen, sinema, geleneksel çocuk oyunları,
- **Bilim ve teknolojiyi faydaya dönüştürmek için;** bilişim teknolojileri, bilim atölyesi, bilişim dergisi, robot ve astronomi eğitimleri ve bunlar gibi birçok eğitim ve etkinlikler düzenlenmektedir.

Tablo 3.7: 2013-2015 Yılları Arası Bilgi Evi ve Çocuk Akademisi İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**
Bilgi Evi ve Çocuk Akademisi Sayısı	15	13	12
Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri'nden Faydalanan Öğrenci Sayısı	19.000	12.000	18.518

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Tablo 3.7'deki veriler incelendiğinde; 2013 yılında 15 olan Bilgi Evi ve Çocuk Akademisi sayısının 2014 yılında 13'e, 2015 yılında ise 12'ye düştüğü görülmektedir. Ayrıca her yıl binlerce çocuğun Bilgi Evleri ve Çocuk Akademileri'nden faydalandığı anlaşılmaktadır.

3.3.3.2.2. Üsküdar Çocuk Üniversitesi

Üsküdar Çocuk Üniversitesi; 2012 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Üsküdar Belediyesi'nin iş birliğinde kurulan bir sosyal sorumluluk projesidir. Aynı zamanda Türkiye'de ilk kez YÖK onayıyla kurulan çocuk üniversitesi olma özelliğini taşımaktadır. Üsküdar Çocuk Üniversitesi, öğrencilere ders dışı serbest zamanlarında, uzun soluklu bir süreçte ücretsiz eğitim desteği veren uygulamalı bir eğitim destek birimidir (www.usgem.org, 2017).

Bu proje, Üsküdar'da ikamet eden veya Üsküdar'da eğitim gören üstün potansiyelli çocuklara, üniversite ile etkileşim içerisinde; bilimsel ve eleştirel düşünme, sorgulama, sorun çözme gibi temel yaşam becerilerini kazandırmayı ve zekâ seviyeleri, yetenek ve ilgileri doğrultusunda gelişimlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır (www.usgem.org, 2017).

Zekâ ve yetenek testleri uygulanarak seçilen öğrenciler; geleceğe hazırlanırken milli ve manevi değerleri özümseyerek ülkelerine ve insanlığa faydalı bireyler olma yolunda planlı ve disiplinli bir şekilde 4 yıl süren eğitim programından geçmektedirler (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014: 189).

Dünyanın en gelişmiş ülke ve uygulamaları incelenerek, modern bir eğitim müfredatı oluşturulmuş olan Üsküdar Çocuk Üniversitesi, nitelikli eğitim kadrosuyla 2012 yılından itibaren, ülkenin kalkınması ve ilerlemesi açısından önem taşıyan üstün

yetenekli çocuk ve ailelerine yönelik eğitim, danışmanlık ve rehberlik hizmeti sağlamaktadır (www.usgem.org, 2017).

Tablo 3.8: 2013-2015 Yılları Arası Çocuk Üniversitesi'ne Kayıtlı Öğrenci İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**
Çocuk Üniversitesi'ne Kayıtlı Öğrenci Sayısı	600	900	1.680

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2015 Faaliyet Raporu.

Tablo 3.8'deki veriler ışığında; Çocuk Üniversitesi'ne kayıtlı olup hizmet alan öğrenci sayısının her yıl arttığı söylenilebilmektedir.

3.3.3.2.3. Üsküdar Gençlik Akademisi

Üsküdar Gençlik Akademisi; lise eğitimi alan gençlerin kimlik ve kişilik gelişimlerine yönelik hizmetler üretmeyi, yetenek ve ilgileri doğrultusunda faaliyetler gerçekleştirerek, onları hayata hazırlamayı amaçlamaktadır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014: 190). Bu amaca yönelik olarak 13 Aralık 2014 tarihinde hizmete açılmıştır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2016).

Üsküdar Gençlik Akademisi'nde alanında uzman eğitimciler tarafından üniversite hazırlık ve okula destek dersleri verilmektedir. Üniversite Hazırlık ve Okula Destek Programı kapsamında 2.400 lise öğrencisi eğitim görmektedir. Aynı zamanda 37 farklı atölye çalışmasıyla 800 öğrenci de kişisel gelişimlerine fayda sağlayacak eğitimleri almaktadır. Gençlere sosyal ve kültürel faaliyetler, sinema, konser, paintball gibi hizmetler de sunulmakta ve böylelikle hoş zaman geçirmeleri sağlanmaktadır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014: 190).

3.3.3.2.4. Üsküdar Gençlik Merkezi

Üsküdar Gençlik Merkezi 2011 yılı itibariyle; üniversite ve lise öğrenimi gören gençlerin sanatsal, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler çerçevesinde boş zamanlarının ilgi, arzu ve becerileri yönünde değerlendirilmesine imkân tanıyarak, topluma aktif fertler olarak katılmalarını sağlayan, gençleri kötü alışkanlıklardan kurtarmaya ve

muhafaza etmeye yönelik çalışmalar yürüten bir sosyal merkez olarak hizmete açılmıştır (www.usgem.org, 2017).

Üsküdar Gençlik Merkezi, diğer gençlik merkezleri, resmi kurumlar ve sivil toplum örgütleri ile birlikte projeler üreterek, il ve ilçe düzeyinde eğitim ve sosyal içerikli çalışmalar yürütmektedir (www.usgem.org, 2017).

32 farklı atölye ile eğitimlerine devam eden Üsküdar Gençlik Merkezi'nde spor ve kulüp faaliyetleri de gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda merkezde üniversite eğitimi almakta olan gençlere eğitim, kültür, sanat ve spor desteği yanında barınma ihtiyaçları için kira ve eşya yardımı da yapılmaktadır (www.usgem.org, 2017).

Anlaşıldığı üzere; Üsküdar Belediyesi genç vatandaşlarını önemsemekte ve onlara bütçesi dahilinde her türlü maddi ve manevi desteği sağlayarak, yanlarında olduklarını hissettirmeye çalışmaktadır.

3.3.3.2.5. Üsküdar Genç Enderun

Genç Enderun, kültürel ve manevi değerlere sahip fikir adamları yetiştirme projesidir. Gelecekte kitleleri peşinden sürükleyebilecek ve yönetebilecek potansiyeldeki fikir adamlarını, çocuk ve genç yaşta tespit ederek özel olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 183).

Genç Enderun Projesi 7 yaş ile 25 yaş arası olmak üzere sistemleştirilmiştir. Bu sistem üç aşamalıdır. Birinci aşama 7-14 yaş grubunu, ikinci aşama 15-19 yaş grubunu, üçüncü aşama ise 20-25 yaş grubunu kapsamaktadır (www.usgem.org, 2017).

Genç Enderun Projesi'nin 7-14 yaş grubunu içeren birinci aşamasında öğrenciler, öğretmen-öğrenci ilişkisi içerisinde temel ilmi alanlarda ciddi bir eğitimden geçmektedirler (www.usgem.org, 2017).

Projenin 15-19 yaş grubunu oluşturan ikinci aşamasında öğrenciler, haftalık kitaplar üzerinden alanında uzman akademisyenler ile münazara ve müzakere programları gerçekleştirmektedirler (www.usgem.org, 2017).

Projenin üçüncü aşamasındaki 20-25 yaş grubu öğrenciler ise ilmi alanlarda aldıkları eğitimler sonucunda ciddi bir birikim ve donanımla seçtikleri alanlarda

uzmanlaşmaya başlayarak, kitlelere etki edecek projeler üretmeye ve uygulamaya başlamaktadırlar (www.usgem.org, 2017).

Üsküdar Belediyesi, bu uygulaması ile birlikte ileride çok iyi projeler üretip, insanlığa faydalı olabilecek çocuk ve gençlerin yeteneklerini erkenden görmelerini sağlayarak, bir nevi onların içlerindeki cevheri ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda proje oldukça önem arz etmektedir.

3.3.3.2.6. Üsküdar Robot ve Teknoloji Araştırmaları Merkezi (ÜROTAM)

ÜROTAM, tüm gençlere kapısını açan ilk araştırma merkezi olma özelliğine sahiptir. Lise ve üniversite öğrencilerine faaliyet alanı sağlamaktadır. ÜROTAM, teknoloji ve robotik alt sistemlerinin tasarım, üretim ve uygulamalarını teşvik etmek; çeşitli uzman disiplin alanlarında kazanılmış olan bilgi ve becerileri takım çalışması ve ruhu içerisinde aktarmayı sağlamak amacıyla kurulmuş bir merkezdir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014: 191).

Bu merkezde Ar-Ge gezilerinden eğitim faaliyetlerine, seminer ve panellerden Avrupa Birliği projelerine kadar birçok etkinlik gerçekleştirilmektedir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2014: 191).

ÜROTAM, teknoloji ve yeniliklere hakim, bilgili ve takım ruhunu benimsemiş bir toplum yetiştirmek adına faydalı bir merkezdir.

3.3.3.2.7. Yedi Güzel Adam ve Öncüler Kütüphanesi

Bu kütüphane, Yedi Güzel Adam ve Öncüler olarak tespit edilen düşünür ve edebiyatçıların eserlerini tanıtmak, genç yaşlı herkese okumayı sevdirmek amacıyla açılmış bulunmaktadır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 183).

Kütüphanede gerçekleştirilen başlıca atölyeler; kitaplı atölyeler, kitaplı kısa film atölyesi, kitaplı tasarım atölyesi, kitaplı karikatür atölyesi ve kitaplı Osmanlı atölyesidir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 183).

Toplumu değiştirecek olan en önemli şeylerden birinin eğitim olduğu ve bunu sağlamanın yolunun da kitaplardan geçtiği düşünüldüğünde, kütüphane açmanın faydası yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Üsküdar Belediyesi tarafından açılmış olan bu kütüphanenin, hem geçmişimizin öğretilmesi hem de kitap okuma

alışkanlığının kazandırılması yönünde önem arz eden bir çalışma olduğu söylenilebilmektedir.

3.3.3.2.8. Üsküdar Fikir Sanat Merkezi

2015 yılında faaliyetlerine başlayan Üsküdar Fikir Sanat Merkezi, nitelikli bilginin üretimi ve yaygınlaştırılması için özellikle sanat ve sosyal bilimler alanında akademik çalışmalar yapmayı amaçlayan bir kuruluştur. Çalışmalarını Altunizade'deki Burhan Felek Köşkü'nde sürdürmektedir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 183).

Lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine yönelik seminer ve atölye çalışmaları; sanatın ve sosyal bilimlerin farklı alanlarıyla ilgili sempozyum, panel, konferans ve yayıncılık faaliyetleri; öğrenci ve araştırmacılar için değişim programları Üsküdar Fikir Sanat Merkezi'nin belirleyici çalışmalarını oluşturmaktadır. Ayrıca Osmanlı Türkçesi kursları, akademisyenler için yabancı dil kursu, hukuk atölyesi, sertifika programları gibi çalışmalar da yürütülmektedir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 183).

3.3.3.2.9. Üsküdar Bilim Merkezi ve Gözlem Evi

Bilim merkezleri; her yaştan farklı bilgi birikimine sahip insanları bilimle buluşturmak, bilgiyi kaynağından öğrenmelerini ve gerçek bir bilim insanı gibi incelemeler yapabilmelerini sağlamak amacıyla tasarlanan deneysel ve uygulamalı yerlerdir (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2017).

Üsküdar Ünalan'da bulunan ve İstanbul'da bir ilk olan Üsküdar Bilim Merkezi ve Gözlem Evi, ilçe genelindeki 110.000'den fazla öğrencinin bilimsel yönden gelişmelerini sağlamak amacıyla inşa edilmiştir (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2016). Bu amaca yönelik olarak merkez; 236 araçlık otopark, bay-bayan yüzme havuzu, fitness salonları, 650 m² çok amaçlı salon, 1500 m² bilim merkezi, 500 m² sergi salonu, gözlem kulesi, planetaryum, 350 m² konferans salonu, 140 m² kütüphane, 260 m² kafeterya, idari ofisler, derslikler ve gözlem evi ile hizmet vermektedir (www.uskudar.bel.tr, 2017).

3.3.3.3. Üsküdar İstihdam Merkezi (ÜSİM)

Üsküdar Belediyesi tarafından 2014 yılında hizmete açılan ÜSİM; İŞKUR, özel istihdam büroları, eğitim ve danışmanlık firmaları, ilgili vakıf ve dernekler ve Üsküdar'da faaliyet gösteren işverenlerle el ele vererek iş arayan vatandaşların istihdam edilmelerine yönelik hizmet sunmayı amaçlamaktadır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2016).

Merkezde iş arayan vatandaşlar, istihdam uzmanları ile birlikte özgeçmişlerini hazırlayarak eğitimine, donanımına, kariyer planına göre rehberlik ve danışmanlık hizmetleri alabilmektedirler. Ayrıca, iş bulmakta güçlük çeken adayların meslek edinme ve profil geliştirme ihtiyaçları belirlenerek, adayın eğitim alması gerekiyorsa kurumsal ortaklara yönlendirilmektedirler (www.uskudar.bel.tr, 2017).

Merkez, faaliyete başladığı ilk 18 aylık dönemde 5.000 gencin iş sahibi olmasını sağlamıştır. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri ile 120 kişiye kendi işlerini kurabilmeleri için 70'er saatlik eğitim verilmiştir. Eğitim sonrası sertifika alan kursiyerler, başvuruları sonrası 30.000 TL hibe veya 70.000 TL geri ödemeli destek almaya hak kazanabilmektedirler (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2016).

3.3.4. Kadınlara Yönelik Uygulamalar

Üsküdar Belediyesi'nin kadınlara yönelik uygulamaları Kadın El Ürünleri Pazar Yerleri Projesi, Kadın Konuk Evi ve İstanbul Kadın İstihdam ve Girişimcilik Merkezi Projesi'nin hizmetleri çerçevesinde incelenecektir.

3.3.4.1. Kadın El Ürünleri Pazar Yerleri (KÜP) Projesi

KÜP uygulaması, ilk olarak 2004 yılında 1 pazar yeri ve 177 hanımla başlamış ve gün geçtikçe kadınların artan ilgisi sonucu gelişmiştir (Zengin ve Öztaş, 2009: 32). KÜP, Üsküdarlı hanımlara yıl boyunca en az 12 kez olmak üzere; semt pazarlarında el emeği göz nuru ürünlerini satma imkânı sağlamaktadır. Projeye kayıtlı üretici kadınların el ürünleri; hammadde, işçilik ve tasarım yönünden konunun uzmanlarınca değerlendirilmekte ve fiyatlandırılmaktadır. Pazar yerlerinde satışa sunulabilmesi için her bir ürün özel KÜP etiketleriyle etiketlenmektedir (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2017).

Proje; emeklerin kazanca çevrilebileceği güvenli ve sıcak ortamlar temin etmekte, Üsküdarlı hanımların düzenli gelir elde etmelerine olanak sağlamaktadır. Ayrıca engelli, yatağa bağımlı ya da bakıma muhtaç küçük yaşta çocuğu olan ev hanımlarının, oturdukları yerden üretim yapabilmelerine ve böylelikle aile ekonomilerine katkıda bulunmalarını olanaklı hale getirmektedir (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2017).

Projeye katılanlara bunların yanında; pazarlama bilgi ve becerilerini geliştirmeleri, piyasada talep edilen ürünler hakkında fikir sahibi olmaları ve ürünlerine kalite kazandıracak yeni beceriler edinmeleri yönünde uygulamalı pratik eğitimlerde verilmektedir (Zengin ve Öztaş, 2009: 33).

Tablo 3.9: 2013-2015 Yılları Arası KÜP Projesi İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
KÜP Projesi Ortalama Tezgâh Sayısı	877	658	2.506	4.041
KÜP Projesi Satılan Ürün Adedi	28.442	8.200	10.355	46.997
KÜP Projesi Ürün Satışından Elde Edilen Gelir Miktarı (TL)	297.450	108.818	-	406.268 (2015 yılı hariç)
KÜP Projesi Üye Sayısı	1.737	1.769	1.822	5.328

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Tablo 3.9'daki veriler incelendiğinde; KÜP Projesi'ndeki üye sayısının her yıl düzenli olarak arttığı, satılan ürün adedinde ve tezgâh sayısında dalgalanmalar yaşandığı göze çarpmaktadır. Ayrıca 2015 yılına ait KÜP Projesi ürün satışından elde edilen gelir miktarı verileri, ilgili faaliyet raporunda belirtilmediğinden dolayı tabloda yer alamamıştır. Bu nedenle toplam tutar 2013 ve 2014 yılı verileri üzerinden değerlendirilmiştir.

3.3.4.2. Kadın Konuk Evi

Daha önceden belirtildiği üzere; 5393 sayılı Belediye Kanunu, büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'i geçen belediyeleri kadınlar ve çocuklar için konuk evleri açmakla yükümlü kılmıştır. Üsküdar Belediyesi'nin de nüfusu 100.000 çok

üzerinde olduğu için belediye tarafından Kadın Konuk Evi açılması bir zorunluluk olmuştur.

Kadın Konuk Evi; toplumda fiziksel, sözel, ekonomik, duygusal ve cinsel istismara uğrayan kadınlar için (varsa çocukları ile birlikte) hukuki, psikolojik, ekonomik ve sosyal yöndeki sorunlarını çözmede yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 286).

Kadının kendine olan güvenini yeniden elde etmesi, kendine yetebilen üretken hale gelmesi, mutlu ve sağlıklı bir yaşantı kurması için destek verilmektedir. Üsküdar Kadın Konuk Evi 18 kişilik yatak kapasitesiyle hizmet vermektedir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 286).

Tablo 3.10: 2013-2015 Yılları Arası Kadın Konuk Evi'nde Kalan Kişi İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
Kadın Konuk Evi'nde Kalan Sayısı	59'u bayan 45'i çocuk olmak üzere toplam 104 kişi	51'i bayan, 38'i çocuk olmak üzere toplam 89 kişi	100'ü bayan 94'ü çocuk olmak üzere toplam 194 kişi	387
Kurulan Yeni Ev Sayısı	7	11	15	33
Kendi İsteği İle Evlerine Geri Dönen Sayısı	11	7	14	32
Kendi İsteği İle Çıkış Yapan Sayısı	20	2	40	62
Başka Kadın Konuk Evi'ne Nakledilen Sayısı	5	3	5	13

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Ayrıca 2013 yılında 1 bayan yatılı iş bulup kurumdan ayrılmış, 3 bayan huzurevine yerleştirilmiş ve 3 bayan ise kurallara uymadığı için kurumdan çıkarılmıştır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2013: 276).

Tablo 3.10'daki veriler incelendiğinde; 3 yılda toplam 387 kişinin Kadın Konuk Evi'nde kaldığı, 33 bayana yeni ev kurulduğu, 32 bayanın kendi istekleri ile evlerine geri döndükleri, 62 bayanın kendi istekleri ile Kadın Konuk Evi'nden çıkış

yaptıkları ve 13 bayanın ise aynı amaçla kurulmuş başka bir Kadın Konuk Evi'ne nakledildikleri anlaşılmaktadır.

3.3.4.3. İstanbul Kadın İstihdam ve Girişimcilik Merkezi Projesi

2015 yılı İSTKA Mali Destek Programları kapsamında; Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi'nin başvuru sahibi, Üsküdar Belediyesi'nin de proje ortağı olduğu "İstanbul Kadın İstihdam ve Girişimcilik Merkezi Projesi'' İstanbul Kalkınma Ajansı'ndan hibe alarak faaliyetlerine başlamıştır (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 308).

Proje kapsamında belediyenin ÜSİM biriminde "Kadın İstihdam ve Girişimcilik Merkezi'' kurulmuştur. Bu merkeze başvuran 500 kadın çeşitli sektörlerde istihdam edilmek üzere ilgili mesleklere yönelik eğitimlerden geçmektedirler. Eğitim alan kadınlar daha sonra proje ortağı büyük firmalarda istihdam edileceklerdir (Üsküdar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015: 308).

3.3.5. Yoksullara Yönelik Uygulamalar

Üsküdar Belediyesi'nin yoksullara yönelik uygulamalarını kapsayan nakdi yardımları; eğitim yardımı, muhtaç durumda bulunan asker ailelerine yapılan yardım ve Destek Kart uygulaması çerçevesinde, ayni yardımları ise gıda yardımı, aşevi yardımı, giyecek yardımı, ev eşyası yardımı ve yakacak yardımı çerçevesinde incelenecektir.

3.3.5.1. Nakdi Yardımlar

Nakdi yardım, parayla sağlanmakta olan yardım türüdür. Üsküdar Belediyesi tarafından 2013 yılında 2.818.478 TL, 2014 yılında 2.995.380 TL ve 2015 yılında ise 4.039 ihtiyaç sahibi aileye 2.716.670 TL nakdi sosyal yardım yapılmıştır (Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları).

3.3.5.1.1. Eğitim Yardımı

Üsküdar Belediyesi, ilçe sınırları içerisinde ikamet eden ihtiyaç sahibi ilköğretim ve lise öğrencilerinin eğitimlerine devam edebilmelerini sağlamak amacıyla eğitim yardımında bulunmaktadır.

Eğitim yardımında bulunulan öğrenci sayısı ilgili faaliyet raporları incelendiğinde şu şekildedir (Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları):

2013 yılında 6.800 öğrenci, 2014 yılında 7.560 öğrenci sosyal yardım almıştır. 2013 yılında ilköğretim ve lise öğrencilerine yapılan yardım miktarı 2.040.000 TL iken; 2014 yılında 2.268.000 TL olmuştur. 2015 yılına gelindiğinde 6.024 öğrenciye 1.790.550 TL eğitim yardımı ulaştırılmıştır.

Dar gelirli öğrencilere sağlanan bu eğitim yardımı 1. ve 2. dönem olmak üzere yılda iki kez yapılmaktadır. Eğitim desteği Destek Kart sahibi ailelerin kartlarına yüklenmekteyken, Destek Kartı olmayan ailelere ise nakit olarak verilmektedir (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015).

3.3.5.1.2. Muhtaç Durumda Bulunan Asker Ailelerine Yapılan Yardım

4109 sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun gereğince; yardıma ihtiyacı olan asker ailelerine destek olunması bir zorunluluk haline gelmiştir. Üsküdar Belediyesi de bu doğrultuda muhtaç asker ailelerine yardımcı olmaya çalışarak, onları koruyup gözetmeyi bir sorumluluk bilmektedir.

Tablo 3.11: 2013-2015 Yılları Arası Yardım Alan Asker Ailesi İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
Yardım İçin Başvuran Asker Ailesi Sayısı	296	323	-	619 (2015 yılı hariç)
Yardım Edilen Asker Ailesi Sayısı	283	217	55	555
Asker Ailesine Verilen Yardım Miktarı (TL)	1.213.722	1.145.849	529.918	2.889.489

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Tablo 3.11'de verilen bilgiler ışığında; belediyenin asker ailelerine yapmış olduğu yardımların yıldan yıla azaldığı söylenilebilmektedir. Ayrıca 2015 yılına ait yardım için başvuran asker ailesi sayısına ulaşılamaması nedeniyle tabloda yer verilmemiş ve toplam sayı 2013 ile 2014 yılı verileri üzerinden değerlendirilmiştir.

3.3.5.1.3. Destek Kart

2014 yılından itibaren uygulanmaya başlanılan Destek Kart isimli çalışmayla, yoksul ve desteğe muhtaç ailelere daha hızlı ve isabetli bir sosyal katkı sunulması hedeflenmektedir (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015).

Bu uygulama ile birlikte vatandaşlara koli içerisinde belirli gıda ve yakacak maddeleri dayatılmamakta, vatandaşların karta yüklenen belirli miktardaki parayı diledikleri şekilde ve diledikleri yerden harcama yapmak suretiyle ihtiyaçlarını karşılamaları sağlanmaktadır (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2016).

Tablo 3.12: 2013-2015 Yılları Arası Destek Kart Yardımı Alan Aile İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
Destek Kart Yardımı Alan Aile Sayısı	-	4.175	4.524	8.699 (2013 yılı hariç)
Ödenen Toplam Miktarı (TL)	-	2.850.350	5.472.200	8.322.550 (2013 yılı hariç)

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Tablo 3.12'deki veriler incelendiğinde; 2015 yılında Destek Kart yardımı alan aile sayısında ve özellikle ödenen toplam tutarda artış olduğu görülmektedir. Uygulamanın 2014 yılında başlaması nedeniyle 2013 yılı verileri boş bırakılmıştır.

3.3.5.2. Ayni Yardımlar

Ayni yardımlar; parasal olarak yapılan yardımların dışında kalan yardımlara verilen addır. Gıda, giyecek, yakacak vb. yardımlar ayni yardımlar grubuna girmektedir.

3.3.5.2.1. Gıda Yardımı

Üsküdar Belediyesi, yoksul ve yardıma muhtaç vatandaşları için gıda yardımı yapmakta ve böylelikle onların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına destek olmaktadır.

Tablo 3.13: 2013-2015 Yılları Arası Gıda Yardımı Yapılan Aile İstatistikleri

Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
Gıda Yardımı Yapılan Aile Sayısı	60.000	50.000	-	110.000 (2015 yılı hariç)

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Tablo 3.13'deki veriler incelendiğinde; 2013 yılında 60.000 adet gıda paketi yardımının yapıldığı ve bu sayının 2014 yılında 50.000 adede düştüğü görülmektedir. 2015 yılında gıda yardımı yapılan aile sayısı verilerine ulaşılamaması nedeniyle 2015 yılı boş bırakılmış ve toplam sayı 2013 ile 2014 yılı verileri üzerinden değerlendirilmiştir.

3.3.5.2.2. Aşevi Yardımı

Üsküdar Belediyesi Aşevi Birimi tarafından (Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2015);

- Düşkün durumda olan ve tek başına yaşayan yaşlılara günlük sıcak yemek dağıtımı,
- Sınav dönemlerinde üniversite kampüslerinde öğrencilere, Üsküdar vapur iskelesinde ise tüm vatandaşlara sabah çorbası dağıtımı,
- Ramazan ayında düzenlenen iftarlarda ikram edilen yemeklerin hazırlanması ve dağıtımı gibi hizmetler sunulmaktadır.

Bu bağlamda; Üsküdar Belediyesi'nin günlük sıcak yemek dağıtımını yalnızca muhtaç kesimlere yönelik olarak gerçekleştirdiği, ancak sabah çorbası dağıtımı ve iftar ikramlarında böyle bir ayrıma gidilmediği, tüm vatandaşların bu imkânlardan yararlanabildiği sonucuna varılmaktadır.

3.3.5.2.3. Giyecek Yardımı

Üsküdar Belediyesi, ilçe sınırları içerisinde ikamet etmekte olan ihtiyaç sahibi vatandaşlarına destek olmak için giyecek yardımı yapmaktadır.

Tablo 3.14: 2013-2015 Yılları Arası Giyecek Yardımı Yapılan Aile İstatistikleri

Yıllar	2013	2014	2015	Toplam
Giyecek Yardımı Yapılan Aile Sayısı	11.689	2.443	-	14.132 (2015 yılı hariç)

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Tablo 3.14'deki verilere göz atıldığında; 2013 yılında toplam 11.689 adet giyecek yardımında bulunulduğu göze çarpmaktadır. 2014 yılına gelindiğinde ise bu sayının bir hayli düşerek 2.443'e gerilediği görülmektedir. 2015 yılında giyecek yardımı alan aile sayısı verilerine ulaşılamaması nedeniyle ilgili alan boş bırakılmış ve toplam sayı 2013 ile 2014 yılı verileri üzerinden hesaplanmıştır.

3.3.5.2.4. Ev Eşyası Yardımı

Üsküdar Belediyesi tarafından, muhtaç veya mağdur durumda olan vatandaşlara ev eşyası yardımı yapılmaktadır. Ev eşyası yardımı yapılan aile sayısı yıllara göre aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.15: 2013-2015 Yılları Arası Ev Eşyası Yardımı Yapılan Aile İstatistikleri

Yıllar	2013	2014	2015	Toplam
Ev Eşyası Yardımı Yapılan Aile Sayısı	650	551	591	1.792
Ailelere Yapılan Ev Eşyası Yardımı Sayısı	5.364	3.289	2.378	11.031

Kaynak: Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları.

Tablo 3.15'deki veriler incelendiğinde; yapılan ev eşyası yardımı sayısının da ev eşyası yardımı yapılan aile sayısının da en fazla 2013 yılında olduğu görülmektedir.

3.3.5.2.5. Yakacak Yardımı

Üsküdar Belediyesi'nin yoksul vatandaşlarına yönelik olarak yapmakta olduğu yardımlardan bir diğeri ise yakacak yardımıdır.

Üsküdar Belediyesi 2013 yılında 3.000 aileye toplam 1.500 ton kömür dağıtımında bulunmuş ve 667.500 TL tutarında yakacak yardımı yapmıştır. 2014 yılına gelindiğinde 2.365 aileye 366 ton kömür dağıtmış ve 612.000 TL tutarında yakacak yardımında bulunmuştur. 2015 yılında ise 1.250 ihtiyaç sahibi aileye 500.000 TL tutarında yakacak yardımı ve 830 aileye 21.760 kg odun yardımı yapmıştır (Üsküdar Belediyesi, 2013-2015 Faaliyet Raporları).

SONUÇ

Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri sosyal politika uygulamaları üzerinde belirleyici rol oynayan başat unsurdur. Farklı farklı uygulama alanlarına sahip olan sosyal politikayı genel olarak "bireylerin toplumsal hayatta karşı karşıya kalabilecek oldukları riskleri minimum seviyeye indirmeye yönelik önlemler alan politikalar dizisi'' şeklinde tanımlamak mümkündür. Sosyal politika ülke genelinde sosyal dengeyi, sosyal adaleti, sosyal barışı, sosyal gelişmeyi ve sosyal bütünleşmeyi sağlamaya çalışmaktadır. Bunun için de her kesime yönelik belli politikalar üretmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte merkezi yönetimlerin sosyal politikaları uygulama hususunda sıkıntılar yaşamaya başlaması, bu alandaki yetkilerini yerel yönetim birimleriyle paylaşmalarını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda yerel yönetimler güçlendirilerek görev ve sorumlulukları artırılmış, sosyal politikaların yerel düzeyde uygulanması ise sosyal belediyecilik anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sosyal belediyecilik anlayışı; belediyeleri, yalnızca kentsel alt yapının düzenlenmesinde etkili kurumlar olarak gören anlayışın ötesine taşımış ve onları sosyal sorunların ortadan kaldırılmasında da sorumlu tutmuştur. Böylece belediyeler, aktif olarak halkın refahını artıracak politikalar üretmeye, sosyal yardım ve hizmetler sunmaya başlayarak sosyal politika alanındaki etkinliklerini gün geçtikçe artırmaktadırlar.

Ülkemiz adına 2000'li yıllar sosyal belediyecilik için özel bir önem arz etmektedir. 2004 yılında çıkarılmış olan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 2005 yılında çıkarılmış olan 5393 sayılı Belediye Kanunu, yerel yönetimler açısından milat olarak kabul edilebilmektedir. İlgili kanunlar, belediyeleri daha önce hiç olmadığı kadar geniş yetki ve sorumluluklarla donatmış ve onları, sosyal refahın, güvenliğin, huzurun sağlamasında önemli bir araç olan sosyal yardımda bulunma ve sosyal hizmet sunma gibi yükümlülükler altına sokmuşlardır.

Değişen mevzuattan sonra artık belediyeler, sosyal devletin yereldeki yansıması haline gelmişler ve mali imkânları ölçüsünde sosyal politikalarını geliştirmeye ve çeşitlendirmeye başlamışlardır. Dezavantajlı grup denilen ve pozitif ayrımcılığa tabi tutulması gereken riskli kesimlere yönelik uygulamalar, sosyal belediyecilik anlayışıyla birlikte önceki dönemlere nazaran gelişme göstermişlerdir. Eğitimden spora, sağlıktan konuta, kültürden sanata, bireylerin sosyalleşmelerinden

istihdamına kadar birçok alanda sosyal belediyecilik hizmetleri artan bir ivme kazanmıştır. Böylelikle belediyeler, sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanmasında da etkinliği yadsınamayacak bir konuma gelmeye başlamışlardır. Ancak buradan her belediyenin sosyal politikaları mükemmel bir şekilde uyguladığı gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Mali imkânları kısıtlı olan belediyeler de mevcuttur. Hatta borçlu belediyelerin de var olduğu bilinmektedir. Borçlu olan bir belediyenin sosyal politikaları ne kadar sağlıklı uygulayabileceği ise üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Bu açıdan mali kaynak çoğu zaman sorun teşkil etmekte ve yeterli gelir kaynağına sahip olmayan belediyelerin sosyal politika uygulamalarını sınırlandırmaktadır. Sosyal belediyeciliğe yönelik bir başka sorunu belediye personelinin yetersizliği oluşturmaktadır. Burada hem nicel olarak hem de nitel olarak bir yetersizlikten bahsetmek mümkündür. Belediye personelinin sosyal belediyecilik anlayışı hususunda gerekli bilgi ve niteliğe sahip olmaması, çalışmaların verimli olarak yürütülememesine yol açmaktadır.

Öte yandan sosyal belediyeciliğe ilişkin sorumlulukların belediye ve büyükşehir belediyesi kanununda belirtilmesine karşın, bu sorumlulukların nasıl ve hangi standartlarda yerine getirileceği hususunda hükümlere yer verilmemesi bir diğer sorunu beraberinde getirmektedir. Bu durumda belediyeler kendi standartlarını kendileri oluşturma yoluna gitmekte ve sosyal belediyecilik uygulamalarında bir birlik görülmemektedir. Ayrıca sosyal politika taşıyıcısı olarak yerel yönetimlerin yanında merkezi yönetim ve sivil toplum örgütleri gibi aktörlerin yer alması koordinasyon eksikliğine de neden olmaktadır. Belediyelerin kendi birimleri arasında bile koordinasyon çoğu zaman sağlanamamaktadır. Koordinasyon eksikliği, yapılan yardımlardan gerçek ihtiyaç sahiplerinin yararlanmalarının önüne geçebilmektedir. Vatandaşlar yapılan yardımları suistimal ederek, aynı anda pek çok kurumdan yardım alabilmektedirler. Genel olarak ülkemizde sosyal belediyecilik anlayışı doğrultusunda bu tür sorunlar varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda sorunların çözüm bulması adına belediyelerin mali kaynakları artırılmalı, sosyal politikanın taşıyıcı kurumları arasındaki koordinasyon eksikliği giderilmeli, sosyal belediyecilik uygulamaları kapsamında belirli standartlar oluşturulmalı ve belediye personelinin sosyal belediyecilik çalışmalarını yönetebilecek niteliğe sahip olabilmeleri için gerekli eğitimi almalarının sağlanması gerekmektedir.

Bu çalışmada Üsküdar Belediyesi'nin 2013-2015 yılları arasında dezavantajlı gruplara yönelik uygulamış olduğu ve süreklilik arz eden başlıca sosyal belediyecilik hizmetleri incelenmiştir. Üsküdar Belediyesi; gerek sosyal içerikli projeleriyle, gerekse sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamalarıyla, ilçede ikamet eden vatandaşların refah seviyesini yükseltmeye, sosyal sorunlarına çözüm üretmeye ve nihayetinde de sosyal dengeyi sağlamaya çalışmaktadır.

Teknolojinin hayatımızın her alanına hakim olduğu günümüzde, bilgiye erişimde sıklıkla başvurduğumuz kaynaklardan biri, belki de en popüler olanı internet olarak görülmektedir. Üsküdar Belediyesi'nin çalışmaları hakkında veri toplanırken de belediyenin resmi internet sitesi oldukça fazla ziyaret edilmiştir. Belediyenin internet sitesinde, belediyenin yapmış olduğu çalışmalara, gerçekleştirmiş olduğu faaliyet ve etkinliklere yeterli düzeyde yer verilmiştir. Böylelikle belediyenin internet sitesi, çalışmaya katkı sağlama noktasında önemli bir referans olmuştur.

Üsküdar Belediyesi, sosyal belediyecilik anlayışıyla hareket eden öncü belediyelerden birisidir. Stratejik planında da sosyal belediyeciliği temel değerleri arasında saymakta ve çalışmalarını bu anlayış ekseninde yürütmeye özen göstermektedir. Yapılan incelemeler doğrultusunda, Üsküdar Belediyesi'nin dezavantajlı gruplara yönelik hem sosyal yardım karakterli hem de sosyal hizmet karakterli birçok uygulamasının olduğu görülmektedir.

Sosyal yardım uygulamalarıyla birlikte Üsküdar Belediyesi gelir durumu düşük, yaşam standartları asgari düzeyin bile altında seyreden vatandaşlarına yönelik olarak ayni ve nakdi yardımlarda bulunmakta ve böylelikle onların yaşam standartlarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç kapsamında Üsküdar Belediyesi; engelli ve hasta bireylere yönelik medikal yardımlarda bulunmakta, ihtiyaç sahibi ailelere hem nakdi hem de gıda, giyecek, ev eşyası, yakacak, aşevi gibi yardımları kapsayan ayni yardım desteği sağlamaktadır. Destek Kart uygulamasıyla birlikte ihtiyaç sahibi vatandaşların kartlarına belirli miktarda para yüklemekte ve vatandaşlar bu parayı diledikleri ihtiyaçlarını karşılamada kullanabilmektedirler. 4109 sayılı kanun gereğince belediye, ihtiyaç sahibi asker ailelerine de nakdi yardım sağlamaktadır. Ayrıca muhtaç durumda olan ilköğretim ve lise öğrencilerine eğitim yardımında bulunmak da Üsküdar Belediyesi'nin sosyal yardım uygulamaları arasında sayılmaktadır.

Sosyal hizmet uygulamaları ise sosyal yardım uygulamalarından daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Bireylerin sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi, refah ve huzurlarının artırılması, kaliteli bir yaşam sürmelerine yönelik çalışmaları vb. içerisine almaktadır. Üsküdar Belediyesi birçok sosyal hizmet uygulaması yürütmektedir. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi bünyesinde sunulan hizmetler, danışmanlık hizmeti, muhtaç durumdaki vatandaşlara yönelik evde sağlık hizmeti, psikolojik destek hizmeti, yaşlı bireylere sunulan hizmetler, risk grubundaki çocukları kötü alışkanlıklardan uzak tutmaya ve eğitimlerine devam edebilmelerine yönelik hizmetler, çocuk ve gençlere eğitim, spor, sanat, kültür, meslek öğrenimi, bilim, teknoloji vb. alanlarda verilen hizmetler, bilgi evleri, gençlik merkezleri gibi hizmetler, iş arayan vatandaşlara yönelik istihdam hizmeti, kadın konuk evi hizmeti gibi sosyal hizmetler Üsküdar Belediyesi tarafından sunulmaktadır.

Yukarıda bahsedilen hizmetlere ek olarak Üsküdar Belediyesi; alt gelir grubundan olan kimselerin çocuklarına yönelik olarak okul taşıtı hizmeti verebilir. Maddi durumlarından dolayı çalışmak zorunda olup, çocuklarını emanet edecek kimsesi bulunmayan aileler için çocuk yuvası gibi bir hizmet sunabilir. Üsküdar Gençlik ve Eğitim Merkezleri'ne giden çocuk ve gençler için ücretsiz ulaşım hizmeti sağlayabilir. Nihayetinde herkesin evi bu merkezlere yakın olamamakta ve bireyler ulaşım sıkıntısı nedeniyle kimi zaman gidemeyebilmektedirler. Ayrıca belediye, anne veya baba sevgisinden yoksun büyüyen yetim/öksüz çocuklara yönelik projeler geliştirebilir.

Son olarak, Üsküdar Belediyesi'nin sunmuş olduğu sosyal belediyecilik hizmetlerinin, diğer birçok belediyeyle karşılaştırıldığında iyi düzeyde olduğu söylenilebilmektedir. Üsküdar Belediyesi, dezavantajlı hiçbir kesimi göz ardı etmeyerek, belirli çalışmalar yürütmekte ve böylelikle sosyal belediyecilik anlayışı doğrultusunda sorumluluklarını yerine getirmeye özen göstermektedir.

KAYNAKÇA

ACAR, Eray, (2010), "Kamu Yönetiminde Dönüşüm Kapsamında Su Dağıtım Hizmetlerinin Çözümlenmesi'', Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İzmir.

ADIYAMAN, Ahmet Turan ve Salim, DEMİREL, (2011), "Sosyal Belediyecilik Üzerine Bir İnceleme: Ankara Büyükşehir Örneği'', **Dış Denetim Dergisi,** ss. 115-129.

AKAR, Duygu, (2015), "Türkiye'de Primsiz Sosyal Güvenlik Rejimi'', **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,** Yıl: 6, Sayı: 21, Ankara, ss. 605-619.

AKKAYA, Yüksel, (2002), "Türkiye'de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık-I'', **Praksis Dergisi,** Sayı: 5, Kış, Ankara, ss. 131-176.

AKPINAR, Mahmut, Ayhan, ŞAHİN ve Eyüp, ZENGİN, (2012), "Sosyal Yardımların Yerel Düzeyde Sunulması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri'', **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi,** Cilt: 4, Sayı: 3, Antalya, ss. 21-28.

AKYILDIZ, Hüseyin ve Ömer, EROĞLU, (2004), "Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları'', **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,** Cilt: 9, Sayı: 1, Isparta, ss. 43-62.

AKSOY, Necdet, (2007), "Belediyelerde Bir Hakla İlişkiler Modeli: Beyaz Masa'', **Sosyal Politikalar Dergisi,** Sayı: 2, Kış, İstanbul, ss. 73-78.

AKTAN, Coşkun Can, (1999), **Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete,** Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

AKTAN, Coşkun Can, (2003), **Değişim Çağında Devlet,** Çizgi Kitabevi, 1. Baskı, Konya.

AL, Hamza, (2002), "Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi'', Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Sakarya.

ALCOCK, Pete, (2011), "Sosyal Politikanın Konusu'', **Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar,** ALCOCK, Pete, Margaret, MAY ve Karen, ROWLİNGSON, (Der.), Siyasal Kitabevi, Ankara, ss. 15-24.

ALPER, Yusuf, (2012), "Günümüz Sosyal Politika Sorunları'', **Sosyal Politika,** TOKOL, Aysen ve Yusuf, ALPER, (Ed.), Dora Yayınları, 3. Baskı, Bursa, ss.77-346.

ALTAN, Ömer Zühtü, (2004), **Sosyal Politika Dersleri,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

ALTINOK, Mustafa ve Muhammed Mehmet, KARS, (2010), "Tekerlekli Sandalye Kullanan Engellilere Yönelik Islak Mekân Düzenlemelerinde Fonksiyonel Yaklaşımlar'', **Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi,** Sayı: 21, Kütahya, ss. 107-122.

ANSAL, Hacer ve Dilek, ÇETİNDAMAR, (1993), "Teknolojik Gelişmelerin Ölçek Ekonomisine Etkileri'', **TMMOB Sanayi Kongresi Bildiriler Kitabı I. Cilt,** Yayın No: 160, Ankara, ss. 173-188.

ARI, Hasan, (2015), "Çalışan Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar'', Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Yalova.

ARSLAN, Miraç, (2013), "Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri (Arnavutköy Belediyesi Örneği)'', Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İstanbul.

ARSLANEL, M. Nazan ve Ertuğrul, ERYÜCEL, (2013), "Küreselleşme Sürecinde Egemenlik Kavramının Dönüşümü'', **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt: 17, Sayı: 1. Erzurum, ss. 23-36.

ATEŞ, Hamza, (2009), "Sosyal Belediyecilik'', **Çerçeve Dergisi,** Yıl: 17, Sayı: 49, İstanbul, ss. 88-95.

AVCIOĞLU, Gürcan Şevket, (2013), "Kriz Dönemlerinde Sosyal Bütünleşme: Milli Mücadele Örneği'', **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Yıl: 5, Sayı: 10, ss. 155-170.

AYDIN, Murat, (2008), **Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler,** Yedirenk Yay., İstanbul.

AYDINLI, Halil İbrahim, (2004), **Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Sürecinde Belediyeler,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

AYHAN, Abdurrahman, (2012), "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri'', **Sosyal Güvenlik Dergisi,** Cilt: 1, Sayı: 1, Ankara, ss. 41-55.

AYKAÇ, Mustafa ve Bayram, BALCI, (2016), "Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Yönetimi: Tamamlayıcı mı, İkame mi?'', **Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt: 5, Sayı: 1, Kırklareli, ss. 1-25.

AYSAN, Fatih, (2007), "Belediyelerin Üstlendikleri Yeni Rol: Sosyal Belediyecilik'', **Sosyal Politikalar Dergisi,** Sayı: 2, Kış, İstanbul, ss. 26-29.

BALTACI, Cemal, (2004), "Yeni Sağ Üzerine Bir Eleştiri'', **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 9, Sayı: 2, Isparta, ss. 359-373.

BAYRAKTAR, Cahide, (2012), "Keynes ve Refah Devleti'', **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt: 10, Sayı: 2, Manisa, ss. 247-261.

BAYRAKTAR, Ulaş ve Mehmet, PENPECİOĞLU, (2008), "Başka Bir Kentsel Dönüşüm Tahayyülü Mümkündür! Özgün Bir Yerel Liderlik Tecrübesi Olarak 1977-1980 Arası Ankara Belediyesi Ali Dinçer Dönemi'', **Mülkiye Dergisi,** Cilt: 32, Sayı: 261, Ankara, ss. 55-88.

BEDİR, Eyüp, (2012), "İstihdam, İşsizlik, Ücretler ve Çalışma Koşulları'', **Sosyal Politika,** ORAL, A. İlhan ve Yener, ŞİŞMAN, (Ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss. 64-89.

BEDİR, Eyüp, (2012), "Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları'', **Sosyal Politika,** ORAL, A. İlhan ve Yener, ŞİŞMAN, (Ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss. 2-27.

BEKİ, Abdulhakim, (2008), "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları (Ümraniye Belediyesi Örneği)'', Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Sakarya.

BOZKURT, Ömer ve Turgay, ERGUN, (2008), **Kamu Yönetimi Sözlüğü,** TODAİE Yayını, 2. Baskı, Ankara.

BULUT, Nihat, (2003), "Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?'', **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Cilt: 52, Sayı: 2, Ankara, ss. 173-197.

ÇAKMAK, Umut, (2004), "Esnek Üretim Sistemi: İstihdama Etkisi ve Toyota Örneği'', **Ekonomik Yaklaşım Dergisi,** Cilt: 15, Sayı: 52-53, Ankara, ss. 235-253.

ÇELİK, Abdullah, (2014), "Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği'', **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 16, Sayı: 1, Ankara, ss. 1-20.

ÇENGELCİ, Ethem, (1993), "Sosyal Refahın Gerçekleşmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi'', **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi,** Cilt: 11, Sayı: 1-2-3, Ankara, ss. 9-34.

ÇEVİK, Hasan Hüseyin, (1998), "Kamu Hizmetlerinin Üretilmesinde ve Sunulmasında Sosyal Refah Çoğulculuğu'', **Türk İdare Dergisi,** Yıl: 70, Sayı: 418, Ankara, ss. 109-122.

ÇEVİK, Hasan Hüseyin, (2010), **Kamu Yönetimi Kavramlar-Sorunlar-Tartışmalar,** Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

ÇİÇEK, Ş. Eda, (2010), "Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Politikaları: Batı Akdeniz Örneği'', Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Isparta.

ÇUBUK, Ali, (1986), **Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik,** Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

DENİZ, Önder, (2012), "Türkiye'de Devletçilik Döneminde Sosyal Politikaların Gelişimi (1930-1940)'', **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Cilt: 5, Sayı: 22, ss. 246-269.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2001), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu,** DPT Yayınları, Ankara.

DİCLELİ, Vedat, (1946), "Yoksulluk ve Sosyal Yardım Şekilleri'', **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Cilt: 3, Sayı: 1, Ankara, ss. 108-124.

DİLİK, Sait, (1971), "Sosyal Güvenliğin Yöntemleri'', **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 26, Sayı: 4, Ankara, ss. 73-87.

DİLİK, Sait, (1980), "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler'', **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 35, Sayı: 1, Ankara, ss. 73-84.

DOĞAN, Naci, (2015), "Küreselleşme Bağlamında Sosyal Haklar ve Türkiye'', **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Cilt: 8, Sayı: 40, ss. 658-673.

DUMAN, İlker Hasan, (1997), **Sosyal Devlet**, İnkılap Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul.

DUMAN, Mehmet Zeki, (2011), "Neo-liberal Küreselleşmenin Zaferi'', **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,** Cilt: 8, Sayı: 1, ss. 666-700.

EKİN, Nusret, (1986), "Türkiye'de Endüstri İlişkilerinin Gelişimi ve 1936 İş Kanunu'', **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 35-36, İstanbul, ss. 33-51.

EMİNİ, Filiz Tufan, (2009), "Türkiye'de Yerel Yönetimler Reformunun İç ve Dış Dinamikleri'', **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi,** Cilt: 16, Sayı: 2, Manisa, ss. 31-48.

ERBAŞ, Hayriye, (2005), "Sosyal Devlet Nereye? Neden Sosyal Devlet?'', **Türk Harb-İş Dosyası,** Sayı: 214, ss. 31-38.

ERDER, Sema ve Nihal, İNCİOĞLU, (2008), **Türkiye'de Yerel Politikanın Yükselişi İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği 1984-2004,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

ERDOĞAN, Ekrem ve Mehmet Zeki, AK, (2003), "Neo-Liberal Ekonomik Dönüşüm ve Sendikalar'', **Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası (KAMU-İŞ),** Cilt: 7, Sayı: 2, Ankara, ss. 2-14.

EROL, Sevgi Işık, (2014), "Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün Yoksullara Yönelik Sosyal Politikaları: Van Örneği'', **Journal Of Life Economics,** Sayı: 2, Çanakkale, ss. 149-170.

ERSÖZ, Halis Yunus, (2003), "Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü'', **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,** Cilt: 53, Sayı: 2, İstanbul, ss. 119-144.

ERSÖZ, Halis Yunus, (2004), **Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler (İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği),** Filiz Kitabevi, İstanbul.

ERSÖZ, Halis Yunus, (2007), "Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Alanındaki Rolü'', **Sosyal Politikalar Dergisi,** Sayı: 2, Kış, İstanbul, ss. 30-36.

ERSÖZ, Halis Yunus, (2011), **Sosyal Politikada Yerelleşme,** İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayınları, İstanbul.

ERYILMAZ, Bilal, (1999), "Geleneksel Yönetimden Yeni Yönetim Anlayışına'', **Liberal Düşünce Dergisi,** Cilt: 4, Sayı: 15, Ankara, ss. 84-88.

ERYILMAZ, Bilal, (2007), "Belediyeler ve Yerel Sosyal Politikalar Sosyal Politikalarda Önce Aile, Sonra Sivil Toplum, Sonra Yerel Yönetimler'', **Sosyal Politikalar Dergisi,** Sayı: 2, Kış, İstanbul, ss. 80-82.

ESER, H. Bahadır, Dilek, MEMİŞOĞLU ve Gökhan, ÖZDAMAR, (2011), "Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi'', **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** Cilt: 16, Sayı: 2, Isparta, ss. 201-217.

GENÇ, F. Neval, (2010), "Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı'', **Türk idare Dergisi,** Sayı: 466, Ankara, ss. 145-159.

GENÇ, Yusuf, (2009), "Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları'', **Kamuda Sosyal Politika Dergisi,** Yıl: 3, Sayı: 9, Ankara, ss. 60-67.

GİDDENS, Anthony, (2000), **Üçüncü Yol Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi,** ÖZAY, Mehmet, (Çev.), Birey Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.

GİDDENS, Anthony, (2002), **Sağ ve Solun Ötesinde Radikal Politikaların Geleceği,** SÖZEN, Müge ve Sabir, YÜCESOY, (Çev.), Metis Yayınları, 1. Basım, İstanbul.

GÖKBUNAR, Ramazan ve Birol, KOVANCILAR, (1998), "Sosyal Refah Devleti ve Değişim'', **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 3, Sayı: 3, Isparta, ss. 251-266.

GÖZE, Ayferi, (1995), **Liberal Marxiste Faşist ve Sosyal Devlet,** Beta Basım Yayım Dağıtım, 3. Baskı, İstanbul.

GÜL, Hüseyin ve Songül Sallan, GÜL, (2007), "Sosyal Devletten Çalışma Refahına Geçişte Sosyal Haklar ve Yoksullar'', **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 40, Ankara, ss. 1-30.

GÜL, Songül Sallan, (2006), **Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa!**, Ebabil Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

GÜLER, Mahmut, (2004) "Türkiye'de Toplumcu Belediyecilik Anlayışının Evrimi'', Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Ankara.

GÜMÜŞ, İskender, (2012), "Devlet Müdahalesi ve Piyasalaşma Kıskacında Refah Devleti: Türkiye'de Sosyal Güvenlik Reformu'', Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İstanbul.

GÜNEŞ, Sadık, (2010), **Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Türkiye'de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Araştırması,** Ermat Matbaacılık, 1. Basım, Ankara.

GÜREL, Deniz, (2009), "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politika Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği'', Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İstanbul.

GÜVEN, Sami, (1997), **Sosyal Politikanın Temelleri,** Ezgi Kitabevi, 2. Baskı, Bursa.

GÜZEL, Ali, (1986), "3008 Sayılı İş Yasasının Önemi ve Başlıca Hükümleri'', **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 35-36, İstanbul, ss. 165-222.

GÜZEL, Ali, (2005), "Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?'', **Çalışma ve Toplum Dergisi,** Cilt: 4, Sayı: 7, İstanbul, ss. 61-76.

HACIMAHMUTOĞLU, Hande, (2009), **Türkiye'deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi,** DPT- Uzmanlık Tezleri, Ankara.

IŞIĞIÇOK, Özlem, (2012), "Günümüz Sosyal Politika Sorunları'', **Sosyal Politika,** TOKOL, Aysen ve Yusuf, ALPER, (Ed.), Dora Yayınları, 3. Baskı, Bursa, ss. 77-346.

İLERİ, Ülkü, (2009), **Türkiye'de Toplumsal Değişimin Çalışma İlişkileri Üzerindeki Etkileri,** TÜHİS Yayını, Ankara.

İZVEREN, Adil, (1968), **Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar,** Sevinç Matbaası, Ankara.

KANTARCI, Hasan Bülent, (2003), "Sosyal Devlet, Sosyal Güvenlik ve Türkiye'de Zorunlu Askerlik Hizmeti'', **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt: 6, Sayı: 10, Balıkesir, ss. 75-85.

KARACA, Mehmet, (2012), "Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine'', **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,** Sayı: 18, Diyarbakır, ss. 226-238.

KARAGÖL, Erdal Tanas ve Nergis, DAMA, (2015), **Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar,** Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık, Sayı: 139, İstanbul.

KARASU, Mithat Arman, (2008), "Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları'', **Türkiye Barolar Birliği Dergisi,** Sayı: 78, ss. 37-52.

KARATAŞOĞLU, Soner, (2009), "Yerel Sosyal Politikalar Çerçevesinde Madde Bağımlısı Gençlerin Sosyal Rehabilitasyonu (Karapürçek İlçesi Sosyal Rehabilitasyon Merkezi Projesi)'', Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Sakarya.

KELEŞ, Ruşen, (2000), **Yerinden Yönetim ve Yerel Siyaset,** Cem Yayınevi, 4. Basım, İstanbul.

KESGİN, Bedrettin, (2006), "Marshall'ın Analizinde Geçmişten Günümüze Sosyal Hakların Gelişimi, Dönüşümü ve Sosyal Yurttaşlık'', **Sosyal Politikalar Dergisi,** Sayı: 1, Güz, İstanbul, ss. 65-68.

KESGİN, Bedrettin, (2008), "Yoksulluğa Yerel Müdahale "Sosyal Belediyecilik'' Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri'', Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İstanbul.

KESGİN, Bedrettin, (2012), "Kentsel Yoksulluğa Yönelik Yerinden ve Yerel Müdahale: Sosyal Belediyecilik'', **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı: 26, Isparta, ss.169-180.

KESGİN, Bedrettin, (2014), "Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Politikalar'', **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi,** Cilt: 23, Sayı: 4, Ankara, ss. 1-15.

KORAY, Meryem ve Alper, TOPÇUOĞLU, (1995), **Sosyal Politika,** Ezgi Kitabevi, 3. Baskı, Bursa.

KORAY, Meryem, (2005), **Sosyal Politika,** İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.

KOVANCI, Onur, (2003), "Hayır Anlayışından Sosyal Devlete: İngiliz Yoksul Yasaları'', **Mülkiye Dergisi,** Cilt: 27, Sayı: 239, Ankara, ss. 255-278.

MAKAL, Ahmet, (2004), "Cumhuriyet'in 80. Yılında Türkiye'de Çalışma İlişkileri'', **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 47, İstanbul, ss. 123-171.

METİN, Banu, (2012), "Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye'de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı'', **Sosyal Güvenlik Dergisi,** Cilt: 2, Sayı: 1, Ankara, ss. 117-151.

METİN, Onur, (2011), "Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar'', **Çalışma ve Toplum Dergisi,** Cilt: 1, Sayı: 28, İstanbul, ss. 179-200.

NACAK, Osman, (2015), "Yeni Kamu Yönetimi ve Türkiye'de Kamu Politikalarının Oluşturulması: Aktör Temelli Bir Analiz'', Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Sakarya.

NADAROĞLU, Halil, (1998), **Mahalli İdareler,** Beta Basım Yayım Dağıtım, 6. Baskı, İstanbul.

OLGUN, Hakan, (2014), "Türkiye'de Sosyal Konut Politikası: Seçilmiş Avrupa Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Bir Analiz'', Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Ankara.

ÖREN, Kenan ve Hasan, YÜKSEL, (2012), "Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı'', **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi,** Cilt: 1, Yıl: 1, Sayı: 1, Ankara, ss. 34-59.

ÖREN, Kenan, (2013), **Sosyal Politika,** Nobel Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara.

ÖZAYDIN, Mehmet Merve, (2012), "Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi'', **Sosyal Politika,** ORAL, A. İlhan ve Yener, ŞİŞMAN, (Ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss. 28-62.

ÖZAYDIN, Mehmet Merve, (2013), "Refah Devletinin Krizi, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Yükselen Sivil Toplum'', **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi,** Cilt: 2, Yıl: 2, Sayı: 3, Ankara, ss. 74-91.

ÖZÇELİK, Pınar Kaya, (2013), "Neo-liberal Küreselleşme Süreci ve Yoksulluk'', **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,** Cilt: 5, No: 2, ss. 417-431.

ÖZDEMİR, Süleyman, (2007), **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti,** İTO Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

ÖZGÜVEN, Ali, (2003), "Sosyal Adalet'', **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Cilt: 2, Sayı: 1-2, İstanbul, ss. 35-38.

ÖZKARAN, Nuray, (1993), "Ankara Büyükşehir Belediyesi İle Çankaya Belediyesi'nde Sosyal Hizmet Uygulamaları'', **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi,** Cilt: 2, Sayı: 3, Ankara, ss. 67-77.

ÖZŞUCA, Şerife Türcan, (2003), "Yapısal Uyum, Küresel Bütünleşme ve Refah Devleti'', **Kamu-İş Dergisi,** Cilt: 7, Sayı: 2, Ankara, ss. 2-12.

ÖZTÜRK, Nazım, (2006), "Ekonomide Devletin Değişen Rolü'', **Amme İdaresi Dergisi,** Cilt: 39, Sayı: 1, Ankara, ss. 17-38.

ÖZTÜRK, Özkan, (2007), "İstihdam Konusunda Kobi'lerin Önemi ve Kobi Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü'', Uzmanlık Tezi, **T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü,** Ankara.

ÖZTÜRK, Şenol, (2011), "Kapitalist Devlet İçin Post Modern Bir Orta Yol Önerisi: Sosyal Yatırım Devleti'', **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 61, İstanbul, ss. 81-131.

POWELL, Martin, (2011), "Üçüncü Yol Yaklaşımları'', **Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar,** ALCOCK, Pete, Margaret, MAY ve Karen, ROWLİNGSON, (Der.), Siyasal Kitabevi, Ankara, ss. 128-138.

SAKA, Yonca, (2010), "Avrupa Birliği Sosyal Politikasının Gelişimi ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Uyumu'', Avrupa Birliği Uzmanlığı Yeterlik Tezi, **T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı,** Ankara.

SAPANCALI, Faruk, (2001), "Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk'', **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt: 3, Sayı: 2, İzmir, ss. 115-140.

SERDAR, Aysu Bozkır, (2012), "Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika'', **Sosyal Politika,** TOKOL, Aysen ve Yusuf, ALPER, (Ed.), Dora Yayınları, 3. Baskı, Bursa, ss. 1-37.

SEYYAR, Ali, (2002), **Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük),** Beta Basım Yayım Dağıtım, 1. Baskı, İstanbul.

SEYYAR, Ali, (2008), "Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi'', **Yerel Siyaset,** Okutan Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, ss. 237-258.

SEZER, Özcan ve Tarık, VURAL, (2010), "Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı'', **Maliye Dergisi,** Sayı: 159, Ankara, ss. 203-219.

SEZER, Özcan ve Özgür, ÖNDER, (2012), "Sosyal Belediyecilik Bağlamında Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılımın İncelenmesi'', **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt: 12. 20. Yıl Özel Sayı, Bolu, ss. 255-279.

SEZGİN, Şennur, (2010), "Piyasa Ekonomisinin Şartları ve Özelleştirme'', **Akademik İncelemeler Dergisi,** Cilt: 5, Sayı: 2, Sakarya, ss. 154-171.

SÖNMEZ, Sinan, (2016), "Bretton Woods, Fordizm ve Hegemonya'', **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 34, Sayı: 1, Ankara, ss. 43-62.

SUNAL, Onur, (2011), "Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme'', **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 66, Sayı: 3, Ankara, ss. 283-305.

ŞAYLAN, Gencay, (2002), **Postmodernizm,** İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.

ŞAYLAN, Gencay, (2003), **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi,** İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.

ŞEN, Mustafa, (2007), "Bütüncül Belediyecilik Yaklaşımı Kültürel Belediyeciliğe Giden Yolda Bir Aşama: Sosyal Belediyecilik'', **Sosyal Politikalar Dergisi,** Sayı: 2, Kış, İstanbul, ss. 38-44.

ŞEN, Sabahattin, (1999-2000), "Esnek Üretim ve Esnek Çalışma'', **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi,** Cilt: 15-16, Sayı: 1-6, Ankara, ss. 24-55.

ŞENKAL, Abdülkadir, (2003), "Küreselleşme Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri'', **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 45, İstanbul, ss. 97-123.

ŞENKAL, Abdülkadir, (2007), **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika,** Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

ŞENOCAK, Hasan, (2009), "Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi'', **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 56, İstanbul, ss. 409-468.

ŞENTÜRK, Nesrin, (2009), "Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşme Süreçlerinde Aile Kurumunun Etkisi: Sakarya Üniversitesi Örneği'', Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Sakarya.

ŞİMŞEK, Hilal, (2012), "Türkiye'de 1980 Sonrası Süreçte Sosyal Devlet ve Yoksullukla Mücadele'', Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İstanbul.

TAŞÇI, Faruk, (2008), "Türkiye'nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz'', **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 55, İstanbul, ss. 127-149.

TAŞÇI, Faruk, (2010), **Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım,** Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara.

TALAS, Cahit, (1992), **Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi,** Bilgi Yayınevi, Ankara.

TALAS, Cahit, (1995), **Toplumsal Politika,** İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.

TOKOL, Aysen, (2000), **Sosyal Politika,** Uludağ Üni. Güçlendirme Vakfı Yayını, 2. Baskı, Bursa.

TOKOL, Aysen, (2012), "Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika'', **Sosyal Politika,** TOKOL, Aysen ve Yusuf, ALPER, (Ed.), Dora Yayınları, 3. Baskı, Bursa, ss. 1-37.

TOKOL, Aysen, (2012), "Sosyal Politikanın Tarafları'', **Sosyal Politika,** TOKOL, Aysen ve Yusuf, ALPER, (Ed.), Dora Yayınları, 3. Baskı, Bursa, ss. 37-77.

TOPAK, Oğuz, (2012), **Refah Devleti ve Kapitalizm,** İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

TOPRAK, Zerrin, (2006), **Yerel Yönetimler,** Nobel Yayın Dağıtım, 6. Baskı, Ankara.

TOPRAK, Düriye ve Ceyda, ŞATAF, (2009), "Türkiye'de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı'', **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,** Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 11-24.

TUNA, Mustafa Çağrı, (2015), "Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Uyum Sürecinin Türkiye'de Sosyal Hukuk Üzerindeki Etkileri'', Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Ankara.

TUNA, Orhan ve Nevzat, YALÇINTAŞ, (1999), **Sosyal Siyaset**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

TÜRKOĞLU, İrfan, (2013), "Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik'', **Akademik İncelemeler Dergisi,** Cilt: 8, Sayı: 3, Sakarya, ss. 275-305.

ULUSOY, Ahmet ve Tekin, AKDEMİR, (2010), **Mahalli İdareler,** Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara.

USLU, Harun, (2011), "Sosyal Politika Açısından Belediyeler ve Sosyal Belediyecilik'', Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İstanbul.

UŞEN, Şelale, (2007), "Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Aktif Emek Piyasası Politikaları'', **Çalışma ve Toplum Dergisi,** Cilt: 2, Sayı: 13, İstanbul, ss. 65-95.

UYAR, Hakkı, (2004), "Türkiye'de ve Dünya'da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe'', **Aydınlanma 1923,** Yıl: 8, Sayı: 51, ss. 1-8.

ÜNAL, Feyzullah ve Cantürk, CANER, (2014), "Yerel Yönetimler ve Sosyal Politika(lar): Sosyal Belediyecilik'', **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi,** Cilt: 49, Sayı: 2, Ankara, ss. 31-49.

Üsküdar Belediyesi 2013 Faaliyet Raporu.

Üsküdar Belediyesi 2014 Faaliyet Raporu.

Üsküdar Belediyesi 2015 Faaliyet Raporu.

Üsküdar Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı.

Üsküdar Belediyesi Yayınları, (2015), **Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü.**

Üsküdar Belediyesi Yayınları, (2016), **Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü.**

Üsküdar Belediyesi Yayınları, (2017), **Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü.**

YAĞMUR, Fikret, (1986), "Türk Sosyal Güvenliği ve Bağımsız Çalışanların Bu Sistem İçindeki Yeri'', **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 35-36, İstanbul, ss. 53-69.

YAY, Serdar, (2014), "Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet'', **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi,** Cilt: 3, Sayı: 9, Ankara, ss. 147-161.

YAZGAN, Turan, (1972), "Sosyal Güvenlik Kavramı'', **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 24, İstanbul, ss. 191-208.

YAZICI, Erdinç, (2001), "Endüstri İlişkileri Sisteminde Değişimi Üreten Temel Dinamikler'', **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 3, Sayı: 3, Ankara, ss. 1-12.

YENTÜRK, Nurhan, (1993), "Post-Fordist Gelişmeler ve Dünya İktisadi İş Bölümünün Geleceği'', **Toplum ve Bilim Dergisi,** Sayı: 56-61, Birikim Yayınları, İstanbul, ss. 42-57.

YÜKSEL, Fatih, (2007), "Sosyal Devletin Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimlerin Yeni İşlevleri'', **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 62, Sayı: 1, Ankara, ss. 279-298.

YILDIRIM, Arzu, (2014), "Belediyelerin Sosyal Politika Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme: Malatya Belediyesi Örneği'', **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Yıl: 7, Sayı: 17, Adıyaman, ss. 485-509.

YILDIRIM, Murat, (2003), "Sivil Toplum ve Devlet'', **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt: 27, No: 2, Sivas, ss. 226-242.

YILDIZ, Naciye, (2008), "Neo-liberal Küreselleşme ve Eğitim'', **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,** Sayı:11. Diyarbakır, ss. 13-32.

YILMAZ, Ali, (2010), "Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim'', **Türk İdare Dergisi,** Sayı: 466, Ankara, ss. 175-195.

YORGUN, Sayım, (2013), "Sosyal Politika Açısından 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'', **Çalışma ve Toplum Dergisi,** Cilt: 4, Sayı: 39, İstanbul, ss. 357-380.

ZENGİN, Eyüp ve Cemal, ÖZTAŞ, (2009), "Yerel Yönetimler ve Sosyal Yardımlar: Üsküdar Belediyesi Örneği'', A**ile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi,** Yıl: 11, Cilt: 4, Sayı: 16, ss. 19-36.

1961 Anayasası, (20.07.1961 Tarih ve 10859 Sayılı Resmi Gazete), md. 2-41.

1982 Anayasası, (09.11.1982 Tarih ve 17863 Sayılı Resmi Gazete), md. 5-61.

5393 sayılı Belediye Kanunu, (13.07.2005 Tarih ve 25874 Sayılı Resmi Gazete), md. 13-77.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, (23.07.2004 Tarih ve 25531 Sayılı Resmi Gazete), md. 7-18-Ek Madde 1.

Elektronik Kaynaklar

Ataşehir Belediyesi Kadın Konuk Evi, *http://www.atasehir.bel.tr/kadin-konuk-evi* (17.02.2017).

Bağımsız Gelecek Projesi Kapsamında Geniş Katılımlı Bir Çalıştay Düzenlendi, *https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/news/bagimsiz-gelecek-projesi-kapsaminda-genis-kat/577* (22.07.2017).

Genç Enderun Hakkında, *http://www.usgem.org/hakkinda/genc-enderun/* (23.07.2017).

Gençlik Merkezi Hakkında, *http://www.usgem.org/genclik-merkezi/genclik-merkezi-hakkinda/* (22.07.2017).

İkinci Bahar Kahvesi Törenle Açıldı, *https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/news/ikinci-bahar-kahvesi-torenle-acildi/298* (20.07.2017).

Misyonumuz, *http://www.aile.gov.tr/hakkimizda/misyonumuz* (03.06.2017).

Odunpazarı Belediyesi Okep Çarşamba Pazarında, *http://www.odunpazari.bel.tr/haber-168-okep_carsamba_pazarinda#PopupGoster[popup]/0/* (19.02.2017).

SAYAN, İpek Özkal, (2013), "**Türkiye'de İdari Sistem ve Örgütlenme''**, *http://www.kas.de/wf/doc/kas_34517-1522-12-30.pdf?130529081937*, (22.11.2017).

Sosyal Güvenlik Reformu-Reformun Tarihçesi-Reformla Gelen Yenilik ve Değişiklikler, *http://www.isvesosyalguvenlik.com/sosyal-guvenlik-reformu-reformun-tarihcesi-reformla-gelen-yenilik-ve-degisiklikler/* (06.11.2016).

ŞAHİN, Ülkü, (2013), "**Önce Ekmek ve Sosyal Adalet**'', *http://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_200ab38a4db743daad83c3f2c607d66d.pdf* (10.11.2017).

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, *http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.582b4d61381ca6.38873148* (13.11.2016).

Ünalan Bilim Merkezi ve Gözlem Evi, *https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/foto/unalan-bilim-merkezi-ve-gozlemevi/53* (30.07.2017).

ÜSİM, *https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/mudurlukler/news/usim/30* (26.07.2017).

ÜSGEM Hakkında, *http://www.usgem.org/usgem/usgem-hakkinda/* (22.07.2017).

Üsküdar Çocuk Üniversitesi Hakkında, *http://www.usgem.org/usgem/usgem-hakkinda/* (22.07.2017).

DİZİN

-E-

Eğitim, ix, x, xi, 8, 18, 19, 25, 26, 82, 90, 92, 93, 94, 100, 101, 102, 109, 112, 113, 121, 129, 132, 136, 137

-F-

Fordizm, 44, 46, 47, 48, 50, 133

-İ-

İstihdam, ix, x, 96, 101, 109, 112, 124, 132

-K-

Küreselleşme, 2, 49, 123, 125, 126, 132, 134, 137

-M-

Merkezi Yönetim, 133

-Ö-

Özel Sektör, vii, 26

-R-

Refah, xii, 39, 40, 75, 124, 125, 127, 128, 131, 132, 135

Rehabilitasyon, viii, ix, 71, 92, 93, 94, 101, 121, 130

-S-

Sosyal Belediyecilik, v, viii, ix, 76, 80, 91, 122, 123, 124, 125, 130, 133, 134, 135, 136

Sosyal Devlet, 125, 126, 128, 129, 130, 134, 135, 136, 137

Sosyal Hizmet, v, vii, 29, 30, 59, 125, 126, 128, 132

Sosyal Politika, v, vii, viii, 5, 6, 7, 34, 35, 60, 62, 68, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137

Sosyal Yardım, vii, viii, 27, 29, 59, 60, 71, 122, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 134, 135, 137

-T-

Teknoloji, ix, 101, 102, 107

-Ü-

Üsküdar Belediyesi, v, ix, 3, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 136, 137

-Y-

Yerel Yönetim, v, vii, viii, 23, 72, 123, 124, 126, 127, 128, 130, 132, 133, 135, 136, 137

Yerelleşme, 127